

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ' Γυμνασίου

ΤΟΜΟΣ 1ος

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ
Εκπαίδευσης

Στέλλα Σωτηρίου
Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Στυλιανή Κορδονούρη
Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης
Αικατερίνη Ζαφρανίδου
Κοινωνιολόγος, Εκπαιδευτικός
Β/θμιας Εκπαίδευσης

**ΚΡΙΤΕΣ-
ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ**

**Αναστασία Αθανασούλα-
Ρέππα**
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της
Α.Σ.ΠΑΙ.ΤΕ
Βασίλειος Μπούρμπουλας
Σχολικός Σύμβουλος
Σοφία Ροδίτου
Νομικός, Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Κλειώ Γκιζελή
Σκιτσογράφος-Εικονογράφος

**ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ**

Αντώνιος Μαστραπάς
Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός
Β/θμιας Εκπαίδευσης

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ
ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ**

Παύλος Μάραντος
Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών
Επιστημών στο Π.Ι.
Νικόλαος Πετρόπουλος
Σύμβουλος Κοινωνιολογίας
στο Π.Ι.

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ**

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ
ΕΡΓΑΣΙΕΣ**

Παύλος Μάραντος
Σύμβουλος Νομικών/Πολιτικών
Επιστημών στο Π.Ι.

**«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ -
MULTIMEDIA A.E.»**

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και
συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

**«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση
το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Πράξη με τίτλο:

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού

Ινστιτούτου

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας, η οποία δημιουργήθηκε με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ / ΕΠ «Εκπαίδευση & Διά Βίου Μάθηση» / Πράξη «ΣΤΗΡΙΖΩ».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για τη γνώση
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Οι διορθώσεις πραγματοποιήθηκαν κατόπιν έγκρισης του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Στέλλα Σωτηρίου Στυλιανή Κορδονούρη
Αικατερίνη Ζαφρανίδου**

**Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου
πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή

Γ' Γυμνασίου

Ι. Τ. Υ. Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Δύο λόγια για το βιβλίο

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου έχει στόχο να σε βοηθήσει να γνωρίσεις τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτική πραγματικότητα. Τα θέματα που θα μελετήσεις σε αυτό το βιβλίο δεν είναι γνώσεις για αποστήθιση, είναι γνώσεις απαραίτητες για την πολιτική σου παιδεία, αποτελούν ευκαιρίες να αναπτύξεις διάλογο, να συνεργαστείς με τους συμμαθητές σου, να δραστηριοποιηθείς για τα κοινωνικά προβλήματα γύρω σου. Με τον ίδιο τρόπο, αύριο ως πολίτης, θα μπορείς με διάλογο και κοινωνική αλληλεγγύη να λύνεις τα προβλήματά σου: τα τοπικά, τα εθνικά, τα ευρωπαϊκά, τα παγκόσμια προβλήματα.

Για το λόγο αυτό το βιβλίο έχει πολλά επίκαιρα σχόλια που θα συζητήσεις με τους συμμαθητές σου στο μάθημα. Μέσα από τη συζήτηση θα προβληματιστείς για τα ποικίλα θέματα και θα διαμορφώσεις τις δικές σου θέσεις, γνώμες και απόψεις.

Έχει ακόμα πολλές ιδέες για δραστηριότητες και εργασίες, γιατί η γνώση της κοινωνικής και πολιτικής πραγματικότητας δε σταματά σε αυτό το μάθημα, ούτε στην τάξη σου.

Η γνώση αυτή:

Αποτυπώνεται στη λογοτεχνία, στον κινηματογράφο, στο διαδίκτυο, στην τηλεόραση, στον τύπο, γι' αυτό και όλα αυτά θα τα βρίσκεις συχνά στο βιβλίο σου.

Δοκιμάζεται κάθε στιγμή της ζωής σου, όταν θα χρειαστεί να αναζητήσεις τη βοήθεια μιας υπηρεσίας, να κατανοήσεις και να πάρεις θέση για ένα πρόβλημα, όπως αυτό του περιβάλλοντος, του πολέμου ή του ρατσισμού.

Το βιβλίο σου δίνει πολλές ευκαιρίες να γνωρίσεις τους τρόπους με τους οποίους θα αναζητάς τις πληροφορίες και

τις γνώσεις που σου χρειάζονται κάθε φορά στη ζωή. Χωρίζεται σε τέσσερις μεγάλες ενότητες, όσα και τα επίπεδα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής που συμμετέχεις.

Η πρώτη ενότητα, παρουσιάζει την κοινωνική πραγματικότητα που ζεις σήμερα και τους τρόπους που αυτή οργανώνεται (Κεφάλαια 1-6).

Η δεύτερη την οργάνωση της Πολιτείας στην οποία συμμετέχεις ως νέος και αυριανός πολίτης (Κεφάλαια 7-12).

Η τρίτη την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην οποία επίσης ανήκεις (Κεφάλαιο 13).

Η τέταρτη τη Διεθνή Κοινότητα, την παγκόσμια δηλαδή κοινωνία, της οποίας είσαι μέλος (Κεφάλαιο 14).

Και οι τέσσερις ενότητες οργανώνονται σε επιμέρους Κεφάλαια και μαθήματα. Κάθε μάθημα, για να σε βοηθήσει, έχει γραμμένες έντονα τις λέξεις-κλειδιά και στο τέλος αναφέρει σε σχεδιάγραμμα τις βασικές έννοιες. Για την επανάληψή σου, θα βρεις στο τέλος κάθε Κεφαλαίου ερωτήσεις όλων των τύπων στο Κριτήριο Αυτοαξιολόγησής σου.

Ελπίζουμε το βιβλίο να σου δώσει την ευκαιρία να συνεργαστείς με κέφι και ενδιαφέρον στο πλαίσιο του μαθήματος.

Η βιβλιογραφία του γνωστικού αντικειμένου καταχωρίζεται στο βιβλίο του καθηγητή.

Εισαγωγή: Αναγκαιότητα της διαθεματικής προσέγγισης

Η σύγχρονη πραγματικότητα γίνεται ολοένα και περισσότερο σύνθετη και παγκόσμια. Ένα γεγονός, όπως π.χ. η καταστροφή του δάσους στον Αμαζόνιο έχει συνέπειες στο κλίμα όλου του πλανήτη με αρνητικά αποτελέσματα στην οικονομία, στην υγεία και στη ζωή όλων.

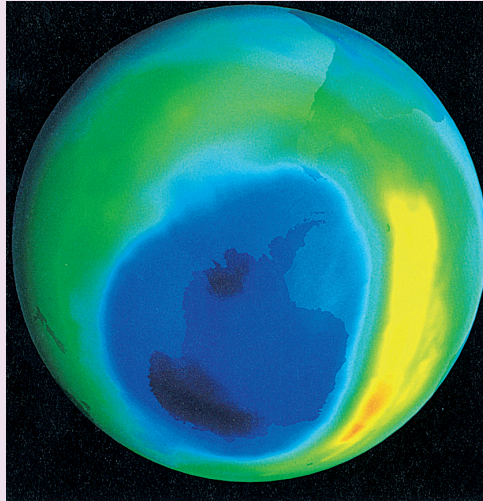
Αυτή η πραγματικότητα δημιουργεί την ανάγκη: α) συνεργασίας όλων των επιστημών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων και β) απόκτησης από τον πολίτη βασικών γνώσεων σε θέματα ποικίλων επιστημονικών τομέων, ώστε να μπορεί να τοποθετείται υπεύθυνα στα διάφορα θέματα.

Αύριο, ως πολίτης, θα κληθείς να πάρεις μια θέση σε ένα πρόβλημα που αφορά π.χ. το περιβάλλον. Θα χρειαστεί να πάρεις θέση δημόσια σε μια συζήτηση ή μια διαμαρτυρία για τη χρήση ενός φυτοφαρμάκου, να επιλέξεις τη Δημοτική Αρχή με βάση τις θέσεις της για την αξιοποίηση του φυσικού πλούτου της περιοχής σου, ή να επιλέξεις τους βουλευτές ή ευρωβουλευτές σου με βάση και τις απόψεις τους για σχετικά θέματα. Για να τοποθετηθείς σωστά και υπεύθυνα σε αυτά τα ζητήματα απαιτείται να έχεις βασικές γνώσεις π.χ. χημείας για να γνωρίζεις πόσο επικίνδυνες μπορεί να είναι οι χημικές ουσίες που χρησιμοποιήθηκαν ως συντηρητικό στα τρόφιμα που προμηθεύεσαι, φυσικής για να κατανοήσεις το μέγεθος του κινδύνου από τις κεραίες ή τις γραμμές μεταφοράς υψηλής τάσης ενός αναπτυξιακού σχεδίου στο νομό, βιολογίας για να κατανοήσεις την επίδραση των παραπάνω ακτινοβολιών στα κύτταρα και το γενετικό υλικό (DNA). Παράλληλα πρέπει να έχεις βασικές γνώσεις κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, για να γνωρίζεις τους

αρμόδιους για τα θέματα φορείς και τους τρόπους δικής σου ενημέρωσης και παρέμβασης (δίκαιο, πολιτική επιστήμη), την εθνική, ευρωπαϊκή (ευρωπαϊκό δίκαιο) και διεθνή νομοθεσία (διεθνές δίκαιο) που προασπίζεται τα δικαιώματά σου. Τα προβλήματα του περιβάλλοντος είναι κοινωνικά προβλήματα, επομένως βασικές γνώσεις κοινωνιολογίας θα σε βοηθήσουν να κατανοήσεις τα αίτια και τις επιδράσεις του προβλήματος στην οικονομία και την κοινωνία ευρύτερα. Τέλος, η γνώση της ιστορίας του τόπου σου, θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις καλύτερα τις ανάγκες του και να υποστηρίξεις τις ορθότερες λύσεις. Σήμερα, οι επιστήμες πρέπει να συνεργάζονται για να προτείνουν αποτελεσματικές λύσεις στα διάφορα θέματα (διεπιστημονικότητα) και τα άτομα πρέπει να μπορούν να συνδυάσουν βασικές γνώσεις από όλους τους επιστημονικούς τομείς για να τοποθετούνται στα πολύπλοκα προβλήματα που δημιουργούνται. Αυτό απαιτεί μια αλλαγή στον τρόπο σκέψης και εκπαίδευσης (γνώσης), που πρέπει να καλλιεργεί την κρίση και να συνδυάζει γνώσεις από διάφορους τομείς (διαθεματική προσέγγιση της γνώσης).

Στο μάθημα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής θα αποκτήσεις γνώσεις που προέρχονται από τις επιστήμες της Κοινωνιολογίας, η οποία μελετά την οργάνωση των σχέσεων που αναπτύσσονται σε μία κοινωνία, του Δικαίου το οποίο έχει αντικείμενο τη μελέτη των νόμων, των Ευρωπαϊκών Σπουδών, οι οποίες αφορούν την οργάνωση και λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της Πολιτικής Επιστήμης, η οποία μελετά την οργάνωση και λειτουργία της Πολιτείας και την πολιτική δράση και τέλος του Διεθνούς Δικαίου, που ασχολείται με τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Παράλληλα, θα καλλιεργήσεις τις γνώσεις σου στην Ιστορία, τη Βιολογία, τη Φυσική, την Οικονομία, την Τέ-

χνη (Λογοτεχνία, Κινηματογράφος, Ζωγραφική) και τη Γεωγραφία.

φωτ. 1 Η τρύπα του όζοντος, όπως καταγράφηκε από τη NASA τον Οκτώβριο του 1995, καλύπτει ένα μέρος του Ν. Πόλου (βιολετί χρώμα) ίσο περίπου με τη Νότιο Αμερική. Ποια σχέση μπορεί να έχει η αγορά ενός οικιακού ψυγείου ή κλιματιστικού με την κατάσταση της ατμόσφαιρας του πλανήτη; Επιστήμονες και Οικολογικές Οργανώσεις απέδειξαν τη σχέση της τρύπας του όζοντος στη στρατόσφαιρα με τη χρήση φρέοντος στα ψυγεία και τα κλιματιστικά. Το Βρετανικό τμήμα της Greenpeace σε συνεργασία με το Παν/μιο του South Bank Polytechnic, κατασκεύασαν οικολογικό οικιακό ψυγείο, αντικαθιστώντας το φρέον με προπάνιο. Μετά από πιέσεις Οικολογικών Οργανώσεων και πολιτών οι Διεθνείς Συνδιασκέψεις για το περιβάλλον απαγόρευσαν τη χρήση του φρέοντος στις παραπάνω συσκευές.

 Να συζητήσετε στην τάξη ανάλογες περιπτώσεις από την επικαιρότητα που γνωρίζετε. Γιατί σήμερα ο πολίτης πρέπει να ενημερώνεται και να διαθέτει βασικές επιστημονικές γνώσεις σε διάφορους τομείς;

Κατάσταση του κόσμου

Αναλογία
εγγράμματων
ενηλίκων

Κατά κεφαλήν
εισόδημα
(δολ. ΗΠΑ)

Προσδόκιμο
όριο ζωής

Κατάσταση
παιδικής
θνησιμότητας

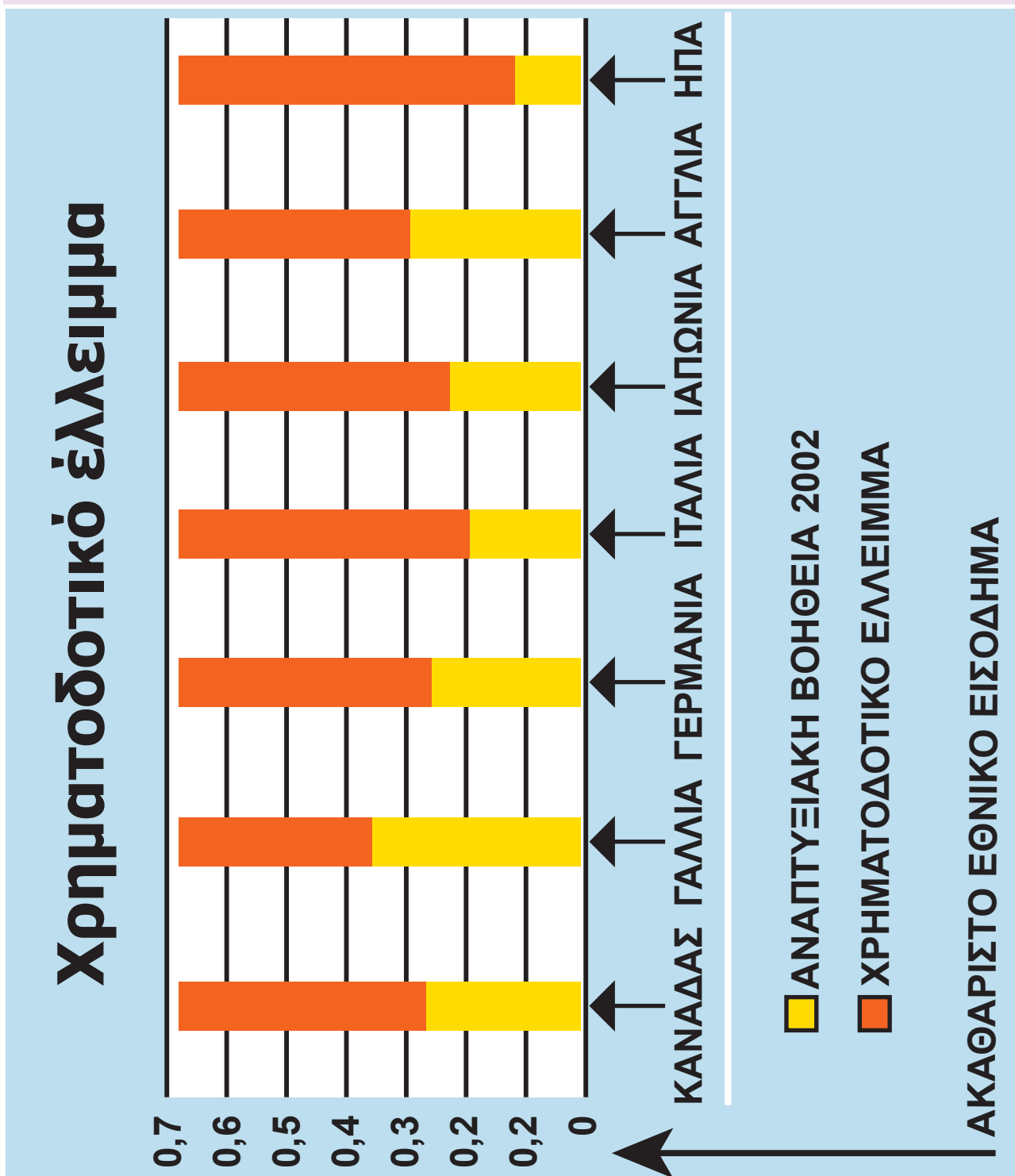
Υποσαχάρια Αφρική	460	46	50	174
Μ. Ανατολή -Β. Αφρική	1.359	67	53	58
Ν. Ασία	461	63	47	97
Α. Ασία - Ειρηνικός	1.232	69	81	43
Λατ. Αμερική - Καραϊβική	3.362	70	85	34
Πρώην Ανατ. χώρες - Βαλτική	1.742	69	96	41
Βιομηχανικές χώρες	26.214	78	97	7
Αναπτυσσόμενες χώρες	1.154	62	67	90
Ελάχιστα αναπτυγμένες χώρες	277	49	43	158
Παγκόσμια	5.073	63	70	82
ΕΛΛΑΔΑ	11.660	78	97	5

πίνακας 1. Πηγή Unicef 2004

Οι στατιστικοί πίνακες αποτελούν σημαντική πηγή γνώσης και ενημέρωσης για σοβαρά θέματα που ενδιαφέρουν τον πολίτη. Ο παραπάνω πίνακας αφορά την παγκόσμια οικονομική κατάσταση.

 Από ποιους επιστημονικούς κλάδους απαιτείται να έχει βασικές γνώσεις ο αναγνώστης για να

κατανοήσει σε βάθος την εικόνα του κόσμου που δίνει ο συγκεκριμένος στατιστικός πίνακας; Πόσο σημαντικό είναι να αναγράφεται η πηγή και η χρονολογία σε ένα στατιστικό πίνακα; Ποια συμπεράσματα για το κοινωνικό πρόβλημα της φτώχειας μπορούν να εξαχθούν από τον πίνακα;

πίνακας 2. Πηγή ΟΗΕ 2004

Οι 7 πλουσιότερες χώρες του κόσμου (G7) δεσμεύτηκαν να αποδίδουν το 0,7% του εθνικού τους πλούτου ως επίσημη βοήθεια ανάπτυξης στον τρίτο κόσμο. Ο παραπάνω πίνακας δείχνει πόσο εκπλήρωσαν τις δεσμεύσεις τους.

 Να σχολιάσετε τα συμπεράσματά σας.

Μέρος Α

Το άτομο και η κοινωνία

1 Εισαγωγικές έννοιες

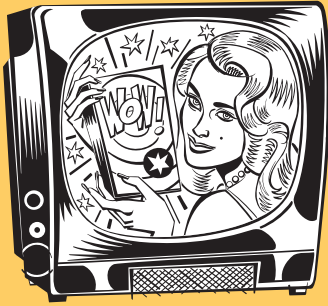
- Άτομο «φύσει κοινωνικό ον»
- Τι είναι κοινωνία
- Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Στο πρώτο αυτό κεφάλαιο θα γνωρίσεις τις έννοιες της κοινωνίας και του πολιτισμού που επηρεάζουν καθοριστικά τη συμπεριφορά όλων μας.

Μπορείς να διαβάσεις λογοτεχνικά έργα από τα Νεοελληνικά σου Αναγνώσματα για να κατανοήσεις ότι οι συμπεριφορές των ανθρώπων καθορίζονται από την κοινωνία στην οποία ζουν. Κλασικά λογοτεχνικά έργα όπως «Οι Άθλιοι» του Β. Ουγκώ, «Ο Ροβινσών Κρούσος» του Ντ. Νταφόε περιγράφουν γλαφυρά την επίδραση της κοινωνικής πραγματικότητας στη ζωή και την προσωπικότητα των ατόμων.

Εκτός από τη λογοτεχνία και ο κινηματογράφος είναι ένα μέσο που μπορεί να σε βοηθήσει να κατανοήσεις τα θέματα που θίγονται σε αυτό το βιβλίο. Στη διάρκεια της χρονιάς μπορείς να επιλέξεις και να δεις τις ταινίες που προτείνονται στις εισαγωγές των κεφαλαίων. Ταινίες όπως «Μοντέρνοι καιροί» του Τσάρλυ Τσάπλιν, «Αγέλαστος πέτρα» του Φ. Κουτσάφτη, «Ένα αγρίμι στην πόλη» του Φ. Τρυφώ, αλλά και όλες οι ταινίες, που προτείνονται στα επόμενα κεφάλαια, θα σου δείξουν τις επιδράσεις του κοινωνικού περιβάλλοντος στη διαμόρφωση της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Το διαδίκτυο αποτελεί σήμερα ένα σημαντικό μέσο για άντληση πληροφοριών, ενημέρωση και γνώση. Μπορείς να το χρησιμοποιείς για να αντλείς πληροφορίες που θα συμπληρώνουν και θα επεξηγούν το μάθημά σου. Για το πρώτο αυτό κεφάλαιο μπορείς να επισκεφτείς τις ιστοσελίδες περιοδικών όπως το «Γαιόραμα» και το National Geographic στις διευθύνσεις www.georama.gr και www.nationalgeographic.gr αντίστοιχα.

Από αυτές τις ιστοσελίδες μπορείς να αναζητήσεις πληροφορίες για διαφορετικούς πολιτισμούς και κοινωνίες. Μπορείς να τις συζητήσεις στην τάξη και να ενημερώσεις τους συμμαθητές σου. Θα αντιληφθείς με αυτό τον τρόπο την έννοια της κοινωνίας και των πολιτισμών, που μπορεί να διαφέρουν αλλά αποτελούν κοινή ανάγκη και δημιουργία του ανθρώπου στον πλανήτη.

1.1 Άτομο: «φύσει κοινωνικό ον»

Από την πρώτη του εμφάνιση το ανθρώπινο είδος ζει κοινωνικά. Η κοινωνική συμβίωση είναι χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης, όπως είπε ο Αριστοτέλης.

Την «ανθρώπινη φύση», όπως την αντιλαμβανόμαστε σήμερα, την οφείλουμε βασικά στην κοινωνική μας συμβίωση. Η κοινωνικότητα, δηλαδή η ανάγκη του ανθρώπου για κοινωνική συμβίωση, έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία του ανθρώπινου πολιτισμού. Με αυτό τον τρόπο, όλοι μας σήμερα διαθέτουμε:

- Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με όλους τους ανθρώπους στον πλανήτη. Ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφορές τους οι άνθρωποι σε όλον τον πλανήτη, ζουν, επικοινωνούν, επεμβαίνουν στο περιβάλλον, εντάσσονται σε μικρές ή μεγάλες ομάδες και δημιουργούν, ικανοποιώντας κοινές ανάγκες και στόχους.
- Κάποια χαρακτηριστικά κοινά με ορισμένους μόνον ανθρώπους, αυτούς με τους οποίους μοιραζόμαστε έναν κοινό πολιτισμό*. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι η γλώσσα, η θρησκεία, οι αξίες κ.ά.
- Κάποια χαρακτηριστικά μοναδικά, τα οποία χαρακτηρίζουν και διακρίνουν τη μοναδική προσωπικότητα κάθε ανθρώπου.

* πολιτισμός: Ο πολιτισμός, εκτός από τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις τέχνες, τα γράμματα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα, περιλαμβάνει τις καθημερινές συνήθειες και συμπεριφορές των ανθρώπων, τους τρόπους που ζουν, εργάζονται, συμπεριφέρονται και ψυχαγωγούνται.

ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΙΑΒΙΩΣΗ

	Ανθρώπων	Ζώων
Μορφή	Κοινωνία	Αγέλη Σμήνος Κυψέλη
Συγκρότηση	Λογική και (ή) Συναισθηματική δημιουργία	Ενστικτώδης
Μορφή	Ποικίλλει στο χώρο, μεταβάλλεται στο χρόνο	Σταθερή στο χώρο και χρόνο
Εξάρτηση από άμεσο φυσικό περιβάλλον	Περιορισμένη (αντιστρόφως ανάλογη με την τεχνολογία)	Άμεση και απόλυτη
Δυνατότητα δημιουργίας τεχνητού περιβάλλοντος	Απεριόριστη (περιορίζεται μόνο από την τεχνολογία)	Περιορισμένη (κυρίως στην κατασκευή φωλιάς)

πίνακας 1.1 Οι κυριότερες διαφορές της ανθρώπινης κοινωνίας από τις μορφές συλλογικής ζωής των ζώων. ✍️ Αφού μελετήσετε τον παραπάνω πίνακα, να συζητήσετε τις διαφορές που εντοπίζετε με βάση τις γνώσεις σας από τη Βιολογία.

1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

φωτ. 1.1 Καταυλισμός ελλήνων τσιγγάνων.

Κάθε κοινωνία σε κάθε χρονική στιγμή χαρακτηρίζεται από τους επιμέρους πολιτισμούς που συμβιώνουν στους κόλπους της. Οι πρόσφυγες του Πόντου και της Μ. Ασίας, οι τσιγγάνοι και πολλοί άλλοι πολιτισμοί υπήρξαν καθοριστικοί στη διαμόρφωση της νεοελληνικής κοινωνίας.

 Να συζητήσετε για τους επιμέρους πολιτισμούς που συνυπάρχουν στην τοπική σας κοινότητα.

1.2 Τι είναι κοινωνία

Στα μαθήματα της Ιστορίας γνώρισες τις αρχαίες κοινωνίες (της Μεσοποταμίας, της Αιγύπτου, του Ελληνικού χώρου) και αργότερα τη Ρωμαϊκή, τη Βυζαντινή, τη Μεσαιωνική και τη βιομηχανική κοινωνία. Στη Γεωγραφία μελέτησες τη σύγχρονη Ελληνική, Αμερικανική, Αιγυπτιακή κοινωνία. Γνώρισες αυτές τις κοινωνίες μελετώντας τον υλικό (τρόπο ζωής, τεχνολογία, τρόπους παραγωγής, τέχνες) και πνευματικό (γλώσσα, νόμους, θρησκεία, αξίες, επιστήμες, γράμματα) πολιτισμό τους. Ο πολιτισμός επομένως είναι αυτός που χαρακτηρίζει κάθε κοινωνία και τη διακρίνει από τις άλλες.

Κοινωνία είναι ένα σχετικά μεγάλο και οργανωμένο σύνολο ανθρώπων που έχει διάρκεια στο χρόνο και διακρίνεται με βάση τον πολιτισμό του.

Επομένως, η κοινωνία

- Είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων και όχι ένα απλό άθροισμα, εφόσον μέσα από τις οργανωμένες σχέσεις τους οι άνθρωποι δημιουργούν τον πολιτισμό τους.
- Είναι σχετικά αυτόνομη, εφόσον έχει ένα δικό της πολιτισμό αλλά και συγχρόνως δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες.

Κάθε κοινωνία, σε κάθε συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, έχει ένα δικό της τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας. Αποτελείται από επιμέρους κοινωνικές ομάδες (κεφ. 2, σελ. 28) και κοινωνικές τάξεις (κεφ. 3, σελ. 44), οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες (κεφ. 3, σελ. 56) και θεσμούς, όπως π.χ. η οικογένεια και το σχολείο (κεφ. 4, σελ. 75). Η κοινωνία μεταφέρει στα νέα μέλη της το σύνολο του πολιτισμού

1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

της και τα ελέγχει για την τήρηση των κανόνων (κεφ. 5, σελ. 96), ενώ αντιμετωπίζει κοινωνικά προβλήματα για τα οποία προωθεί λύσεις (κεφ. 6, σελ.122). Τέλος δέχεται επιδράσεις από τις άλλες κοινωνίες και μεταβάλλεται, δηλαδή αλλάζει με την πάροδο του χρόνου, χωρίς να χάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που τη διακρίνουν από τις άλλες κοινωνίες.

φωτ. 1.2 Οι χώροι συναντήσεων και ψυχαγωγίας και γενικότερα ο τρόπος ζωής αποκτά έναν ομοιόμορφο χαρακτήρα και γι' αυτό πολλοί μιλούν σήμερα για την «παγκόσμια κοινωνία».

 Να συζητήσετε στην τάξη τα αίτια αυτού του φαινομένου. Πόσο σημαντικό είναι να έρθουν κοντά οι ανθρώπινες κοινωνίες; Πόσο σημαντική είναι επίσης η διατήρηση του πολιτισμού που διακρίνει κάθε κοινωνία;

1.3 Ατομική και κοινωνική συμπεριφορά

Με τη γέννησή του το νέο μέλος της κοινωνίας έχει τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά (βιολογικά) που το διακρίνουν από όλα τα άλλα μέλη της. Η κοινωνία μεταφέρει στο νέο μέλος της τον πολιτισμό της, επιδρώντας καθοριστικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της συμπεριφοράς του. Η γλώσσα, οι κανόνες που επικρατούν στην οικογένεια και στην ευρύτερη κοινωνία, η θρησκεία κ.λ.π. αποτελούν τα κοινωνικά-πολιτισμικά χαρακτηριστικά που κάθε κοινωνία μεταβιβάζει στα άτομα - μέλη της.

Η προσωπικότητα και η συμπεριφορά του ατόμου είναι μοναδική, εφόσον κάθε άτομο διαθέτει μοναδικά βιολογικά χαρακτηριστικά, ζει σε διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και δέχεται διαφορετικά τις επιδράσεις της κοινωνίας διαμορφώνοντας τα ιδιαίτερα ψυχολογικά χαρακτηριστικά του. Γι' αυτό ακόμα και οι συμπεριφορές ατόμων, που μεγάλωσαν στην ίδια οικογένεια, δεν είναι ποτέ ίδιες μεταξύ τους.

Οι σχέσεις ατόμου και κοινωνίας είναι σχέσεις αλληλεπίδρασης ανάμεσα στα ατομικά, μοναδικά χαρακτηριστικά που διαθέτουν οι άνθρωποι (βιολογικά και ψυχολογικά) και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά που τους μεταβιβάζει η κοινωνία.

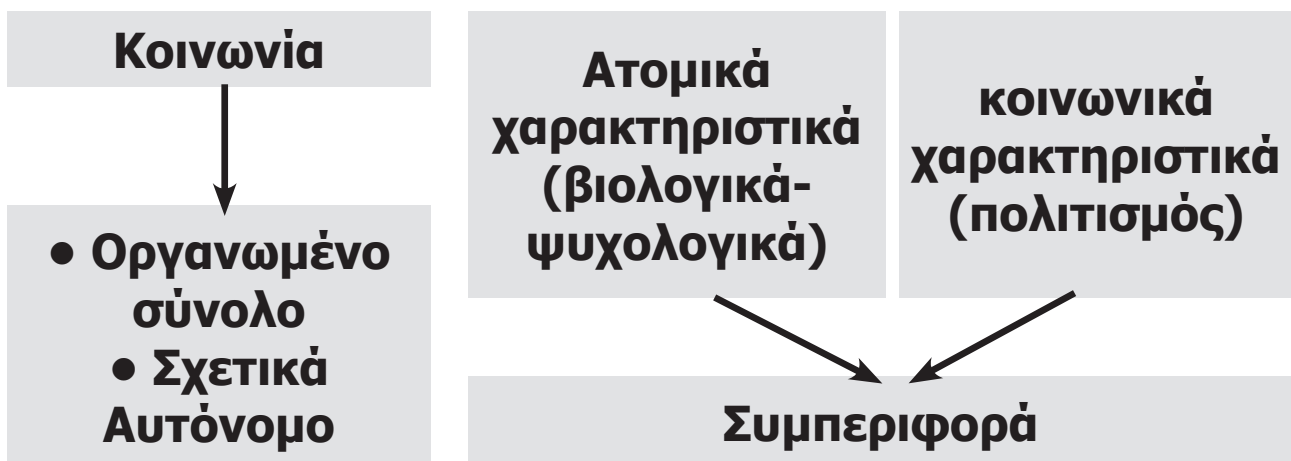
1 ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

φωτ. 1.3 «Ο άνθρωπος είναι προϊόν και δημιουργός της κοινωνίας» είπε ο Κ. Μαρξ. Ο τρόπος που εκδηλώνουμε τα συναισθήματά μας, η ενδυμασία μας, ο τρόπος ζωής μας, οι ιδέες και γενικότερα η συμπεριφορά μας είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης ανάμεσα στο άτομο και την κοινωνία.

Ο άνθρωπος καθορίζεται από το κοινωνικό περιβάλλον. Παρ' όλα αυτά οι άνθρωποι δεν είναι ομοιόμορφες μηχανές που η κοινωνία απλά κατασκευάζει, αλλά μοναδικές προσωπικότητες, οι οποίες συμβάλλουν και επηρεάζουν τη δημιουργία και την αλλαγή της.

Βασικές έννοιες μαθήματος

2 Κοινωνικές Ομάδες

- Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων
- Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες
- Συνοχή και διάλυση των κοινωνικών ομάδων

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο μπορείς να επαναλάβεις τις έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής συμπεριφοράς. Θα σε βοηθήσουν να κατανοήσεις τη λειτουργία των κοινωνικών ομάδων.

Το διήγημα «Σιούλας ο ταμπάκος», από τη συλλογή διηγημάτων του Δ. Χατζή «Το τέλος της μικρής μας πόλης», αναφέρεται στη λειτουργία των επαγγελματικών ομάδων στην Ελλάδα τον περασμένο αιώνα. Λογοτεχνικά έργα, όπως «Ο Ζητιάνος» του Α. Καρκαβίτσα και «Η Γαλήνη» του Η. Βενέζη, αναφέρονται στη διαφορετική και συχνά αρνητική αντιμετώπιση κοινωνικών ομάδων που εξαναγκάζονται να ζουν στο περιθώριο της ζωής.

Πολλές ταινίες αναφέρονται στα προβλήματα ομάδων που γίνονται αντικείμενο προκαταλήψεων και διακρίσεων. Η «Πολίτικη κουζίνα» του Τ. Μπουλμέτη θέτει το πρόβλημα των προσφύγων της Μ. Ασίας, «Η ζωή είναι ωραία» του Ρ. Μπενίνι αφορά τις διώξεις των Εβραίων από το καθεστώς του Χίτλερ, οι ταινίες «Γκάντι» του Ρ. Αττένμπορο και «Λώρενς της Αραβίας» του Ντ. Λυν αναφέρονται στους αγώνες εθνικών ομάδων που δέχονταν τις διακρίσεις και την καταπίεση την περίοδο της αποικιοκρατίας, η ταινία της Τ. Μαρκετάκη «Λόγια της Σιωπής», για τους μη ακούοντες, θέτει τα προβλήματα αυτής της ομάδας ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Από τον ιστοχώρο της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς ([www. neagenia. gr](http://www.neagenia.gr)) και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων Πολιτισμού και Αθλητισμού (www.minedu.gov.gr) μπορείς να ενημερωθείς για τη δράση εθελοντικών ομάδων. Πολλές κοινωνικές οργανώσεις βρίσκονται στο διαδίκτυο, όπως το Κέντρο Ενημέρωσης για Θέματα Ισότητας ([www. kethi.gr](http://www.kethi.gr)), ομάδες πίεσης, όπως το Ινστιτού-

το Καταναλωτών (www.inka.gr), ομάδες νέων (που θα βρεις από τις «ενδιαφέρουσες συνδέσεις» του ιστοχώρου της Γ.Γ.Ν. Γενιάς). Μπορείς να ενημερωθείς για τη δράση τους.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις το σημαντικό ρόλο των κοινωνικών ομάδων στη διαμόρφωση της ατομικής και κοινωνικής μας συμπεριφοράς.

2.1 Διακρίσεις και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

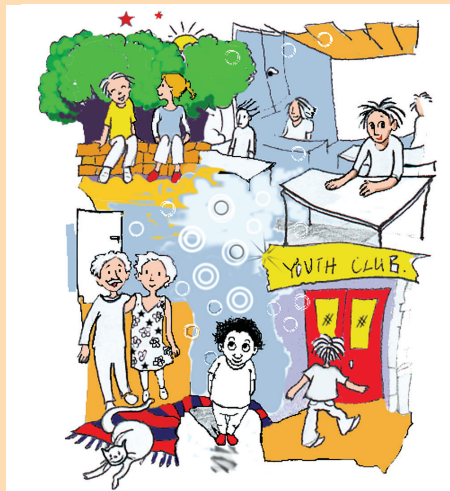
2.1.1 Έννοια και χαρακτηριστικά των κοινωνικών ομάδων

«Ποιος είσαι; Ποιοι είναι οι γονείς σου; Ποιος είναι ο τόπος που γεννήθηκες;» ρωτάει η Πηνελόπη τον μεταμφιεσμένο σε ζητιάνο Οδυσσέα. Στην αρχαϊκή κοινωνία οικογένεια και πατρίδα αρκούσαν για να δηλώσουν την ταυτότητα ενός ατόμου. Σήμερα θα χρειαζόταν να συμπληρώσουμε πολλές ακόμα ερωτήσεις, όπως «Ποιο είναι το επάγγελμά σου;» «Τι ενδιαφέροντα έχεις;» στην πρώτη μας γνωριμία με ένα άτομο για να το προσδιορίσουμε. Μόνον αν επισκεπτόμασταν έναν άλλον πλανήτη θα αρκούσε η ταυτότητα «Άνθρωπος: κάτοικος της γης» για να μας προσδιορίσει.

Όλοι ανήκουμε σε μια κοινωνία συμμετέχοντας σε πολλές κοινωνικές ομάδες. Από τη συμμετοχή μας σε αυτές τις ομάδες αποκτάμε μια προσωπικότητα και μια ταυτότητα που μας χαρακτηρίζουν και μας διακρίνουν από τους άλλους. Ζούμε π.χ. σε ένα χωριό ή σε μία πόλη, μεγαλώνουμε σε μια συγκεκριμένη οικογένεια, σπουδάζουμε σε ένα σχολείο, συμμετέχουμε σε μια θεατρική ή αθλητική ομάδα και επιθυμούμε να ενταχθούμε σε μian εθελοντική ομάδα βοήθειας ατόμων με κινητικά προβλήματα.

Κοινωνική ομάδα είναι ένα οργανωμένο σύνολο ατόμων, που επικοινωνούν, έχουν κοινούς σκοπούς και αποκτούν την αίσθηση του «εμείς», δηλαδή συνείδηση ότι αποτελούν ομάδα.

Οι κοινωνικές ομάδες επομένως, έχουν: α) συγκεκριμένη οργάνωση και αυτό τις διακρίνει από τις τυχαίες συναθροίσεις ατόμων, όπως τα άτομα που περιμένουν σε μία στάση, β) συχνή επικοινωνία μεταξύ τους, γ) κοινούς σκοπούς που μπορεί να είναι επαγγελματικοί, οικονομικοί, πολιτικοί, κοινά ενδιαφέροντα κ.ά. και δ) μέσα από τη συμμετοχή τους σε αυτές τις ομάδες τα άτομα συνειδητοποιούν ότι αποκτούν την αίσθηση του «εμείς», δηλαδή μια ταυτότητα, κοινή με τα άλλα μέλη της ομάδας, όπως π.χ. την ταυτότητα του εθελοντή, του μαθητή, του δημότη, του αθλητή.

Σκίτσο 2.1 Ομάδες συμμετοχής των νέων.
Σήμερα συμμετέχετε σε πολλές κοινωνικές ομάδες.
✍️ Να τις καταγράψετε και να συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.

φωτ. 2.1 Εθελοντική απασχόληση παιδιών.

Ο εθελοντισμός αναπτύσσεται στην Ελλάδα σήμερα και δεκάδες ομάδες εθελοντών προσφέρουν κοινωνικό έργο σε πολλούς τομείς. Η φύλαξη των δασών, η βοήθεια και συνοδεία ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι σχολικοί τροχονόμοι, η δενδροφύτευση, η αιμοδοσία, η απασχόληση παιδιών, αποτελούν μερικούς από τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι εθελοντικές ομάδες.

 Να συζητήσετε γι' αυτές τις ομάδες στην τάξη.

φωτ. 2.2 Παρέα νέων.

Η παρέα είναι πρωτογενής κοινωνική ομάδα.

2.1.2 Διακρίσεις των κοινωνικών ομάδων

Οι κοινωνικές ομάδες μπορούν να διακριθούν, με βάση το μέγεθός τους σε μικρές ή μεγάλες (χωριό - αθλητική ομάδα) με βάση την οργάνωσή τους σε ομάδες περισσότερο ή λιγότερο οργανωμένες (σχολείο-παρέα), με βάση τη διάρκειά τους σε ομάδες μεγάλης διάρκειας ή προσωρινές (οικογένεια - επιτροπή διαμαρτυρίας).

Εκτός από αυτές τις διακρίσεις, οι ομάδες διακρίνονται σε ομάδες πρωτογενείς και δευτερογενείς και σε ομάδες ανοικτές και κλειστές.

1. Πρωτογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες εντάσσονται όλα τα άτομα, όπως η οικογένεια και οι παρέες των συνομηλίκων. Οι ομάδες αυτές έχουν μεγάλη επίδραση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του ατόμου, εφόσον σε αυτές το άτομο ζει και συμμετέχει ολοκληρωτικά.

Δευτερογενείς είναι οι ομάδες στις οποίες το άτομο εντάσσεται στη διάρκεια της ζωής του, συνήθως με δική του επιλογή, για την ικανοποίηση συγκεκριμένου σκοπού ή συμφέροντος. Δευτερογενείς είναι οι επαγγελματικές, οι πολιτικές ομάδες ή οι ομάδες ενδιαφερόντων. Οι ομάδες αυτές επιδρούν σε ορισμένες μόνον πλευρές της ζωής του ατόμου.

2. Ανοικτές είναι οι ομάδες στις οποίες μπορεί να συμμετέχει ελεύθερα όποιος συμφωνεί με τους σκοπούς και τις επιδιώξεις τους. Στις σύγχρονες κοινωνίες σχεδόν όλες οι ομάδες είναι ανοικτές για όλα τα άτομα ή για όσα έχουν τις ανάλογες προϋποθέσεις, όπως συμβαίνει π.χ. στην περίπτωση ενός επαγγελματικού σωματείου. Αντίθετα κλειστές είναι οι ομάδες που θέτουν αυστηρές προϋποθέσεις για την ένταξη σε αυτές, όπως

π.χ. οι αδελφότητες, οι κλειστές λέσχες ή οι συμμορίες που υπάρχουν μέχρι σήμερα σε ορισμένες κοινωνίες. Οι ομάδες αυτές έχουν έντονη τη διάκριση ανάμεσα στα μέλη της ομάδας «εμείς» και στους εκτός της ομάδας οι «άλλοι».

φωτ. 2.3 Χορωδία. Τα μέλη μιας χορωδίας, μιας θεατρικής ομάδας, αλλά και μιας Κυβέρνησης ή ενός κόμματος συνεργάζονται, υπακούουν σε κανόνες, ακολουθούν τις κατευθύνσεις που καθορίζει ο αρχηγός της ομάδας (μαέστρος, σκηνοθέτης, Πρωθυπουργός, πρόεδρος).

φωτ. 2.4 Ομάδα αρχαιολόγων σε ανασκαφή στην Αντίπαρο.

Η ομάδα επιστημόνων που συνεργάζονται για ένα ερευνητικό έργο αποτελούν δευτερογενή ομάδα.

 Να αναφέρετε και άλλα παραδείγματα δευτερογενών ομάδων. Να συζητήσετε για τις ομάδες που θα θέλατε να συμμετάσχετε στο μέλλον.

Προκαταλήψεις και διακρίσεις σε βάρος ομάδων

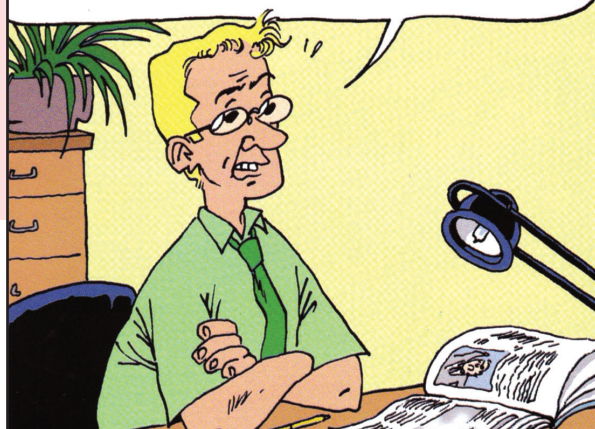
Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές, γιατί σε αυτές συμβιώνουν πολλές διαφορετικές εθνικές, γλωσσικές, θρησκευτικές, πολιτισμικές ομάδες, με διαφορετικές αξίες, απόψεις και ιδεολογίες. Η σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία πρέπει να εξασφαλίζει στα άτομα όλων των ομάδων συνθήκες ελευθερίας και ισότητας. Συχνά η ταυτότητα που δίνει στα άτομα η συμμετοχή τους σε μία ομάδα (π.χ. Έλληνας ή χριστιανός ή οπαδός αθλητικής ομάδας) τα οδηγεί σε αρνητικές στάσεις απέναντι σε άτομα διαφορετικών ομάδων. Οι αρνητικές αυτές στάσεις είναι αποτέλεσμα προκαταλήψεων, δηλαδή αρνητικών συνήθως αντιλήψεων και εικόνων για άτομα άλλων ομάδων, που δε βασίζονται στην πραγματικότητα. Οι πιο συνηθισμένες μορφές προκαταλήψεων είναι αυτές που αφορούν το φύλο, τη φυλή, την ηλικία, τη θρησκεία, τη χώρα προέλευσης, το κοινωνικό στρώμα ή την υγεία των ατόμων. Οι προκαταλήψεις αυτές οδηγούν σε αρνητικές διακρίσεις, άνιση δηλαδή μεταχείριση ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως π.χ. οι γυναίκες, οι αλλοδαποί, οι τσιγγάνοι, τα άτομα με αναπηρίες. Ο αποκλεισμός αυτών των κοινωνικών ομάδων (ρατσισμός) καταπατά το θεμελιώδες δικαίωμα κάθε ανθρώπου να ζει χωρίς διακρίσεις λόγω εθνικής ή θρησκευτικής ταυτότητας, φύλου ή αναπηρίας.

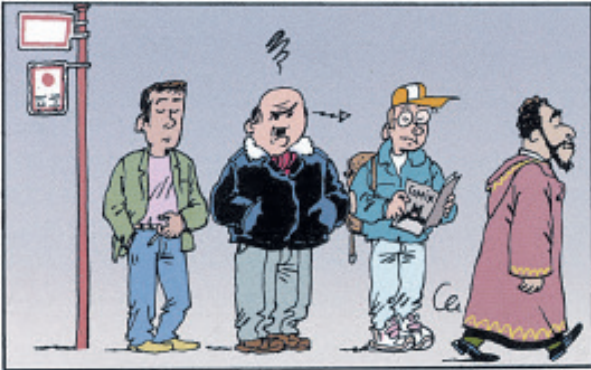

φωτ. 2.5 Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ το 1963, εκφωνώντας τον περίφημο λόγο του «I have a dream» «Έχω ένα όνειρο ότι κάποια μέρα τα τέσσερα μικρά παιδιά μου θα ζήσουν σε μια χώρα όπου δε θα κρίνονται από την απόχρωση του δέρματός τους, αλλά από το περιεχόμενο του χαρακτήρα τους... Ότι μια μέρα μικρά μαύρα αγόρια και κορίτσια θα μπορούν να ενώσουν τα χέρια τους μαζί με τα λευκά παιδιά σαν αδέρφια... Εκείνο για το οποίο η δικιά μας γενιά θα μετανιώσει πικρά δεν θα είναι τόσο η σκληρότητα και οι αδικίες των κακών ανθρώπων, όσο η απaráδεκτη σιωπή των καλών....»

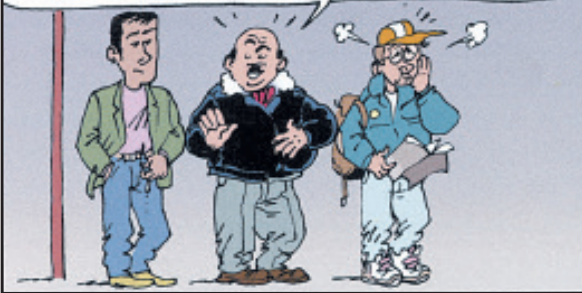
✍️ Να συζητήσετε στην τάξη για ομάδες που κινδυνεύουν σήμερα να γίνουν αντικείμενο διακρίσεων.

Αλήθεια, είδες τον
καινούργιο
προϊστάμενο;
Λένε ότι είναι
συμπαθέστατη...

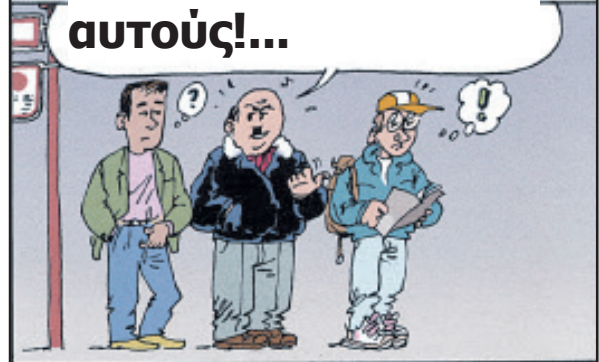

Εγώ λέω ότι θα 'πρεπε να κάνουν μια προσπάθεια να ενταχθούν, δε νομίζετε; Εν πάση περιπτώσει, καλέμου κύριε, ένα είναι σίγουρο: οι άνθρωποι αυτό δεν είναι σαν εσάς ή σαν εμένα!...

Τον είδατε αυτόν; ... Τι ήτανε τώρα; Τούρκος; Άραβας; Μαροκινός; Τρέχα γύρευε με όλους αυτούς!...

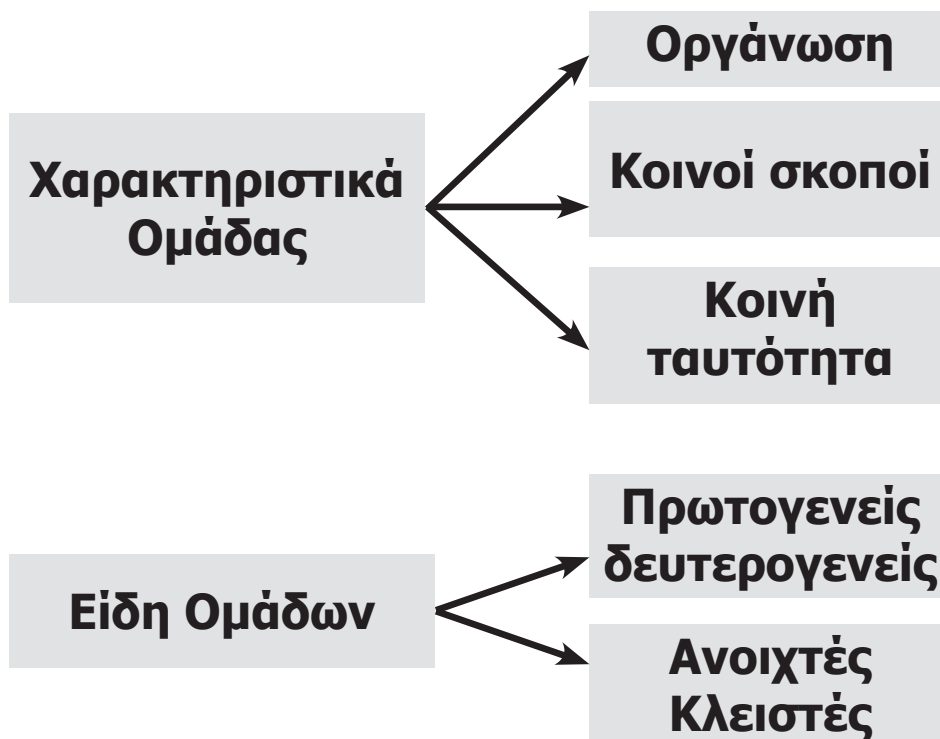
Κι εγώ που είμαι ο γιος αυτού του Άραβα, μπορώ να σας πω ότι όλοι πρέπει να κάνουν προσπάθειες καλέ μου κύριε!!

πίνακες 2.1.α, β. Ο ρατσισμός αρχίζει όταν η διαφορά, πραγματική ή φανταστική, προβάλλεται για να δικαιολογήσει μια επίθεση. Επίθεση που στηρίζεται στην ανικανότητα κατανόησης του άλλου και έναρξης διαλόγου.

 Να σχολιάσετε τα σκίτσα στην τάξη και να συζητήσετε συνηθισμένες προκαταλήψεις που οδηγούν σε ρατσισμό.

Βασικές έννοιες μαθήματος

2.2 Λόγοι ένταξης στις κοινωνικές ομάδες

Πρωταρχικός λόγος ένταξης του ατόμου στις ομάδες είναι η ανάγκη του να ανήκει σε ένα σύνολο και να νοιώθει την αίσθηση του «εμείς». Οι άνθρωποι είναι όντα κοινωνικά, που χρειάζονται την επικοινωνία και τη συνεργασία για να επιβιώσουν και να αναπτυχθούν.

Άλλοι λόγοι ένταξης των ατόμων σε ομάδες μπορεί να είναι:

- Τα κοινά ενδιαφέροντα ή τα κοινά οικονομικά ή επαγγελματικά συμφέροντα. Αυτά οδηγούν σε ένταξη σε αθλητικούς ή πολιτιστικούς Συλλόγους, σε πολιτικά κόμματα και νεολαίες, σε ομάδες πίεσης (Σωματεία, Οργανώσεις, Σύλλογοι), σε κινήματα, όπως το οικολογικό ή το κίνημα ατόμων με αναπηρίες, σε εθελοντικές ομάδες και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.
- Η τάση για ταύτιση-μίμηση και η ανάγκη απόκτησης ταυτότητας που να διακρίνει τα άτομα. Αυτή η τάση αποτελεί συνηθισμένο λόγο ένταξης των νέων σε ομάδες που ξεχωρίζουν για την εμφάνιση και την ιδεολογία τους, όπως π.χ. οι ομάδες μουσικών ενδιαφερόντων, ροκ, χέβυ μέταλ, νιού γουέιβ.
- Η ανάγκη κάποιων να αναδειχτούν σε ηγέτες.

φωτ. 2.6 Ομάδες φοιτητών στην κατάληψη της Νομικής στη διάρκεια της δικτατορίας.

φωτ. 2.7 Αντιπολεμική διαδήλωση ομάδων φοιτητών στην Ουάσιγκτον, τη δεκαετία του '60. Οι ομάδες δημιουργούνται όταν εξυπηρετούν κάποιες ανάγκες και διαλύονται όταν οι στόχοι τους ικανοποιηθούν. Οι ομάδες φοιτητών στη διάρκεια της δικτατορίας (1967-1974) ικανοποίησαν το στόχο τους που ήταν η ανατροπή του δικτατορικού καθεστώτος. Με τον ίδιο τρόπο έπαψαν να υπάρχουν οι αντιπολεμικές ομάδες στην Αμερική του '60, όταν τελείωσε ο πόλεμος στο Βιετνάμ.

 Από τις γνώσεις σας στην Ιστορία να αναφέρετε ομάδες οι οποίες με τη δράση τους άλλαξαν την ιστορία του τόπου τους.

2.3 Συνοχή και διάλυση της ομάδας

Βασική επιδίωξη κάθε ομάδας είναι να εξασφαλίσει και να διατηρεί τη συνοχή της. Όσο εξυπηρετείται ο κοινός σκοπός και επιτυγχάνονται οι κοινοί στόχοι, είναι φυσικό να ενισχύονται οι δεσμοί των μελών της κοινωνικής ομάδας. Τα μέλη επικοινωνούν συχνά μεταξύ τους, υπακούουν σε κοινούς κανόνες, έχουν κοινές αξίες και εμπειρίες, χρησιμοποιούν μια κοινή «γλώσσα», όπως π.χ. συμβαίνει με μια παρέα συμμαθητών ή με τους συναδέλφους σε ένα χώρο εργασίας.

Αν για οποιοδήποτε λόγο ο κοινός στόχος πάψει να υπάρχει, είτε γιατί έχει επιτευχθεί είτε γιατί άλλαξαν τα ενδιαφέροντα των ατόμων είτε γιατί υπήρξαν διαφωνίες ή αποτυχίες, η κοινωνική ομάδα μπορεί να διαλυθεί, όπως συνέβη στο παρελθόν με τη Φιλική Εταιρεία ή τις ομάδες αγροτών που επεξεργάζονταν αγροτικά προϊόντα και διαλύθηκαν με την εκβιομηχάνιση της χώρας.

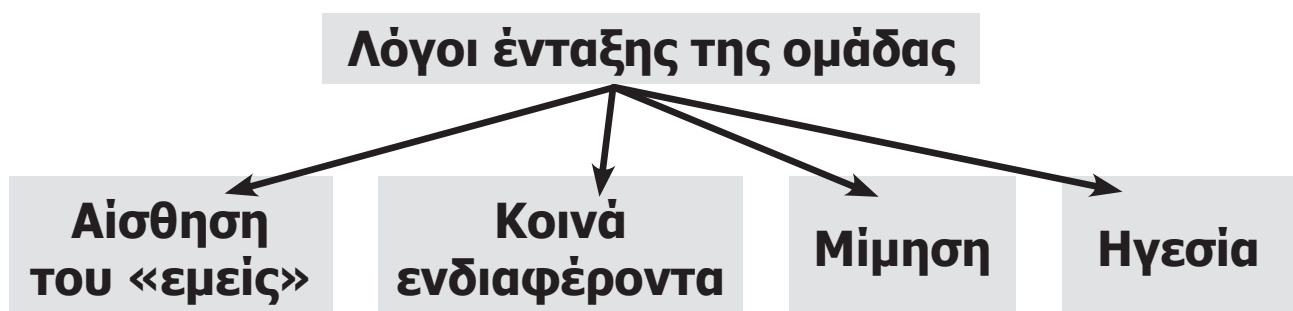
Όταν διαμορφώνονται νέες ανάγκες και κοινωνικές συνθήκες, κάποιες κοινωνικές ομάδες καταργούνται και δημιουργούνται νέες, οι οποίες δίνουν νέες ταυτότητες στα άτομα. Με αυτό τον τρόπο με την πτώση της δικτατορίας έπαψαν να υπάρχουν οι ομάδες φοιτητών που εναντιώθηκαν στο καθεστώς και δημιουργήθηκαν νέες ομάδες με άλλους στόχους, όπως οι φοιτητικοί σύλλογοι.

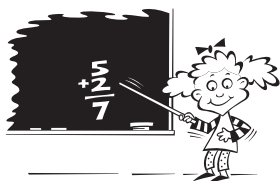

φωτ. 2.8 Με την κοινωνική εξέλιξη πολλές επαγγελματικές ομάδες εξαφανίζονται και νέες δημιουργούνται για να ανταποκριθούν στις ανάγκες του κοινωνικού συνόλου.

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη για επαγγελματικές ομάδες που χάνονται. Μπορείτε να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα για τα παραδοσιακά επαγγέλματα που χάνονται στην τοπική σας κοινότητα και για τα μέτρα στήριξης ορισμένων από αυτά.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Πώς εξηγείτε τη λαϊκή έκφραση «Δείξε μου το φίλο σου να σου πω ποιος είσαι;» με βάση τις γνώσεις σας από το κεφάλαιο;
2. Να καταγράψετε εθελοντικές ομάδες, Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ομάδες πίεσης (Σωματεία, Συλλόγους) που δραστηριοποιούνται στην τοπική σας κοινωνία.
3. Να ενημερωθείτε από το Δήμο/Κοινότητα για τις κοινωνικές ομάδες που κινδυνεύουν από αποκλεισμό και για τα προγράμματα υποστήριξής τους.
4. Η τρίτη ηλικία συμμετέχει σε λιγότερες ομάδες. Γιατί; Καταγράψτε τα προβλήματά τους, ιδιαίτερα στις πόλεις. Ενημερωθείτε από το Δήμο για τα ΚΑΠΗ και τις Λέσχες Φιλίας της περιοχής σας.
5. Να καταγράψετε σε κατάλογο τις ομάδες ατόμων που γίνονται αντικείμενο διακρίσεων. Να καταγράψετε τις πιο συνηθισμένες αρνητικές προκαταλήψεις γι' αυτές τις ομάδες. Να σημειώσετε γιατί αυτές οι απόψεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφα-

λαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ πρωτογενών και δευτερογενών ομάδων; Να αναφέρετε παραδείγματα από κάθε κατηγορία.
2. Να αναφέρετε δύο παραδείγματα προκαταλήψεων που αναπτύσσονται σήμερα και να προσδιορίσετε τις αρνητικές τους συνέπειες.
3. Μέσα από το παράδειγμα μιας ομάδας να αναφέρετε τους λόγους ένταξης των ατόμων στην ομάδα και τους λόγους που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στη διάλυσή της.

Β. Τώρα, χαρακτηρίσε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

1. Το επαγγελματικό σωματείο είναι πρωτογενής ομάδα	Σ	Λ
2. Οι κοινωνικές ομάδες έχουν κοινούς σκοπούς	Σ	Λ
3. Οι προκαταλήψεις οδηγούν στο ρατσισμό	Σ	Λ
4. Σήμερα όλες οι ομάδες είναι κλειστές	Σ	Λ
5. Οι ομάδες διαλύονται μόνον από το κράτος	Σ	Λ

3 Κοινωνική Οργάνωση και Κοινωνική Μεταβολή

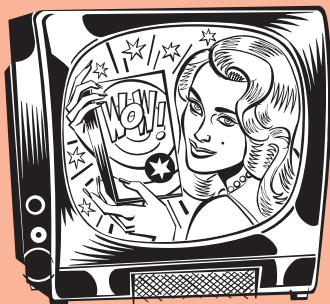
- κοινωνική θέση
- κοινωνική διαστρωμάτωση
- κοινωνικός ρόλος
- κοινωνική κινητικότητα
- κοινωνικοί κανόνες
- κοινωνική μεταβολή

Οι έννοιες της κοινωνίας και της κοινωνικής ομάδας θα σου είναι χρήσιμες για να κατανοήσεις τους τρόπους οργάνωσης της κοινωνίας που θα μελετήσεις σε αυτό το κεφάλαιο.

Το μυθιστόρημα του Ν. Καζαντζάκη «Καπετάν Μιχάλης», το «Μάνα κουράγιο» του Μπ. Μπρέχτ, το «Ένα παιδί μετράει τα άστρα» του Μ. Λουντέμη παρουσιάζουν άτομα που ασκούν τους κοινωνικούς τους ρόλους με βάση τους κοινωνικούς κανόνες αλλά και με βάση τη μοναδική προσωπικότητά τους που συχνά μπορεί να τους φέρνει σε σύγκρουση με την κοινωνική πραγματικότητα της εποχής τους.

Η ταινία «Σπάρτακος» του Στ. Κιούμπρικ αναφέρεται στη διαστρωμάτωση της Ρωμαϊκής κοινωνίας και τη δουλεία αλλά και στους αγώνες για κοινωνική μεταβολή. Ταινίες όπως «Κάντο όπως ο Μπέκαμ» του Τζ. Τζάβντα και «Γάμος αλά ελληνικά» της Ν. Βαρντάλος, «Δεσποινίς ετών...39» του Αλ. Σακελλάριου θα σου γνωρίσουν τους διαφορετικούς κανόνες και ρόλους στις κοινωνίες του 20ού αιώνα. Με τις ταινίες «The wall» των Pink Floyd και «Αντίο Λένιν» του Β. Μπέκερ θα γνωρίσεις αντίστοιχα τα φοιτητικά κινήματα του 20ού αιώνα που διεκδίκησαν κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και την κοινωνική αλλαγή που επέφερε η πτώση του τείχους στο Ανατολικό Βερολίνο.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις ότι κάθε κοινωνία οργανώνεται με βάση συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες, οι οποίοι προσδιορίζουν τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των ατόμων με βάση την κοινωνική τους θέση και τους κοινωνικούς τους ρόλους. Με αυτό τον τρόπο η κοινωνία αποκτά συνοχή και διάρκεια στο χρόνο, με αποτέλεσμα οι συμπεριφορές των ατόμων να είναι προβλέψιμες. Όταν οι εποχές αλλάζουν, μεταβάλλονται και οι κοινωνίες, αλλάζει δηλαδή όλη η παραπάνω κοινωνική τους οργάνωση.

3.1 Η κοινωνική θέση

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, ότι το άτομο εντάσσεται σε διάφορες κοινωνικές ομάδες κατά τη διάρκεια της ζωής του. Στις κοινωνικές ομάδες που συμμετέχει, καταλαμβάνει μια συγκεκριμένη **κοινωνική θέση**. Είναι γονιός ή παιδί σε μια οικογένεια, δάσκαλος ή μαθητής σε ένα σχολείο, εργοδότης ή εργαζόμενος σε μια επιχείρηση, στέλεχος ή απλό μέλος ενός πολιτικού κόμματος ή οργάνωσης.

Από τα παραδείγματα αυτά κατανοούμε ότι κάθε άτομο καταλαμβάνει συγκεκριμένη κοινωνική θέση σε κάθε ομάδα που συμμετέχει αλλά και στην κοινωνία ευρύτερα. Αυτό σημαίνει ότι κατέχει περισσότερη ή λιγότερη **εξουσία/δύναμη** σε σχέση με τους άλλους, περισσότερες ή λιγότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Ο διευθυντής ενός σχολείου έχει περισσότερες υποχρεώσεις και δικαιώματα και περισσότερη εξουσία από τους μαθητές, εφόσον έχει την ευθύνη της λειτουργίας του σχολείου, ενώ οι μαθητές έχουν βασικά την ευθύνη της παρακολούθησης των μαθημάτων. Με τον ίδιο τρόπο το στέλεχος ενός κόμματος έχει περισσότερη εξουσία από το απλό μέλος. Αυτό σημαίνει ότι οι παραπάνω κοινωνικές θέσεις ιεραρχούνται ως θέσεις μεγαλύτερης και μικρότερης ευθύνης δηλαδή μεγαλύτερης και μικρότερης εξουσίας-δύναμης.

Πώς όμως καταλαμβάνει ένα άτομο μια κοινωνική θέση;

Για να σου δοθεί η θέση του μαθητή στο Δημοτικό αρκούσε η ηλικία σου, εφόσον στην Ελλάδα η φοίτηση

είναι υποχρεωτική για όλα τα παιδιά. Για να κατακτήσεις αργότερα τη θέση του φοιτητή σε μια Ανώτατη Σχολή, θα απαιτηθεί να έχεις την απαραίτητη εκπαίδευση για να ανταποκριθείς στις Πανελλήνιες Εξετάσεις.

Τόσο η ηλικία, όσο και η εκπαίδευση αποτελούν κριτήρια για να καταλάβει το άτομο μια κοινωνική θέση. Τα κριτήρια αυτά αποτελούν τα κοινωνικά χαρακτηριστικά του ατόμου. **Οι κοινωνικές θέσεις, επομένως, αποδίδονται στα άτομα με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά.**

Από το παράδειγμα κατανοούμε ότι άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, τα έχουμε με τη γέννησή μας (εκ γενετής) και άλλα, όπως η μόρφωση, τα αποκτούμε στη διάρκεια της ζωής μας (επίκτητα).

- **Εκ γενετής χαρακτηριστικά** είναι το φύλο, η ηλικία, η φυλετική, εθνική ή κοινωνική προέλευσή μας τα σωματικά χαρακτηριστικά. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε κοινωνικές θέσεις που είναι **δοτές**, μας δίδονται δηλαδή λόγω αυτών των χαρακτηριστικών και όχι λόγω των προσωπικών μας ικανοτήτων.

- **Επίκτητα κοινωνικά χαρακτηριστικά** είναι η μόρφωση, το επάγγελμα, το κύρος, το εισόδημα, ο πλούτος, οι κοινωνικές σχέσεις. Τα χαρακτηριστικά αυτά οδηγούν σε κοινωνικές θέσεις που είναι **κατακτημένες**, τις κατακτάμε δηλαδή με βάση αυτά τα ατομικά μας προσόντα.

Η σημασία που μπορεί να έχουν τα εκ γενετής ή επίκτητα χαρακτηριστικά για να καταλάβει ένα άτομο κοινωνικές θέσεις με μεγαλύτερη εξουσία, διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. Στις παραδοσιακές κοινωνίες π.χ. το να είσαι γυναίκα αποτελεί, ακόμα και σήμερα, χαρακτηριστικό αποκλεισμού από

θέσεις εξουσίας, ενώ παλαιότερα οδηγούσε στον αποκλεισμό ακόμα και από τη θέση του ψηφοφόρου. Αντίθετα στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες μεγαλύτερη σημασία αποδίδεται στα επίκτητα χαρακτηριστικά (π.χ. μόρφωση, δεξιότητες, εργατικότητα) που οδηγούν σε κατακτημένες θέσεις, εφόσον οι νόμοι κατοχυρώνουν την ισότητα όλων ανεξάρτητα από διαφορές φύλου, φυλής, ηλικίας ή αναπηρίας.

φωτ 3.1 Λεπτομέρεια από τον πίνακα του Ν. Λύτρα «Λ. Καυτατζόγλου», 1886

φωτ.3.2 Λεπτομέρεια από τον πίνακα «Οικογένεια» του Σπ. Βασιλείου, 1948.

φωτ. 3.3 «Κουλουροπώλης» πίνακας του Θεόφιλου 1933.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες η ενδυμασία δήλωνε την κοινωνική θέση του ατόμου. Στις σύγχρονες κοινωνίες, με εξαίρεση τις επαγγελματικές στολές (π.χ. γιατροί,

στρατιωτικοί), η ενδυμασία παύει να αποτελεί μέσο διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

 Να συζητήσετε στην τάξη άλλα μέσα διάκρισης της κοινωνικής θέσης των ατόμων.

φωτ. 3.4 Η Οικουμενική διακήρυξη των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, που έχουν δεχτεί ως εσωτερικό δίκαιο όλα σχεδόν τα κράτη, κατοχυρώνει την ισότητα όλων, ανεξάρτητα από γλώσσα, φυλή, φύλο, θρησκεία ή αναπηρία. Ακόμα όμως και σήμερα, παράγοντες, όπως το φύλο, δεν έχουν πάψει να αποκλείουν άτομα από κοινωνικές θέσεις εξουσίας.

 Να συζητήσετε στην τάξη τη σημασία κατοχύρωσης της αξιοκρατίας και των ίσων ευκαιριών στην κατάκτηση κοινωνικών θέσεων με μεγαλύτερη εξουσία.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικά Χαρακτηριστικά
(εκ γενετής - επίκτητα)

Κοινωνικές Θέσεις
(δοτές - κατακτημένες)

3.2 Ο κοινωνικός ρόλος

Η κοινωνική θέση του Διευθυντή στο σχολείο συνδέεται, όπως είδαμε, με τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματά του σε σχέση με τα άλλα μέλη της σχολικής κοινότητας. Συνδέεται επομένως, με τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο Διευθυντής απέναντι στους προϊσταμένους του, στους καθηγητές, στους γονείς και τους μαθητές του σχολείου. Η συμπεριφορά που οφείλει να έχει το άτομο, επειδή κατέχει μια θέση σε μια κοινωνική ομάδα, προσδιορίζει τον κοινωνικό του ρόλο. Η συγκεκριμένη συμπεριφορά που περιμένουμε π.χ. από ένα γονέα, δηλαδή να παρέχει στα παιδιά του αγάπη, ασφάλεια, φροντίδα και την κατάλληλη προετοιμασία τους για το μέλλον, αποτελεί το περιεχόμενο του κοινωνικού ρόλου του γονέα.

Κάθε κοινωνική θέση συνδέεται με κοινωνικούς ρόλους και τις αντίστοιχες υποχρεώσεις και δικαιώματα. Τους ρόλους αυτούς τους μαθαίνουμε από τα πρώτα στάδια της ζωής μας μέσα από το παιχνίδι και την οικογενειακή και σχολική ζωή (βλ. κεφ. 5, σελ. 96). Με αυτό τον τρόπο γνωρίζουμε ποια συμπεριφορά περιμένουν οι άλλοι από εμάς, όταν ασκούμε ένα ρόλο (π.χ. του φίλου, του μαθητή, του αδερφού), αλλά και προβλέπουμε την αντίστοιχη συμπεριφορά των άλλων. Η έκφραση «δε φέρθηκε, όπως έπρεπε», ως γονέας, δάσκαλος, γιατρός, έχει ακριβώς αυτό το νόημα.

Οι κοινωνικοί ρόλοι προσδιορίζονται από συγκεκριμένους κοινωνικούς κανόνες που καθορίζουν τη συμπεριφορά μας. Οι σχολικοί κανόνες καθορίζουν το

ρόλο μας ως μαθητών, οι κανόνες της Πολιτείας το ρόλο μας ως πολιτών κ.λ.π. Κάθε άτομο όμως, έχει τη δυνατότητα να προσαρμόσει τη συμπεριφορά του για κάθε ρόλο στη δική του προσωπικότητα. Γι' αυτό δε συμπεριφέρονται όλοι π.χ. οι δάσκαλοι, οι γονείς ή οι πολίτες με τον ίδιο τρόπο. Σε αντίθεση επομένως με τους θεατρικούς ρόλους, τους οποίους «υποδύονται» οι ηθοποιοί με βάση ένα καθορισμένο σενάριο, τους κοινωνικούς μας ρόλους τους ζούμε διαφορετικά ο καθένας και μέσα από αυτούς διαμορφώνουμε και εμφανίζουμε στην κοινωνία την προσωπικότητά μας.

Η ελευθερία που διαθέτουμε να προσαρμόσουμε τον κοινωνικό μας ρόλο στην προσωπικότητά μας, είναι μεγαλύτερη ή μικρότερη ανάλογα με την κοινωνία στην οποία ζούμε. Οι παραδοσιακές κοινωνίες αφήνουν λιγότερα περιθώρια προσωπικής επιλογής στους τρόπους συμπεριφοράς από τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, οι οποίες σέβονται την ελευθερία όλων να αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους, εφόσον βέβαια δεν παραβιάζουν τους νόμους.

Επειδή το άτομο συμμετέχει σε πολλές κοινωνικές ομάδες και κατέχει διαφορετικές θέσεις, ασκεί και πολλούς ρόλους ταυτόχρονα. Συχνά, οι υποχρεώσεις που συνεπάγεται ένας ρόλος έρχονται σε σύγκρουση με τις υποχρεώσεις ενός άλλου. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **σύγκρουση ρόλων**. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι ρόλοι του εργαζόμενου και του γονέα, οι οποίοι συγκρούονται ιδιαίτερα, όταν δεν υπάρχουν μέτρα κοινωνικής πρόνοιας, όπως οι παιδικοί σταθμοί.

φωτ 3.5 Η θέση μιας γιατρού σε ένα Νοσοκομείο συνδέεται με τους ρόλους της, δηλαδή τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ως γιατρός απέναντι στους συναδέλφους της, στους ασθενείς και τους συγγενείς τους, στη Διεύθυνση του Νοσοκομείου και στο προσωπικό.
✍️ Να συζητήσετε στην τάξη τις συμπεριφορές που οφείλει να έχει ο μαθητής, με βάση τη θέση του, απέναντι στις διάφορες άλλες κατηγορίες θέσεων στο σχολείο.

φωτ. 3.6 Η είσοδος στην τρίτη ηλικία απαιτεί νέα προσαρμογή των ατόμων που χρειάζονται υποστήριξη. Συχνά, υπάρχει πρόβλημα προσαρμογής στους νέους ρόλους που πρέπει να αναλάβουμε. Η εφηβεία και η ενηλικίωση, η μετανάστευση, η απόκτηση παιδιού σε νεαρή ηλικία, η συνταξιοδότηση, τα γηρατειά αλλά και ρόλοι, όπως αυτοί του μαθητή, του φοιτητή, παρουσιάζουν προβλήματα γιατί απαιτούν νέες συμπεριφορές, για τις οποίες τα άτομα μπορεί να μην είναι κατάλληλα προετοιμασμένα.

 Να συζητήσετε στην τάξη τα προβλήματα αυτά. Να προτείνετε τρόπους βοήθειας των παραπάνω ομάδων ατόμων που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσαρμογής στους νέους ρόλους τους.

φωτ. 3.7 Αρχαία Τραγωδία στο θέατρο Ηρώδου του Αττικού.

Το φαινόμενο της σύγκρουσης ρόλων ενέπνευσε τους μεγαλύτερους αρχαίους τραγωδούς και σύγχρονους δραματουργούς. Πρόσωπα όπως η Αντιγόνη, ο Αγαμέμνονας, η Μήδεια αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα. Οι σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες γίνονται περισσότερο ανεκτικές στις διαφορετικές συμπεριφορές, μειώνοντας με αυτό τον τρόπο τις περιπτώσεις τέτοιων τραγικών συγκρούσεων. Η Πολιτεία σήμερα λαμβάνει μέτρα βοηθητικά για αντίστοιχες καταστάσεις, όπως για τις συγκρούσεις στους ρόλους των εργαζόμενων – γονιών.

 Να συζητήσετε στην τάξη για αυτά τα μέτρα.

3.3 Οι κοινωνικοί κανόνες

Όλες οι κοινωνίες έχουν κάποια ιδεώδη, κάποιες κοινωνικές αξίες* και οι συμπεριφορές των μελών τους πρέπει να είναι σύμφωνες με αυτές. Η αξία π.χ. της ζωής αποτελεί μια τέτοια πανανθρώπινη αξία. Αυτές οι αξίες εκφράζονται με τους κοινωνικούς κανόνες. Η κοινωνική αξία της ζωής εκφράζεται στις περισσότερες κοινωνίες με τον κοινωνικό κανόνα της απαγόρευσης της αφαίρεσης ή της απειλής της ζωής του ατόμου.

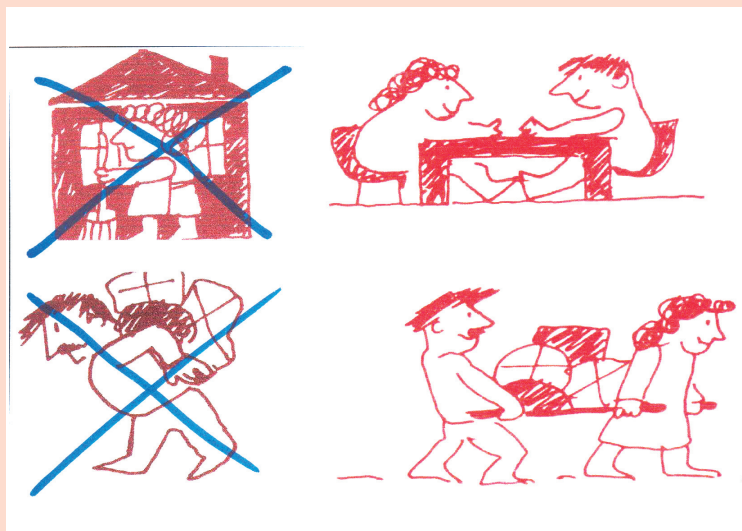
Όλοι μας γνωρίζουμε ότι, σε κάθε κοινωνία ή ομάδα, μια συγκεκριμένη συμπεριφορά θεωρείται «σωστή», ένας τρόπος ντυσίματος «κατάλληλος», ένας τρόπος ομιλίας «καλύτερος» από κάποιον άλλον. Το ποια συμπεριφορά θεωρείται «σωστή» καθορίζεται από τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες.

Οι κοινωνικοί κανόνες είναι πρότυπα συμπεριφοράς που διαμορφώνονται με βάση τις κοινωνικές αξίες κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας. Η κοινωνική αξία π.χ. της ισότητας των φύλων, που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, διαμόρφωσε και τους αντίστοιχους κοινωνικούς κανόνες που ορίζουν τη συμπεριφορά της γυναίκας στους ρόλους της ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης κ.ά.

* Κοινωνική αξία: η θετική εκτίμηση ως ιδιαίτερα σημαντικής μιας ιδέας ή μιας κατάστασης για τα οποία τα άτομα μπορεί να αγωνίζονται και να θυσιάζονται π.χ. αξία της ελευθερίας.

Είδη κοινωνικών κανόνων

- **Γενικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι αυτοί που αφορούν όλο το κοινωνικό σύνολο, όπως η προστασία της ζωής, της ισότητας, της ελευθερίας, ενώ **οι ειδικοί κοινωνικοί κανόνες** αφορούν επιμέρους κοινωνικές ομάδες, όπως οι κανόνες που αφορούν τους γιατρούς, τους μαθητές ή τους οδηγούς.
- **Αυστηροί κοινωνικοί κανόνες** είναι όσοι προβλέπουν ποινές σε όσους τους παραβαίνουν, όπως π.χ. η απαγόρευση φόνου, κλοπής, εξύβρισης, ενώ **οι ελαστικοί ή χαλαροί** αντίθετα αφήνουν περιθώρια ελευθερίας στο άτομο, όπως π.χ. ο τρόπος καθημερινής ενδυμασίας.
- **Τυπικοί κοινωνικοί κανόνες** είναι όλοι οι γραπτοί κανόνες-νόμοι του κράτους (βλ. Β' Μέρος), ενώ **άτυποι κανόνες** είναι τα άγραφα έθιμα και συνήθειες, όπως π.χ. οι κανόνες ευγένειας ή τα έθιμα της αποκριάς.

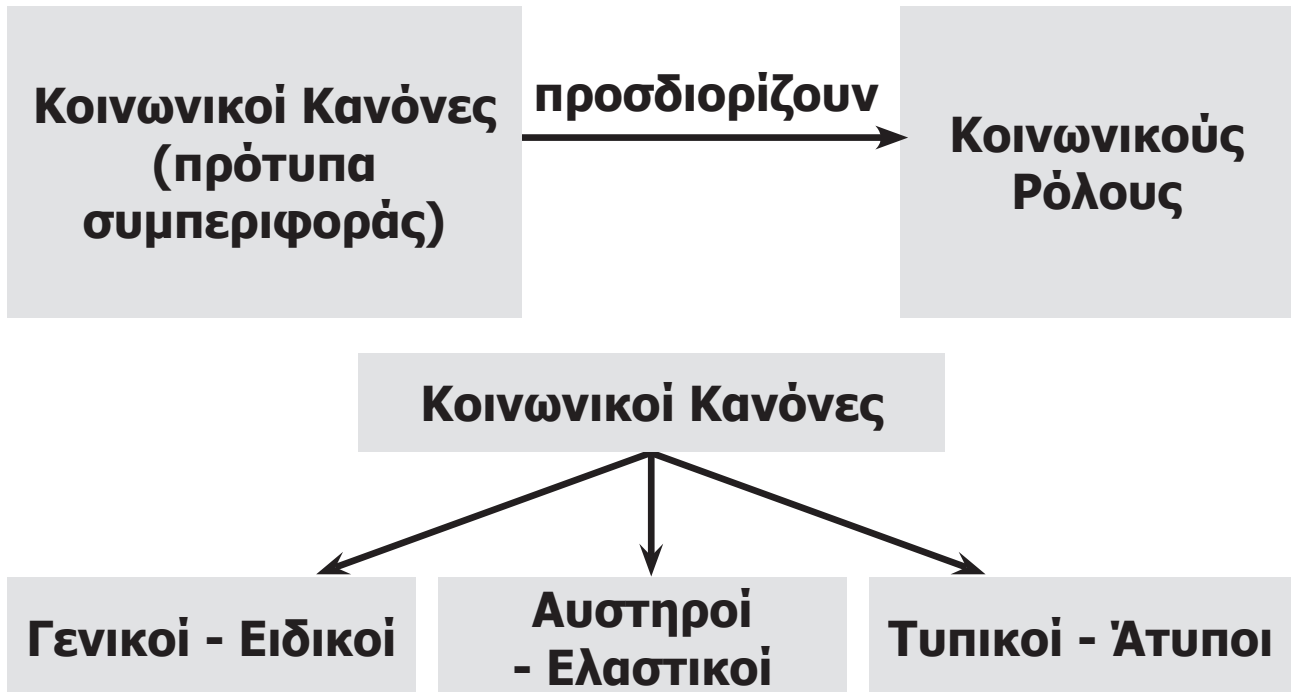
φωτ. 3.8 Οι αλλαγές των κανόνων Οικογενειακού Δικαίου.

Το 1982 άλλαξαν οι κανόνες του Οικογενειακού Δικαίου. Μέχρι τότε οι αποφάσεις που αφορούσαν την οικογένεια αποτελούσαν προνόμιο των ανδρών, οι οποίοι είχαν και όλα τα οικογενειακά βάρη, ενώ οι γυναίκες περιορίζονταν στο ρόλο της νοικοκυράς. Μετά την αλλαγή οι σύζυγοι συναποφασίζουν πλέον ισότιμα για όλα τα θέματα της οικογένειας και φέρουν μαζί τις ευθύνες και τα βάρη της.

Με την αλλαγή αυτών των κοινωνικών κανόνων άλλαξε ταυτόχρονα η θέση της γυναίκας στην οικογένεια και επομένως οι ρόλοι της ως μητέρας και συζύγου.

 Να σχολιάσετε αυτές τις αλλαγές. Με ποιες αλλαγές στους ρόλους και τις θέσεις της γυναίκας συνδέονται; Περισσότερες πληροφορίες για τη νομοθεσία που αφορά τα φύλα θα βρείτε στο ΚΕΘΙ www.kethi.gr. Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχες αλλαγές των κανόνων που αφορούν το σχολείο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

3.4 Κοινωνική διαστρωμάτωση, κοινωνική κινητικότητα

Σε κάθε κοινωνία τα άτομα δε διαθέτουν τα ίδια κοινωνικά χαρακτηριστικά, όπως ο πλούτος, η μόρφωση, το εισόδημα, το κύρος. Εξάλλου, ακόμα και σήμερα, σε πολλές κοινωνίες και ομάδες χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η φυλή ή η εθνική προέλευση οδηγούν σε **κοινωνική ανισότητα**.

Κάθε κοινωνία αξιολογεί και κατατάσσει τα κοινωνικά χαρακτηριστικά και μέσα από αυτά ιεραρχεί τα άτομα που τα κατέχουν. Η κατάταξη αυτή γίνεται με βάση τις ανάγκες της κοινωνίας, την ιστορία της και τα συμφέροντα που κυριαρχούν σε αυτήν. Με αυτό τον τρόπο περισσότερη εξουσία αποδίδεται π.χ. στο ανδρικό φύλο και στη σωματική δύναμη από τα μέλη των κτηνοτροφικών κοινωνιών, στην αριστοκρατική προέλευση από τα μέλη των παραδοσιακών κοινωνιών, στον οικονομικό πλούτο από τα μέλη της σύγχρονης κοινωνίας.

Ο τρόπος που κάθε κοινωνία ιεραρχεί τα άτομα, με βάση τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά, ονομάζεται κοινωνική διαστρωμάτωση.

Στην ιστορία της ανθρωπότητας έχουν υπάρξει πολλά είδη κοινωνικής διαστρωμάτωσης, όπως η δουλεία, οι κάστες* στην Ινδία κ.ά. Στις σύγχρονες κοινωνίες το βασικό είδος κοινωνικής διαστρωμάτωσης είναι η **κοινωνική τάξη**, στην οποία ανήκουν τα άτομα με κοινά οικονομικά χαρακτηριστικά και συμφέροντα, π.χ. εργατική, αγροτική, αστική τάξη**.

Οι συνέπειες της κοινωνικής διαστρωμάτωσης επηρεάζουν όλη την κοινωνική μας ζωή, τις αντιλήψεις μας

για τον κόσμο, τις πολιτικές μας επιλογές, την υγεία μας, τη σταδιοδρομία μας κ.λπ.

Οι κοινωνικές ανισότητες και η κοινωνική διαστρωμάτωση χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπως είδαμε, τα άτομα δεν έχουν περιθώρια να καλυτερεύσουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση, εφόσον οι θέσεις τους είναι δοτές, καθορίζονται δηλαδή από τη γέννησή τους. Ο δούλος, ο δουλοπάροικος στη φεουδαρχία ή ο Ινδός του 19ου αιώνα που ανήκε στην κατώτερη κάστα, γνώριζαν ότι θα έκλειναν τον κύκλο της ζωής τους στην ίδια ακριβώς θέση με αυτήν που κληρονόμησαν από την οικογένειά τους (κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης).

Αντίθετα, στις σύγχρονες κοινωνίες επικρατεί ένα ανοιχτό σύστημα διαστρωμάτωσης με το οποίο τα άτομα έχουν τη δυνατότητα να αλλάξουν την οικονομική και κοινωνική τους κατάσταση. Η αλλαγή αυτή επιτυγχάνεται μέσα από την εκπαίδευση και κατάρτιση, την αλλαγή επαγγέλματος, την εργασία. **Αυτή η δυνατότητα**

***Κάστα:** Κλειστό σύστημα διαστρωμάτωσης, στο οποίο η θέση του ατόμου καθορίζεται από τη γέννησή του. Οι κάστες υπήρξαν κυρίαρχο σύστημα διαστρωμάτωσης στην Ινδική κοινωνία για λόγους θρησκευτικούς και καταργήθηκαν με νόμο το 1949.

****Αστική τάξη:** Η κοινωνική τάξη των εμπόρων και επιχειρηματιών που δημιουργήθηκε στους νεότερους χρόνους με το τέλος της φεουδαρχίας. Στην αστική τάξη σήμερα εκτός από τις παραπάνω κατηγορίες εντάσσονται και όσοι ασχολούνται με τις υπηρεσίες.

μετακίνησης ενός ατόμου από μια κοινωνική τάξη σε άλλη ονομάζεται κοινωνική κινητικότητα.

Η δωρεάν παιδεία, η ενίσχυση και κατάρτιση των ευάλωτων ομάδων, όπως οι άνεργοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες, οι νέοι, οι μετανάστες, είναι μέτρα που έχουν ως σκοπό την ισότητα ευκαιριών για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Τα μέτρα αυτά δεν καταργούν βέβαια τις κοινωνικές ανισότητες σε βάρος των συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων, παρέχουν όμως στα άτομα τη δυνατότητα βελτίωσης της κοινωνικής τους θέσης, δίνοντάς τους τις ευκαιρίες που στερούνται για να καλυτερεύσουν την κοινωνική τους θέση.

Η κοινωνική κινητικότητα μπορεί να είναι:

α) **ανοδική**, όταν το άτομο κινείται από κατώτερες σε ανώτερες κοινωνικές τάξεις, όπως π.χ. στην περίπτωση που το άτομο αποκτά επαγγελματική κατάρτιση ή ένα πτυχίο,

β) **καθοδική**, όταν π.χ. ένα άτομο χάνει την εργασία ή την περιουσία του, ή

γ) **οριζόντια**, όταν ένα άτομο π.χ. αλλάζει εργασία, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι αποκτά περισσότερο ή λιγότερο εισόδημα ή κύρος.

Εξάλλου, οι κοινωνικοί επιστήμονες μελετούν την κινητικότητα των ατόμων σε σύγκριση με την κοινωνική τάξη των γονιών τους (**διαγενεακή κινητικότητα**). Εάν τα νέα μέλη της κοινωνίας παρουσιάζουν ανοδική κινητικότητα σε σχέση με την κατάταξη των γονιών τους, αυτό αποτελεί δείκτη κοινωνικής ανάπτυξης και ευημερίας, εφόσον συνήθως συνδέεται με την αύξηση του εισοδήματος και την πρόσβαση σε περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες.

φωτ. 3.9 Μαρία Κιουρί. Η πρώτη γυναίκα που τιμήθηκε με βραβείο Νόμπελ. Οι έρευνες της για τη ραδιενέργεια της δίνουν Νόμπελ Φυσικής (1903) και Νόμπελ Χημείας (1911).

φωτ. 3.10 Λίνα Τσαλδάρη.
Η πρώτη Ελληνίδα υπουργός το 1956.

φωτ. 3.11 Σερίν Εμπαντίν, δικηγόρος. Η πρώτη μουσουλμάνα με Νόμπελ ειρήνης το 2003.

Στις σύγχρονες κοινωνίες το φύλο αποτελεί όλο και λιγότερο χαρακτηριστικό που οδηγεί σε κοινωνικές ανισότητες. Οι γυναίκες ενισχύονται με κατάλληλα μέτρα ώστε να καταλαμβάνουν θέσεις εξουσίας σε πολλούς τομείς.

 Να συζητήσετε στην τάξη για κοινωνικές ανισότητες που στηρίζονται στο φύλο (www.kethi.gr).

φωτ. 3.12 ΟΑΕΔ Προγράμματα κατάρτισης.

Σήμερα ο πιο συνηθισμένος λόγος κοινωνικής κινητικότητας είναι η αλλαγή επαγγέλματος. Πολλά επαγγέλματα εξαφανίζονται, όπως τα παραδοσιακά επαγγέλματα μικροκατασκευαστών και τεχνιτών. Νέες τεχνολογίες μπαίνουν στην παραγωγή και μαζί τους

νέες ειδικότητες. Πολλά επομένως άτομα οδηγούνται στην ανεργία και την καθοδική κινητικότητα. Γι' αυτό η Πολιτεία οργανώνει προγράμματα κατάρτισης νέων σε νέα επαγγέλματα και τεχνολογίες.

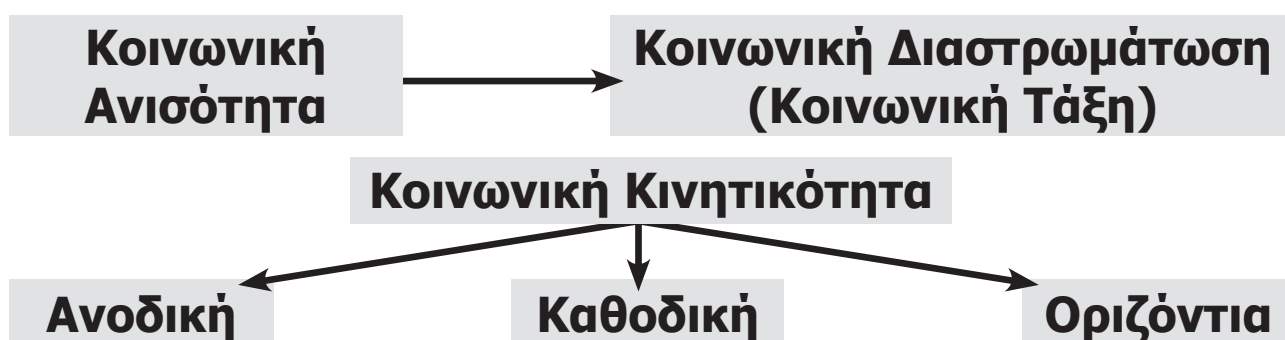
 Να ενημερωθείτε από τον ΟΑΕΔ για αυτά τα Προγράμματα και μέσα από το μάθημα του Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

φωτ.3.13 Στη μεταπολεμική Ελλάδα το απολυτήριο του Γυμνασίου ήταν αρκετό για ανοδική κοινωνική κινητικότητα.

 Να συζητήσετε στην τάξη ποια επιπλέον εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα απαιτούνται σήμερα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

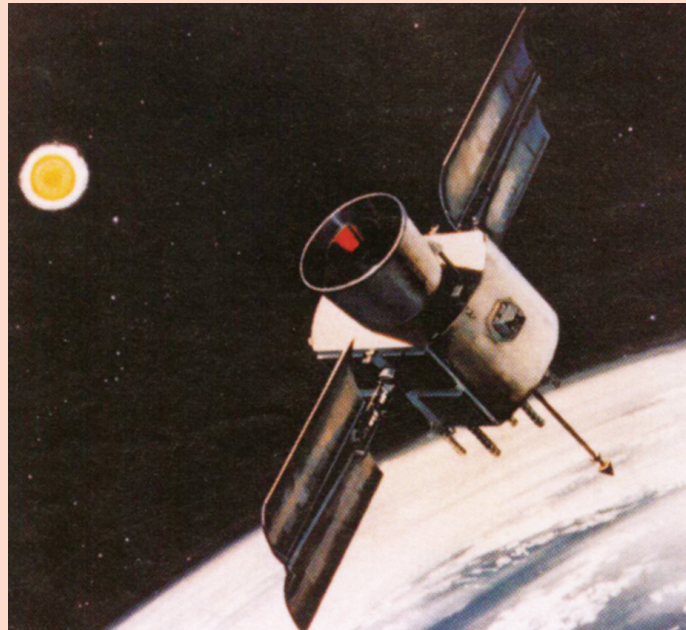
3.5 Κοινωνική Μεταβολή

Η οργάνωση κάθε κοινωνίας δε μένει αναλλοίωτη στο χρόνο. Ήδη, γνωρίζεις ότι η κοινωνική θέση της Ελληνίδας άλλαξε τα τελευταία μόλις χρόνια, ενώ από το μάθημα της Ιστορίας σου έχεις γνωρίσει τις τεράστιες κοινωνικές μεταβολές που έχουν συμβεί στην ελληνική κοινωνία στη διάρκεια των δύο περίπου αιώνων ύπαρξης του ελληνικού κράτους.

Ποιες είναι οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών;

Οι αιτίες των κοινωνικών μεταβολών μπορεί να είναι:

- **αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον**, π.χ. οι αλλαγές του κλίματος και η ξηρασία στην Υποσαχάρια Αφρική οδηγούν σε μετακινήσεις πληθυσμών, σε προβλήματα υποσιτισμού και σε κοινωνικές μεταβολές,
- **μεταβολές στην τεχνολογία**, π.χ. η σύγχρονη βιομηχανική κοινωνία, που αντικατέστησε την παραδοσιακή αγροτική, οφείλεται στη βιομηχανική επανάσταση (ατμού και σιδηροδρόμων), ενώ η σύγχρονη επανάσταση υψηλής τεχνολογίας συνδέεται με σημαντικές κοινωνικές μεταβολές, όπως η παγκοσμιοποίηση. Τέλος, οι μεταβολές μπορεί να οφείλονται σε:
- **πολέμους, επαναστάσεις και κοινωνικά κινήματα**, όπως οι κοινωνικές μεταβολές που επέφερε η επανάσταση στην Κίνα και τη Ρωσία, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος στη Γερμανία ή το γυναικείο κίνημα στις σύγχρονες κοινωνίες.

φωτ. 3. 14 Σύγχρονος Δορυφόρος.

Στα τέλη του προηγούμενου αιώνα η τεχνολογική επανάσταση έγινε αιτία ραγδαίων κοινωνικών εξελίξεων. Αυτές οι αλλαγές οδηγούν στο φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης που επηρεάζει το χαρακτήρα όλων των κοινωνιών σήμερα.

 Να συζητήσετε στην τάξη τις συνέπειες του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης.

φωτ. 3.15 Στιγμιότυπο από την πτώση του Τείχους του Βερολίνου, που χώριζε για πολλές δεκαετίες το Ανατολικό από το Δυτικό Βερολίνο.

Ο 20ός αιώνας υπήρξε γεμάτος από κάθε είδους κοινωνικές ανατροπές. Δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι, η Ρωσική και η Κινέζικη Επανάσταση, ο πόλεμος στο Βιετνάμ, τα κινήματα του '60, η δημιουργία και η πτώση του τείχους του Βερολίνου, η κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων στη Ν.Αφρική, η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης οδήγησαν σε τεράστιες κοινωνικές μεταβολές.

✍ Από την Ιστορία σας, το διαδίκτυο και τη βιβλιοθήκη του σχολείου σας ή του Δήμου/Κοινότητας να συγκεντρώσετε στοιχεία για ένα από τα παραπάνω γεγονότα και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Με ποιον τρόπο πραγματοποιείται η κοινωνική μεταβολή;

Η κοινωνική μεταβολή:

- άλλοτε γίνεται αργά, όπως στις παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες, οι οποίες παρέμεναν σχετικά σταθερές για πολλούς αιώνες και άλλοτε ραγδαία, όπως στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες οι οποίες μεταβάλλονται ταχύτατα εξαιτίας των τεχνολογικών επαναστάσεων. Σε όλες τις περιπτώσεις τα στοιχεία της κοινωνίας που μεταβάλλονται ταχύτερα είναι ο υλικός πολιτισμός και η τεχνολογία. Πιο αργά και δύσκολα αλλάζουν χαρακτηριστικά, όπως οι αξίες και οι νοοτροπίες, π.χ. η κοινωνική μεταβολή της ελληνικής κοινωνίας τα τελευταία χρόνια είναι ραγδαία, εξαιτίας των τεχνολογικών εξελίξεων, αλλά συχνά παραμένουν παραδοσιακές νοοτροπίες, όπως οι προκαταλήψεις που αφορούν τις γυναίκες.

- άλλοτε επιδιώκεται ειρηνικά, π.χ. μέσω εκλογών ή μέσω αλλαγών στη νομοθεσία, όπως η ισότητα των φύλων που κατοχυρώθηκε με νόμο στην Ελλάδα μετά τη μεταπολίτευση και άλλοτε επαναστατικά, με εξεγέρσεις και συγκρούσεις κοινωνικών ομάδων, όπως στη Γαλλική (1789) ή στην Οκτωβριανή Επανάσταση (1917). Οι συγκρούσεις χαρακτηρίζουν όλες τις κοινωνίες, εφόσον οι διάφορες ομάδες έχουν διαφορετικά συμφέροντα και επιδιώξεις.

Ποιες είναι οι συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών;

Οι κοινωνικές μεταβολές έχουν συνέπειες:

- **στο άτομο:** Οι κοινωνικές μεταβολές βελτιώνουν τις

συνθήκες ζωής σε αρκετούς τομείς και παρέχουν περισσότερες ευκαιρίες στα άτομα για ανοδική κινητικότητα. Συχνά όμως οι ραγδαίοι ρυθμοί των μεταβολών στις σύγχρονες κοινωνίες, δημιουργούν στα άτομα ψυχολογικά προβλήματα (μοναξιά, ανασφάλεια) και προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής, όπως η αποξένωση και η αλλοτρίωση*.

- **στην κοινωνία:** Η κοινωνική μεταβολή αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε κοινωνίας. Κοινωνίες οι οποίες δε μεταβάλλονται, δεν εκσυγχρονίζονται, οδηγούνται στο μαρασμό και την εξαφάνιση. Οι δημοκρατικές κατακτήσεις, η πλανητική επικοινωνία, οι επιστημονικές εξελίξεις αποτελούν συνέπειες των κοινωνικών μεταβολών των τελευταίων αιώνων. Οι σύγχρονες όμως ταχύτατες μεταβολές μπορεί να δημιουργήσουν προβλήματα κοινωνικά, όπως η ανεργία, η φτώχεια, οι κοινωνικές διακρίσεις και περιβαλλοντικά, όπως η επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος.

* Αλλοτρίωση: η αποξένωση του σύγχρονου ανθρώπου από το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον και από τις πραγματικές του ανάγκες.

φωτ. 3.16, 17 Αττικό Τραμ

Συχνά οι σύγχρονες κοινωνίες επιλέγουν την επαναφορά παραδοσιακών μορφών οργάνωσης της κοινωνικής ζωής. Το τραμ επανέρχεται στην Αθήνα, ως ήπιο μέσο μεταφοράς. Η Ευρωπαϊκή Ένωση χρηματοδοτεί επαγγέλματα που κινδυνεύουν με εξαφάνιση και μικρές παραδοσιακές οικοτεχνίες.

👉 Να συζητήσετε στην τάξη για αντίστοιχα μέτρα που γνωρίζετε και αναπτύσσονται στην τοπική σας κοινωνία.

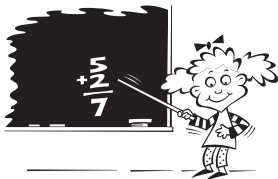
Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνική Μεταβολή:

Αίτια:
Περιβάλλον,
τεχνολογία,
πόλεμοι, κινήματα

Μορφή:
Αργά - ραγδαία,
ειρηνικά
- επαναστατικά

Συνέπειες:
Στο άτομο
στην κοινωνία

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να φέρετε παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων που παρατηρείτε σήμερα. Να αναφέρετε τρόπους με τους οποίους το άτομο μπορεί να ιεραρχήσει κάθε φορά τις υποχρεώσεις του που συγκρούονται, ώστε να έχει το λιγότερο κόστος.
2. Να αναφέρετε συγκρούσεις ρόλων από κείμενα των Νεοελληνικών σας Αναγνωσμάτων.
3. Να καταγράψετε το επάγγελμα και την εκπαίδευση του παππού σας και του πατέρα σας, της γιαγιάς σας και της μητέρας σας. Παρουσιάζεται κινητικότητα και τι είδους;
4. Με βάση τις γνώσεις σας από το μάθημα της Ιστορίας να αναφέρετε παραδείγματα επαναστατικών και ειρηνικών κοινωνικών μεταβολών στο Νεοελληνικό κράτος.
5. Να αναφέρετε παραδείγματα τυπικών-άτυπων, γενικών-ειδικών και αυστηρών-ελαστικών κοινωνικών κανόνων που εφαρμόζονται στο σχολείο.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτή-

σεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Δώσε δύο παραδείγματα σύγκρουσης ρόλων.
2. Ποιοι κανόνες προσδιορίζουν το ρόλο του μαθητή; Να τους χαρακτηρίσεις κατά είδος.
3. Να δώσεις δύο παραδείγματα ανοδικής και δύο καθοδικής κοινωνικής κινητικότητας.
4. Τι είδους κινητικότητα πρέπει να παρουσιάζει μια κοινωνία που αναπτύσσεται;
5. Ποιες αλλαγές οδηγούν σε κοινωνική μεταβολή;
6. Ποιες συνέπειες έχουν οι σύγχρονες ραγδαίες μεταβολές στο άτομο και στην κοινωνία;
7. Να αναφέρεις δύο επίκτητα και δύο εκ γενετής κοινωνικά χαρακτηριστικά. Με τι είδους θέσεις συνδέονται; Ποια είναι σημαντικότερα σήμερα και γιατί;

B. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α΄ Στήλης δεδομένων, τα γράμματα των δεδομένων της Β΄ Στήλης που ταιριάζουν (Σε κάθε δεδομένο της Α΄ Στήλης αντιστοιχούν τρία δεδομένα της Β΄ Στήλης).

Α΄ Στήλη

1. _____ απαγόρευση κλοπής
2. _____ κανόνες κυκλοφορίας
3. _____ δώρα μεταξύ συγγενών
4. _____ στρατιωτική στολή

5. _____ απουσίες μαθητών
6. _____ καθημερινή ενδυμασία

Β' Στήλη

- α. αυστηρός κανόνας
- β. ελαστικός κανόνας
- γ. γενικός κανόνας
- δ. ειδικός κανόνας
- ε. τυπικός κανόνας
- στ. άτυπος κανόνας

4 Κοινωνικοί Θεσμοί

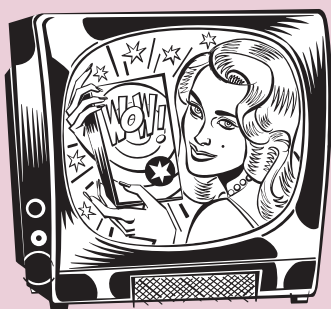
- Τι είναι θεσμός
- Αναγκαιότητα ύπαρξης των θεσμών
- Λειτουργίες των θεσμών
- Αλλαγή των θεσμών
- Ο θεσμός της οικογένειας

Οι κοινωνικές θέσεις, οι ρόλοι και οι κανόνες, που μελέτησες στο προηγούμενο κεφάλαιο, λειτουργούν μέσα στους κοινωνικούς θεσμούς. Μπορείς να επαναλάβεις αυτές τις έννοιες για να κατανοήσεις καλύτερα το καινούργιο κεφάλαιο.

Το έργο «Ο τμηματάρχης έρχεται» του Ζ. Παπαντωνίου περιγράφει γλαφυρά τις αλλαγές των κοινωνικών θεσμών της ελληνικής εκπαίδευσης και της διοίκησης μεταπολεμικά. Εξάλλου, με την τηλεοπτική σειρά «Τα παιδιά της Γης» της J. M. Auel θα γνωρίσεις τη δημιουργία των πρώτων θεσμών στις πρωτόγονες κοινωνίες, γραμμένη με τη μορφή μυθιστορήματος.

Η ταινία «Η τιμή της αγάπης» της Τ. Μαρκετάκη αναφέρεται στην παραδοσιακή μορφή του θεσμού της οικογένειας και τα «Πέτρινα χρόνια» του Π. Βούλγαρη περιγράφουν τις μεγάλες αλλαγές στους ελληνικούς πολιτικούς θεσμούς στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών.

Οι κοινωνικοί θεσμοί αποτελούν το βασικό χαρακτηριστικό κάθε κοινωνίας. Για να γνωρίσεις τις διαφορετικές μορφές θεσμών που χαρακτηρίζουν τις κοινωνίες του πλανήτη, όπως ο γάμος, η οικογένεια κ.λ.π. μπορείς να επισκεφθείς τις ιστοσελίδες των περιοδικών «Γαϊόραμα» (www.georama.gr) και «National Geographic» (www.nationalgeographic.gr). Εξάλλου, από τις ιστοσελίδες της Βουλής (www.parliament.gr) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (www.europa.eu.int/hellas) θα ενημερωθείς για πολλούς νέους πολιτικούς θεσμούς, όπως αυτοί της Βουλής των Εφήβων, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, που δημιουργήθηκαν για να ικανοποιήσουν τις νέες ανάγκες της ελληνικής και ευρωπαϊκής κοινωνίας.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τη σημασία των κοινωνικών θεσμών για τη λειτουργία της κοινωνίας. Θεσμοί όπως η οικογένεια, η εκπαίδευση, η οικονομία, η Πολιτεία, η θρησκεία, χαρακτηρίζουν κάθε κοινωνία και μεταβάλλονται μαζί της. Γι' αυτό μελέτη μιας κοινωνίας σημαίνει βασικά μελέτη των κοινωνικών της θεσμών.

4.1 Τι είναι κοινωνικός θεσμός

Κάθε κοινωνία, από την πρωτόγονη μέχρι τη σύγχρονη μορφή της, για να λειτουργήσει και να διατηρηθεί πρέπει να ικανοποιεί τις βασικές της ανάγκες (αναπαραγωγή νέων μελών, μετάδοση γνώσης, επίλυση συγκρούσεων κ.ά.).

Για να ικανοποιηθούν αυτές οι ανάγκες δημιουργήθηκαν:

- οι οικογενειακοί θεσμοί (π.χ. συγγένεια, γάμος, οικογένεια) για να εξασφαλίσουν την αναπαραγωγή και τη φροντίδα των νέων μελών,
- οι εκπαιδευτικοί θεσμοί (π.χ. σχολεία, Πανεπιστήμια) για να εξασφαλίσουν τη μετάδοση και την παραγωγή γνώσεων και αξιών,
- οι οικονομικοί θεσμοί (π.χ. επιχειρήσεις, υπηρεσίες) για την παραγωγή αναγκαίων αγαθών,
- οι πολιτικοί θεσμοί (π.χ. συμβούλιο γερόντων, βασιλεία, Κοινοβούλιο) για την εξισορρόπηση των συγκρούσεων μεταξύ των ομάδων,
- οι θρησκευτικοί θεσμοί (π.χ. τόποι λατρείας, ιερατεία) για τις σχέσεις με το θείο.

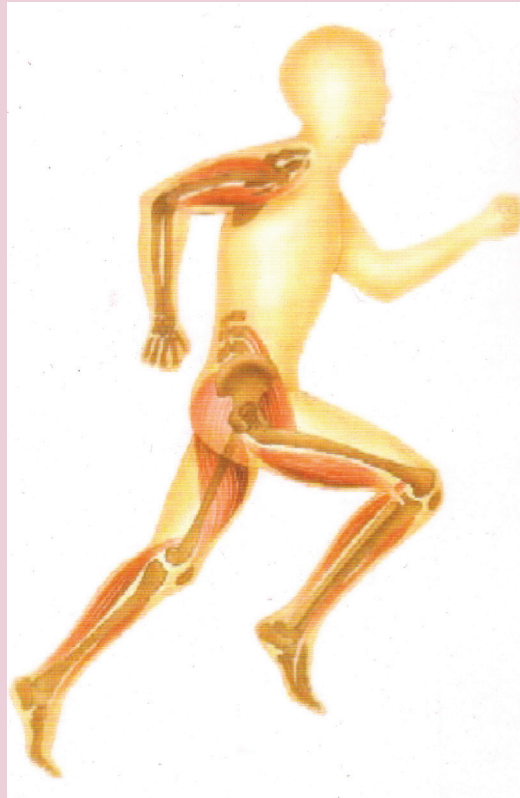
Τα μέλη επομένως της κοινωνίας για να ικανοποιήσουν τις παραπάνω ανάγκες τους αναπτύσσουν σταθερές και οργανωμένες σχέσεις (π.χ. γονείς-παιδιά, δάσκαλοι-μαθητές) και δραστηριότητες (π.χ. εκπαίδευση, οικογένεια, εκκλησία).

Οι οργανωμένες και σταθερές σχέσεις και δραστηριότητες που έχουν σκοπό να ικανοποιήσουν σημαντικές κοινωνικές ανάγκες αποτελούν τους θεσμούς.

Όπως παρατηρούμε, τα βασικά χαρακτηριστικά των

θεσμών είναι:

- έχουν σημαντικούς κοινωνικούς σκοπούς, όπως είναι η μόρφωση, η παραγωγή αγαθών, η ασφάλεια κ.λπ.,
- παραμένουν σχετικά σταθεροί, π.χ. ο θεσμός της οικογένειας ή του σχολείου, παρά τις μεταβολές τους, διατηρούν σχετικά σταθερές τις βασικές σχέσεις μεταξύ των ατόμων και των ρόλων τους (γονείς-παιδιά, δάσκαλοι-μαθητές).

φωτ. 4.1 Ανθρώπινος οργανισμός.

Η κίνηση είναι αποτέλεσμα συνεργασίας σκελετού και μυϊκού συστήματος, συμμετέχουν όμως και άλλα συστήματα, όπως το κυκλοφορικό, αναπνευστικό

και νευρικό. Ο ανθρώπινος οργανισμός ικανοποιεί τις ανάγκες του μέσα από συστήματα λειτουργίας, όπως το κυκλοφορικό, το πεπτικό, το αναπνευστικό σύστημα. Κάθε σύστημα έχει επιμέρους όργανα π.χ. στομάχι, πνεύμονες, καρδιά, εγκέφαλος, που πραγματοποιούν σημαντικές λειτουργίες, όπως η πέψη, η αναπνοή, η κυκλοφορία του αίματος, η κίνηση. Με αυτό τον τρόπο μπορούμε να αντιληφθούμε και την κοινωνία. Τα επιμέρους συστήματά της είναι η οικονομία, η εκπαίδευση, η πολιτική, η θρησκεία, η αναπαραγωγή και ανατροφή των νέων μελών. Κάθε σύστημα έχει τα όργανά του που είναι οι θεσμοί. Σήμερα υπάρχουν εκατοντάδες θεσμοί για κάθε σημαντική λειτουργία της κοινωνίας, όπως οικονομικοί, πολιτικοί κ.λ.π.

Η διαφορά της κοινωνίας από τον ανθρώπινο οργανισμό, είναι ότι η κοινωνία μπορεί να αλλάζει θεμελιακά (αξίες, κανόνες, θεσμοί) και να διατηρείται στη ζωή, όπως στις περιπτώσεις των επαναστάσεων, ενώ στον ανθρώπινο οργανισμό κάτι τέτοιο είναι αδύνατο.

 Να συζητήσετε στην τάξη παραδείγματα οικονομικών, πολιτικών, θρησκευτικών, εκπαιδευτικών θεσμών που υπάρχουν σήμερα στην ελληνική κοινωνία. Για κάθε θεσμό να αναφέρετε τις σταθερές σχέσεις μεταξύ των ρόλων.

4.2 Αναγκαιότητα των θεσμών

Εάν θεωρήσουμε την κοινωνία ως έναν οργανισμό, οι θεσμοί αποτελούν τα επιμέρους όργανά του και τα άτομα τα κύτταρα αυτών των οργάνων. Μέσα στους θεσμούς διαμορφώνονται οι κοινωνικοί κανόνες με βάση τους οποίους τα άτομα παίρνουν τις θέσεις τους και ασκούν τους ρόλους τους. Μέσα στο θεσμό του σχολείου π.χ. διαμορφώνονται οι κοινωνικοί κανόνες με τους οποίους τα άτομα ασκούν τους συγκεκριμένους ρόλους που αντιστοιχούν στις εργασιακές τους θέσεις (Διευθυντής, καθηγητές, μαθητές).

Με τους θεσμούς επομένως:

- η κοινωνία οργανώνεται και εξασφαλίζει τη διάρκεια της μέσα στο χρόνο, αν και τα μέλη της, όπως και τα κύτταρα του οργανισμού, διαρκώς ανανεώνονται,
- τα άτομα μαθαίνουν τις αξίες, τους κανόνες και τους ρόλους τους και με αυτό τον τρόπο εξακολουθεί να υπάρχει κοινωνική ζωή.

Βασικοί θεσμοί	Ανάγκες που εξυπηρετούν
Οικογενειακοί θεσμοί	Βιολογική αναπαραγωγή- Κοινωνικοποίηση
Οικονομικοί θεσμοί	Παραγωγή- Διανομή των αγαθών
Πολιτικοί θεσμοί	Διαχείριση εξουσίας- Λήψη αποφάσεων
Εκπαιδευτικοί θεσμοί	Μόρφωση νέας γενιάς- Παραγωγή νέας γνώσης
Θρησκευτικοί θεσμοί	Προσέγγιση του θείου

Όσο βέβαια οι κοινωνίες εξελίσσονται και εκσυγχρονίζονται, νέες κοινωνικές ανάγκες δημιουργούνται και μαζί τους νέοι θεσμοί. Η εργασία των γυναικών π.χ. δημιούργησε την ανάγκη φύλαξης των μαθητών του Δημοτικού μετά το σχολείο και οδήγησε στη δημιουργία ενός νέου εκπαιδευτικού θεσμού, του ολοήμερου σχολείου. Αρχικά, η φύλαξη των μαθητών πραγματοποιήθηκε με πρωτοβουλία των γονέων, χωρίς να προβλέπεται από το νόμο, ενώ σήμερα η συγκεκριμένη ανάγκη καλύπτεται από το θεσμό το ολοήμερου σχολείου, το οποίο προβλέπεται από το νόμο. Όταν ένας θεσμός δημιουργείται με νόμο, τότε ο θεσμός είναι τυπικός και η διαδικασία δημιουργίας του ονομάζεται **θεσμοθέτηση**. Όταν αντίθετα εφαρμόζεται με πρωτοβουλία ορισμένων ατόμων και αποτελεί **συνήθεια**, τότε ο θεσμός είναι άτυπος και η διαδικασία δημιουργίας του ονομάζεται **θεσμοποίηση**.

Στις σύγχρονες κοινωνίες σχεδόν όλοι οι θεσμοί είναι τυπικοί, με εξαίρεση ορισμένους άτυπους θεσμούς όπως κάποια έθιμα και παραδόσεις (έθιμα Χριστουγέννων, αποκριάς κ.ά.)

φωτ. 4.2 Το σήμα των Νόμπελ Φυσικών Επιστημών και Ειρήνης.

Τα βραβεία Νόμπελ (www.nobelprizes.com) θεσμοποιούνται με τη διαθήκη του Άλφρεντ Νόμπελ το 1895. Η θεσμοθέτησή τους πραγματοποιείται αργότερα από το Σουηδικό κράτος.

 Ποιους σκοπούς εξυπηρετούν οι διάφοροι θεσμοί βράβευσης επιστημόνων, καλλιτεχνών και διανοουμένων; Ποιοι ανάλογοι θεσμοί προβλέπονται από την ελληνική Πολιτεία; Να συζητήσετε στην τάξη.

φωτ. 4.3 Εορταστικά έθιμα.

Στις παραδοσιακές κοινωνίες οι περισσότεροι θεσμοί ήταν άτυποι, δε λειτουργούσαν δηλαδή με βάση το νόμο. Σήμερα ακόμα και θεσμοί που αφορούν τα έθιμα και τις παραδόσεις προβλέπονται από το νόμο και γίνονται τυπικοί. Ο άτυπος θεσμός του δώρου, ή των εορτών, οδήγησε στους τυπικούς θεσμούς των δώρων τα Χριστούγεννα και το Πάσχα στους μισθούς των εργαζομένων, ή στη θεσμοθέτηση επίσημων αργιών για τους εργαζόμενους.

 Να συζητήσετε στην τάξη και άλλα ανάλογα παραδείγματα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

4.3 Λειτουργίες των κοινωνικών θεσμών

Κάθε κοινωνικός θεσμός για να εξυπηρετήσει τους σκοπούς και τις ανάγκες για τις οποίες δημιουργήθηκε, έχει συγκεκριμένες λειτουργίες. Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι θεσμοί ήταν λίγοι και είχαν πολλές λειτουργίες π.χ. στην ελληνική κοινωνία του 19ου αιώνα οι βασικοί κοινωνικοί θεσμοί ήταν η οικογένεια, το σχολείο και η εκκλησία, γι' αυτό και ο καθένας είχε πολλές λειτουργίες. Η εκκλησία π.χ. εκτός από την καλλιέργεια της θρησκευτικής πίστης είχε ως λειτουργίες και τη μετάδοση γνώσεων, τη βοήθεια των ατόμων με προβλήματα κ.ά. Τις λειτουργίες αυτές σήμερα αναλαμβάνουν νέοι εξειδικευμένοι θεσμοί, συνήθως κρατικοί (σχολεία, εκπαιδευτικά ιδρύματα, ιδρύματα ενίσχυσης ευάλωτων ομάδων, νοσοκομεία) αλλά και ιδιωτικοί ή ανεξάρτητοι θεσμοί (π.χ. Μ.Κ.Ο., Παιδικά χωριά SOS κ.ά.).

Οι λειτουργίες των θεσμών είναι:

- κύριες ή δευτερεύουσες. Το σχολείο π.χ. έχει ως κύ-

ρια λειτουργία τη μετάδοση γνώσεων και ως δευτερεύουσες την κοινωνικοποίηση των νέων ή τον επαγγελματικό τους προσανατολισμό.

- **φανερές (έκδηλες) ή κρυφές (λανθάνουσες).** Τα ΜΜΕ π.χ. έχουν ως φανερές λειτουργίες την ενημέρωση, μόρφωση και ψυχαγωγία, αλλά ταυτόχρονα έχουν ως αποτέλεσμα την καλλιέργεια προτύπων συμπεριφοράς, όπως π.χ. τα καταναλωτικά πρότυπα ή τα πρότυπα βίας (λανθάνουσα λειτουργία).

4.4 Η αλλαγή των κοινωνικών θεσμών

Όπως είδαμε οι κοινωνίες μεταβάλλονται, αλλάζουν αργά ή ραγδαία, επαναστατικά ή ειρηνικά. Κοινωνική μεταβολή σημαίνει βασικά αλλαγή των θεσμών, εφόσον αυτοί αποτελούν τα βασικά όργανα λειτουργίας της κοινωνίας. Όταν επομένως μιλάμε για μεταβολή της ελληνικής κοινωνίας τις τελευταίες δεκαετίες εννοούμε ότι άλλαξαν οι θεσμοί της, π.χ. οι εκπαιδευτικοί θεσμοί (μαθητικές κοινότητες, Πανελλήνιες εξετάσεις, Ανοιχτό Παν/μιο κ.ά.), οικογενειακοί θεσμοί (κατάργηση της προίκας, ισοτιμία συζύγων, πολιτικός γάμος, αυτόματο διαζύγιο κ.ά.), οι οικονομικοί θεσμοί (μερική απασχόληση κ.ά.), οι πολιτικοί θεσμοί (κατάργηση βασιλείας, ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση κ.ά.).

Με την αλλαγή των θεσμών, αλλάζουν οι θέσεις, δηλαδή η εξουσία που έχουν τα άτομα μέσα στους θεσμούς και μαζί αλλάζουν οι ρόλοι και οι κανόνες που τους προσδιορίζουν. Με την αλλαγή των παραπάνω θεσμών στην ελληνική κοινωνία άλλαξε π.χ. η κοινωνική θέση των γυναικών, το περιεχόμενο των ρόλων τους

(σύζυγοι, μητέρες, εργαζόμενες) και οι κανόνες (Σύνταγμα, Οικογενειακό Δίκαιο). Εξάλλου, οι αλλαγές σε ένα θεσμό επηρεάζουν και άλλους θεσμούς, π.χ. η μετατροπή της μορφής της οικογένειας οδήγησε στη δημιουργία νέων θεσμών, όπως οι παιδικοί σταθμοί, το ολοήμερο σχολείο, τα ΚΑΠΗ κ.ά.

Οι θεσμοί αλλάζουν όταν δεν εξυπηρετούν ικανοποιητικά τους σκοπούς τους, όπως π.χ. αλλάζει συχνά ο θεσμός των Πανελλαδικών εξετάσεων, ώστε να εξυπηρετεί καλύτερα το σκοπό του, δηλαδή την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση μαθητών με τις απαραίτητες για τις σπουδές τους ικανότητες και γνώσεις. Ακόμα, οι θεσμοί καταργούνται, όταν έρχονται σε αντίθεση με τις ανάγκες και τις αξίες της κοινωνίας, όπως ο θεσμός της προίκας ή της σχολικής ποδιάς που καταργήθηκαν εφόσον έρχονταν σε αντίθεση με την αξία της ισότητας και της ελευθερίας ανάπτυξης της προσωπικότητας αντίστοιχα.

φωτ. 4.4 Επαγγελματικές Σχολές του ΟΑΕΔ.

Όσο οι κοινωνίες εκσυγχρονίζονται οι θεσμοί γίνονται πολλοί και εξειδικευμένοι. Η οικογένεια και αργότερα

και το σχολείο ήταν οι βασικοί θεσμοί εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης των νέων στην παραδοσιακή κοινωνία. Σήμερα εκατοντάδες νέοι εξειδικευμένοι θεσμοί οργανώνουν την εκπαίδευση και κατάρτιση των νέων.

 Να αναφέρετε στην τάξη νέους θεσμούς εκπαίδευσης και κατάρτισης που γνωρίζετε και τις εξειδικευμένες λειτουργίες τους.

φωτ. 4. 5 Εξέγερση του Μάη του '68 στο Παρίσι. Οι επαναστάσεις, οι εξεγέρσεις και τα διάφορα κινήματα οδηγούν σε σημαντικές αλλαγές όλων των θεσμών.

 Να αναζητήσετε από την ιστορία σας αλλαγές θεσμών που ήταν αποτέλεσμα εξεγέρσεων ή κινήματων και να τις συζητήσετε στην τάξη.

φωτ. 4.6 Ο θεσμός της εκπαίδευσης στις σύγχρονες κοινωνίες πρέπει να εξυπηρετήσει τις νέες ανάγκες που δημιουργούν η παγκοσμιοποίηση, η εξέλιξη των τεχνολογιών, το πρόβλημα της ανεργίας. Η γνώση ξένων γλωσσών, ο επαγγελματικός προσανατολισμός, η εκπαίδευση στις νέες τεχνολογίες και η διά βίου εκπαίδευση και κατάρτιση εντάσσονται πλέον στην εκπαίδευση για την αντιμετώπιση των νέων αυτών αναγκών.

 Να συζητήσετε για τα νέα αυτά εκπαιδευτικά προγράμματα και την αναγκαιότητά τους σήμερα.

4.5 Ο θεσμός της οικογένειας

Η οικογένεια είναι ένας θεσμός που συναντάται σε όλες τις κοινωνίες. Οι βασικές του λειτουργίες είναι η δημιουργία, η ανατροφή και η προετοιμασία της νέας γενιάς για την κοινωνική της ζωή. Συνήθως η οικογένεια δημιουργείται με το γάμο, ο οποίος προσδιορίζεται από το νόμο, τη θρησκεία και τις παραδόσεις της κάθε κοινωνίας. Στην Ελλάδα ο γάμος μπορεί να είναι θρησκευτικός ή πολιτικός.

Η μορφή της οικογένειας εξαρτάται από παράγοντες όπως το περιβάλλον, η παράδοση, ο χαρακτήρας της οικονομίας και της κοινωνίας ευρύτερα.

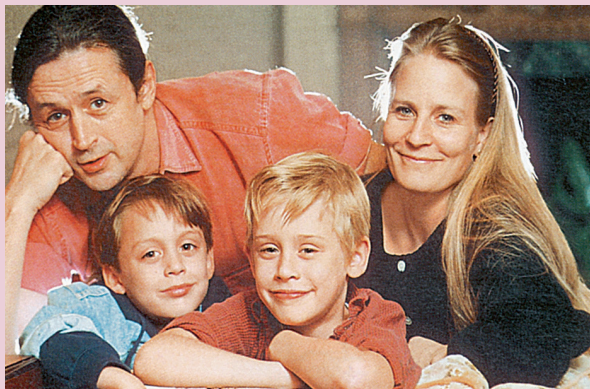
Στις παραδοσιακές κοινωνίες συναντάμε τη μορφή της εκτεταμένης οικογένειας, που συνήθως είναι πατριαρχική, δηλαδή αρχηγός της είναι ο μεγαλύτερος σε ηλικία άνδρας. Η εκτεταμένη οικογένεια περιλαμβάνει πολλές μικρότερες οικογένειες, συνήθως αδελφών, οι οποίες συγκατοικούν με τους γονείς. Στις οικογένειες αυτές εργάζονται όλα τα μέλη στην οικογενειακή επιχείρηση (αγροτική, κτηνοτροφική ή οικοτεχνία). Οι δεσμοί των μελών είναι ισχυροί, εφόσον η οικογένεια έχει πολλές λειτουργίες: παράγει, εκπαιδεύει επαγγελματικά τα νέα μέλη, φροντίζει τα ασθενή, ανάπηρα και ηλικιωμένα μέλη της.

Στις σύγχρονες κοινωνίες και στα αστικά κέντρα η κύρια μορφή της οικογένειας είναι η πυρηνική οικογένεια. Η πυρηνική οικογένεια αποτελείται από τους συζύγους και τα παιδιά και κύριες λειτουργίες της είναι η ανατροφή και κοινωνικοποίηση των νέων σε συνθήκες ασφάλειας, φροντίδας και αγάπης αλλά και η συναισθηματική στήριξη των

συζύγων. Σήμερα, άλλοι ειδικοί φορείς έχουν αναλάβει τις λειτουργίες της παραδοσιακής οικογένειας (οι επιχειρήσεις την παραγωγή αγαθών, τα νοσοκομεία τη φροντίδα των ασθενών, οι οίκοι ευγηρίας τους ηλικιωμένους, τα σχολεία και τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης τη μετάδοση γνώσεων στους νέους).

Συχνή μορφή πυρηνικής οικογένειας στις σύγχρονες κοινωνίες είναι η **μονογονεϊκή οικογένεια**, στην οποία τα παιδιά ζουν με τον ένα γονέα, εξαιτίας χηρείας, διαζυγίου ή μερικές φορές προσωπικής επιλογής.

Χαρακτηριστικό φαινόμενο πολλών σύγχρονων κοινωνιών είναι η **υπογεννητικότητα**, που οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως το υψηλό κόστος ανατροφής των παιδιών, η επαγγελματική καριέρα των συζύγων κ.ά. Η χαμηλή γεννητικότητα (1.3 παιδιά αναλογούν σε κάθε ελληνική οικογένεια και 1.4 στην Ενωμένη Ευρώπη) σε συνδυασμό με το υψηλό όριο ζωής, που διασφαλίζει η επιστημονική πρόοδος και οι κοινωνικές παροχές, κινδυνεύουν να μετατρέψουν πολλές δυτικές κοινωνίες, όπως η Ελλάδα, σε κοινωνίες γερόντων.

φωτ. 4.7. Διευρυμένη οικογένεια στον Έβρο τη δεκαετία του '50, σύγχρονη πυρηνική και μονογονεϊκή οικογένεια.

 Να συζητήσετε σε ομάδες τα χαρακτηριστικά της κάθε οικογένειας. Να σχολιάσετε τις διαφορές των ρόλων.

Η οικογένεια

Δείτε την οικογένεια.
Έτοιμοι όλοι να φάνε.
Νά ο πατέρας, η Λόλα,

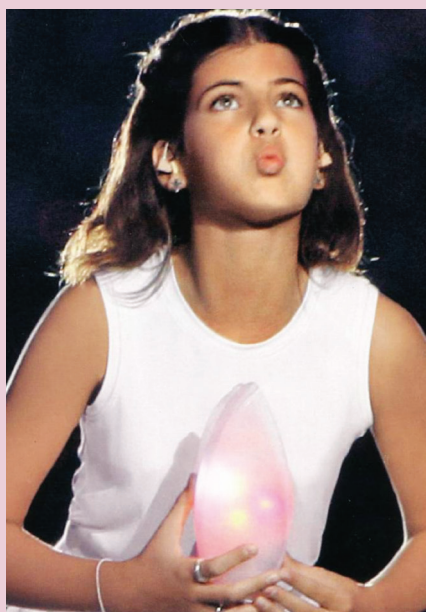
ο Μίμης, η Έλλη, η Άννα,
η γιαγιά κι η μητέρα.
Τί μεγάλη οικογένεια!

**Δείτε την οικογένεια.
Έτοιμοι όλοι να φάνε.
Να ο πατέρας, η Λόλα,**

**ο Μίμης, η Έλλη, η Άννα,
η γιαγιά κι η μητέρα.
Τι μεγάλη οικογένεια!**

φωτ. 4.8 Η οικογένεια, από το Αναγνωστικό της Α' Δημοτικού για τα έτη 1955-1978.

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη τις αλλαγές στο θεσμό της οικογένειας στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Με ποιες άλλες κοινωνικές μεταβολές συνδέονται αυτές οι αλλαγές;

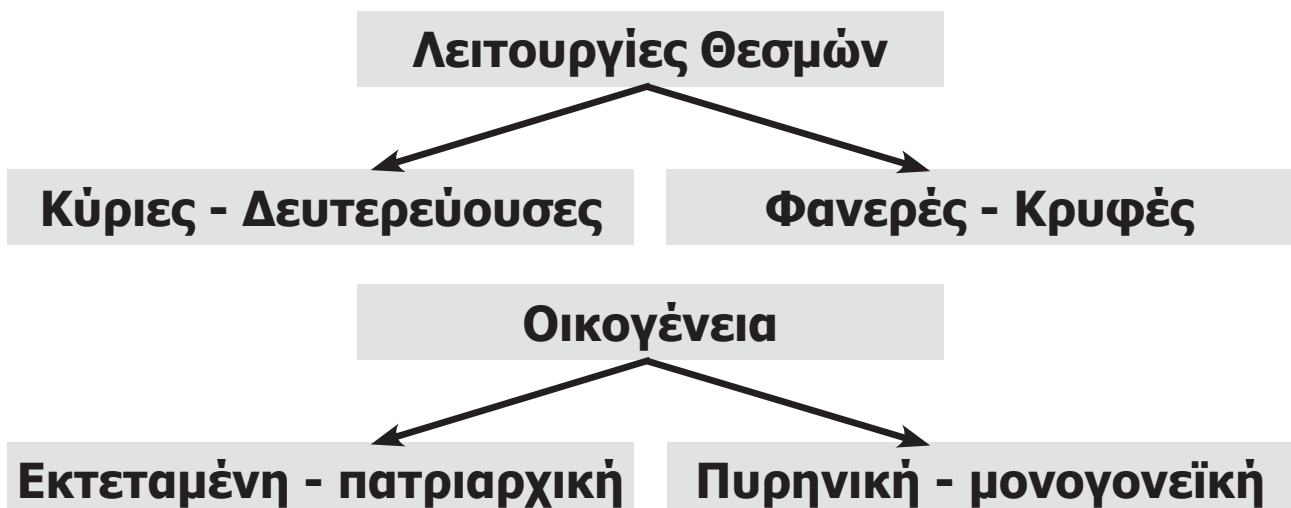

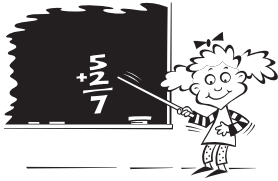
φωτ. 4.9 Η φλόγα των Ολυμπιακών Αγώνων στην

Αθήνα, έσβησε το 2004 από ένα παιδί των παιδικών χωριών SOS.

Η αγάπη είναι ο κύριος δεσμός της σύγχρονης οικογένειας. Η ανάγκη αυτής της αγάπης οδηγεί στην αντικατάσταση του θεσμού των ιδρυμάτων για τα παιδιά που στερούνται τους γονείς τους, από τα παιδικά χωριά SOS και τις ανάδοχες οικογένειες. Οι ανάδοχες οικογένειες αναλαμβάνουν την ανατροφή των παιδιών, ενώ στα παιδικά χωριά SOS 5-6 παιδιά αποτελούν μια οικογένεια με μια εθελόντρια ανάδοχη μητέρα www.sos_village.gr

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Οι θεσμοί δημιουργούνται για να εξυπηρετήσουν νέες κοινωνικές ανάγκες. Η Πρόσθετη Διδακτική Στήριξη στα σχολεία, ο σχολικός τροχονόμος, ο Επαγγελματικός Προσανατολισμός, τα 15μελή Συμβούλια, το Ανοιχτό Πανεπιστήμιο αποτελούν νέους θεσμούς στο χώρο της εκπαίδευσης. Να γράψετε τις ανάγκες που οδήγησαν στη δημιουργία αυτών των θεσμών.
2. Να συζητήσετε με τους γονείς και τους παππούδες σας για το θεσμό του σχολείου στην εποχή τους. Να καταγράψετε τα χαρακτηριστικά του και τις αλλαγές του σε σχέση με τη σημερινή μορφή που γνωρίζετε.
3. Κάνετε μια μικρή έρευνα για το θεσμό του γάμου στην τοπική σας κοινωνία (ήθη, έθιμα, παραδόσεις) του προηγούμενου αιώνα.
4. Οι λειτουργίες της οικογένειας μειώνονται όσο η κοινωνία εκσυγχρονίζεται. Αφού συζητήσετε με άτομα της τρίτης ηλικίας, να αναφέρετε λειτουργίες που είχε η οικογένεια στην εποχή τους. Μπορείτε να συγκεντρώσετε μαρτυρίες, φωτογραφικό και άλλο λαογραφικό υλικό.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

- A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου

συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Να αναφέρετε τρεις εκπαιδευτικούς θεσμούς και τις ανάγκες που εξυπηρετούν.
 2. Να αναφέρετε δύο παραδείγματα αλλαγής και κατάργησης θεσμών.
 3. Ποιες οι κύριες και ποιες οι δευτερεύουσες λειτουργίες του σχολικού θεσμού;
 4. Ποιες οι διαφορές μεταξύ παραδοσιακής και σύγχρονης οικογένειας;
- Β. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση**
1. Οι θεσμοί δημιουργούνται:
 - α. για την οργάνωση της κοινωνίας
 - β. για να μάθουν τα άτομα τις αξίες και τους κανόνες
 - γ. για να εξυπηρετήσουν αποκλειστικά ατομικές επιδιώξεις
 - δ. το α και β
- Γ. Να γράψεις στο κενό αριστερά της Α΄ Στήλης δεδομένων, το γράμμα των δεδομένων της Β΄ Στήλης που ταιριάζει**

Α΄ Στήλη

1. _____ αναπαραγωγή και φροντίδα νέων μελών
2. _____ διατήρηση και αύξηση γνώσεων
3. _____ παραγωγή αγαθών
4. _____ εξισορρόπηση συγκρούσεων

Β΄ Στήλη

- α. εκπαιδευτικοί θεσμοί
- β. πολιτικοί θεσμοί
- γ. οικογενειακοί θεσμοί
- δ. οικονομικοί θεσμοί

5 Κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος

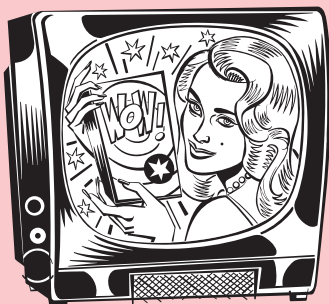
- έννοια και περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης
- φορείς κοινωνικοποίησης
- τρόποι κοινωνικοποίησης
- κοινωνικός έλεγχος

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο πρέπει να θυμηθείς τις έννοιες της κοινωνίας και του κοινωνικού θεσμού, της ομάδας, της κοινωνικής οργάνωσης και μεταβολής.

Το διήγημα «Το μόνον της ζωής του ταξείδιον» του Γ. Βιζυηνού (που έγινε ταινία από το Λ. Παπαστάθη), «Το παλιό σχολείο» Γ. Ιωάννου, καθώς επίσης και κλασικά μυθιστορήματα όπως «Ρωμαίος και Ιουλιέττα» του Ου. Σαίξπηρ (που έγινε ταινία από το Φ. Τζεφιρέλλι), «Η Παναγία των Παρισίων» του Β. Ουγκώ, περιγράφουν τις αξίες και τους κανόνες κοινωνικοποίησης των ατόμων σε διαφορετικές κοινωνίες.

Ταινίες «Ο κύκλος των χαμένων ποιητών» του Π. Γουέηρ, «Μάικλ Κόλλινς» του Ν.Τζόρνταν, «Ο τελευταίος των Μοϊκανών» του Μ. Μαν, “West Side story” του Τζ. Ρόμπινς θα σε βοηθήσουν να διαπιστώσεις την επιρροή των κοινωνικών κανόνων και αξιών στη ζωή νέων της ηλικίας σου σε παλαιότερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης.

Αν επισκεφθείς τις ιστοσελίδες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr) θα βρεις τη σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού και θα διαπιστώσεις πόσα δικαιώματα κατοχύρωσε η Διεθνής Κοινότητα για τη σωστή ανάπτυξη του Παιδιού και στην ιστοσελίδα www.synigoros.gr τον τρόπο που επιβλέπει την τήρησή τους ο Συνήγορος του παιδιού. Η Διεθνής Αμνηστία (www.amnesty.gr) καλεί σε διαμαρτυρία ενάντια στην καταπάτηση των δικαιωμάτων των παιδιών και των νέων της ηλικίας σου σε πολλές κοινωνίες του πλανήτη.

Οι διαφορετικές κοινωνίες και εποχές, οι διαφορετικοί κανόνες και αξίες συνεπάγονται διαφορετικούς τρόπους διαπαιδαγώγησης της νέας γενιάς και άλλους τρόπους κοινωνικού ελέγχου.

5.1 Έννοια και περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης

Είναι φυσικό, όταν γεννιόμαστε να μην έχουμε διαμορφωμένη προσωπικότητα και να μην είμαστε σε θέση να συμμετάσχουμε στην κοινωνική ζωή. Το βάδισμα, η ομιλία, η συμπεριφορά, οι σχέσεις μας με τους άλλους είναι δραστηριότητες που μαθαίνουμε μέσα από τη συμμετοχή μας σε κοινωνικές ομάδες (βλ. κεφ. 2, σελ. 25) και θεσμούς (βλ. κεφ. 4, . σελ. 75).

Ο πολιτισμός (βλ. κεφ. 1, σελ. 15) που έχει κάθε κοινωνία υπάρχει πριν από το κάθε άτομο και συνεχίζει να υπάρχει και μετά από αυτό. Ο πολιτισμός, αυτό το σύνολο γνώσεων, αξιών και κανόνων συμπεριφοράς, μεταβιβάζεται στο άτομο μέσα από τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης. Με αυτό τον τρόπο, το άτομο μαθαίνει ποιες συμπεριφορές αλλά και ποια μέσα είναι αποδεκτά και επιθυμητά από το περιβάλλον του (βλ. κεφ. 3, σελ. 44). Η γνωστή σε όλους μας «φωνή της συνείδησης» αποτελεί ουσιαστικά το αποτέλεσμα της πετυχημένης κοινωνικοποίησης.

Κοινωνικοποίηση είναι η εσωτερίκευση των κοινωνικών κανόνων και αξιών, η αφομοίωση δηλαδή από το άτομο, των προτύπων συμπεριφοράς που κάθε κοινωνία ή κοινωνική ομάδα θεωρεί αποδεκτά.

Η κοινωνικοποίηση λοιπόν είναι μια διαδικασία μάθησης και μεταβίβασης από γενιά σε γενιά των αξιών, των προτύπων, των γνώσεων έτσι ώστε να εξασφαλίζεται η συνέχεια του πολιτισμού κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας.

Χαρακτηριστικά της κοινωνικοποίησης:

1. Είναι μια διαδικασία **δυναμική**, που σημαίνει ότι **αλλάζει, μεταβάλλεται**:
 - α. **από κοινωνία σε κοινωνία**, π.χ. η αρχαία Αθήνα δι-
απαιδαγωγούσε αυτόνομα άτομα, ενώ η σπαρτιατι-
κή κοινωνία κοινωνικοποιούσε τους νέους με στόχο
την υποταγή τους στο κράτος.
 - β. **από εποχή σε εποχή**, αν μελετήσουμε π.χ. την επο-
χή της τουρκοκρατούμενης Ελλάδας, θα διαπιστώ-
σουμε ότι γίνονταν γάμοι σε μικρή ηλικία για λόγους
οικονομικούς (συνένωση περιουσιών), πράγμα που
σήμερα δε γίνεται, γιατί η κοινωνική και οικονομική
οργάνωση δεν απαιτεί τέτοιου είδους κανόνες.
 - γ. **από κοινωνική ομάδα σε κοινωνική ομάδα**, π.χ. οι
αλλοδαποί που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας
κοινωνικοποιούνται με βάση τους κανόνες της ελλη-
νικής κοινωνίας, αλλά διατηρούν ταυτόχρονα και με-
ταβιβάζουν τα ιδιαίτερα πολιτισμικά τους στοιχεία
στα παιδιά τους (γλώσσα, θρησκεία κ.τ.λ.).
2. Είναι μια διαδικασία **διαρκής**. Το άτομο σε όλη τη δι-
άρκεια της ζωής του εντάσσεται συνεχώς σε θεσμούς και
ομάδες. Εσύ, π.χ., ως μαθητής του Γυμνασίου και αύριο
του Λυκείου, μετά ως εργαζόμενος, αργότερα ως ηλικιω-
μένος συνταξιούχος, θα πρέπει να μαθαίνεις διαρκώς νέ-
ους ρόλους και τρόπους συμπεριφοράς, που θα σε βοη-
θούν να προσαρμοστείς στις συνθήκες των κοινωνικών
θεσμών στους οποίους θα εντάσσεσαι.
3. Είναι επίσης μια διαδικασία **αλληλεπίδρασης** ανά-
μεσα στην κοινωνία και το άτομο. Η κοινωνία μέσα από
τις αξίες και τους κανόνες επηρεάζει το άτομο. Με τη σειρά

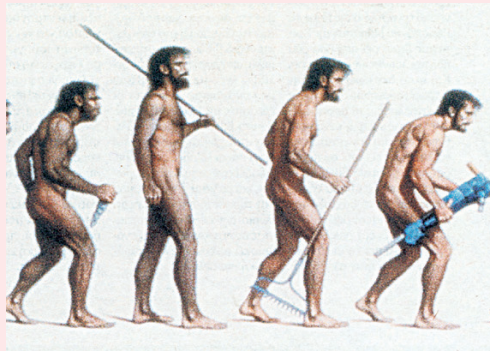
5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

της, δέχεται κι αυτή επιρροές – επιδράσεις από τις συμπεριφορές και τις πρωτοβουλίες του ατόμου.

Με την κοινωνικοποίηση το άτομο «καταπιέζει» κάποιες από τις επιθυμίες του, για να μπορέσει να υπάρξει κοινωνική ζωή. Ταυτόχρονα όμως, γίνεται μέρος ενός συνόλου με το οποίο μοιράζεται κοινές πεποιθήσεις, γλώσσα, ιστορία και παράδοση. Αποκτά την αίσθηση του «εμείς».

Από τη μια πλευρά, λοιπόν, η κοινωνία προσπαθεί να διαμορφώσει τις συμπεριφορές των ατόμων όσο το δυνατόν πιο ομοιόμορφες, για να μπορέσει να οργανωθεί καλύτερα.

Από την άλλη πλευρά, το άτομο έχει περιθώρια προσωπικής δράσης, ανάληψης πρωτοβουλιών και ανάπτυξης αυτόνομης προσωπικότητας (βλ. 1.3, σελ.23).

φωτ. 5.1. Η εξέλιξη του ανθρώπου, σύμφωνα με το Δαρβίνο, είναι αποτέλεσμα βιολογικών μεταβολών και κοινωνικής ζωής 5 εκατομμυρίων χρόνων. Με την κοινωνικοποίηση πραγματοποιείται ο «εξανθρωπισμός» του ατόμου. Ο Ταρζάν μπορεί να είναι ένας ωραίος μύθος, αλλά αντίστοιχες περιπτώσεις, που έχουν υπάρξει στην πραγματικότητα (όπως το παιδί της Αβινιόν που βρέθηκε στη Γαλλία το 19ο αιώνα, έχοντας χαθεί στο δάσος από βρέφος),

έδειξαν ότι άτομα που αναγκάστηκαν να μεγαλώσουν απομονωμένα από την ανθρώπινη κοινωνία δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν βασικές ανθρώπινες συμπεριφορές όπως η όρθια στάση, η ομιλία, η επικοινωνία και άλλα στοιχεία του ανθρώπινου πολιτισμού.

 Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχα παραδείγματα από την κοινωνική πραγματικότητα.

σκίτσο 5.1

Το άτομο κοινωνικοποιείται σε όλη τη διάρκεια της ζωής του με βάση τη συμμετοχή σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες.

 Να σχολιάσετε στην τάξη το σκίτσο.

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

φωτ. 5.2 «Τα αρραβωνιάσματα», πίνακας του Ν.Γύζη. Στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα υπήρχε η συνήθεια οι οικογένειες να αρραβωνιάζουν τα παιδιά σε μικρή ηλικία. Πόσο καθοριστικός είναι ο ρόλος της σύγχρονης οικογένειας στην επιλογή συντρόφου;

φωτ. 5.3 Π.Πικάσο «Κορίτσι μπροστά στον καθρέφτη» (1932).

Τα άτομα δέχονται τις κοινωνικές επιταγές, αλλά πάντα έχουν περιθώρια αμφισβήτησης. Ο Πικάσο υπήρξε ο πρωτοπόρος ζωγράφος του 20ού αιώνα, ο οποίος αμφισβήτησε τα κυρίαρχα κοινωνικά πρότυπα της εποχής του. Οι κοινωνίες εξελίχθηκαν με τους αγώνες πρωτοπόρων μεταρρυθμιστών στους χώρους της επιστήμης, της τέχνης, της πολιτικής.

 Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχα παραδείγματα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικοποίηση

εσωτερικευση - αφομοίωση
κοινωνικών κανόνων, αξιών

Χαρακτηριστικά
της κοινωνικοποίησης

Δυναμική

διαρκής

αλληλεπίδραση

5.2 Φορείς κοινωνικοποίησης

Φορείς κοινωνικοποίησης ονομάζουμε όλους τους θεσμούς και τις ομάδες που επηρεάζουν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης ενός ατόμου. Άλλοι από αυτούς είναι τυπικοί (π.χ. οικογένεια, εκπαίδευση) και άλλοι άτυποι θεσμοί (π.χ. παρέες συνομηλίκων) (βλ. κεφ. 4, σελ.75). Οι βασικότεροι φορείς που ασκούν κοινωνικοποίηση είναι:

α. Η οικογένεια. Αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης, γιατί αναλαμβάνει το άτομο από τη στιγμή της γέννησής του και το επηρεάζει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, μεταφέροντάς του αξίες, πρότυπα και τρόπους συμπεριφοράς. Στο πλαίσιο των οικογενειακών σχέσεων το άτομο μαθαίνει τι είναι αποδεκτό και τι όχι, ταυτίζεται με ανθρώπους του περιβάλλοντός του, αποκτά την ικανότητα να δημιουργεί σχέσεις και, τελικά, συγκροτεί την προσωπικότητά του (βλ. 2.1.2, σελ. 31).

Στις αγροτικές κοινωνίες (βλ. 4.4, σελ. 85) η οικογένεια είχε αποκλειστικά σχεδόν την ευθύνη της κοινωνικοποίησης των νέων. Στις σύγχρονες κοινωνίες, ορισμένες από αυτές τις λειτουργίες αναλαμβάνουν άλλοι, εξειδικευμένοι φορείς, όπως οι παιδικοί σταθμοί, τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κέντρα κατάρτισης κ.τ.λ. Αυτή η μείωση των λειτουργιών της οικογένειας δε μειώνει τη σημασία της ως βασικού φορέα κοινωνικοποίησης, εφόσον στο πλαίσιό της το άτομο συνεχίζει να βιώνει τις πρώτες και σημαντικότερες επιδράσεις.

β. Το σχολείο. Η εκπαίδευση αποτελεί έναν από τους βασικούς, τυπικούς, φορείς κοινωνικοποίησης. Με την είσοδό του στο εκπαιδευτικό σύστημα, το παιδί

εγκαταλείπει για πρώτη φορά τους κόλπους της οικογένειας, αναλαμβάνει ευθύνες και «δοκιμάζει» τα πρότυπα και τις συμπεριφορές που αφομοίωσε στο πλαίσιο της οικογένειας.

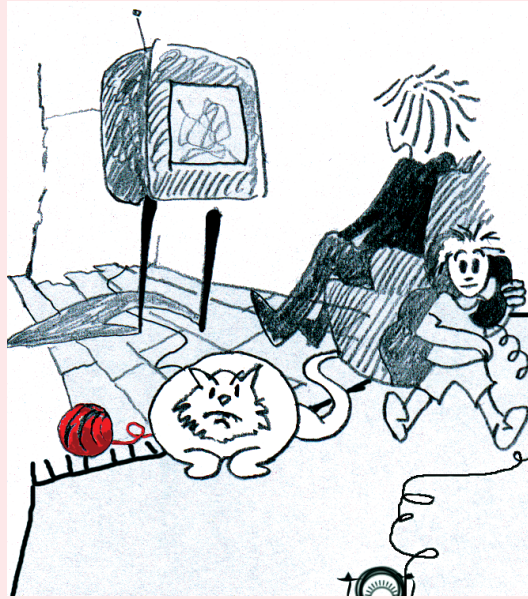
Η εκβιομηχάνιση και ο εκσυγχρονισμός των κοινωνιών έκαναν απαραίτητη την υποχρεωτική και μακρά παραμονή του ατόμου στους εκπαιδευτικούς θεσμούς και αναβάθμισαν τον καθοριστικό ρόλο τους. Οι σύγχρονες ανάγκες διαμόρφωσαν εκπαιδευτικούς θεσμούς, όπως η εννιάχρονη υποχρεωτική εκπαίδευση (βλ. κεφ. 12, Β, 84), οι μεταπτυχιακές σπουδές, τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης, η διά βίου εκπαίδευση.

γ. Η θρησκεία. Τα θρησκευτικά ήθη και έθιμα αποτελούν ένα από τα στοιχεία του πολιτισμού κάθε κοινωνίας. Περιλαμβάνουν αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς που επηρεάζουν τους κοινωνικούς κανόνες, άρα και το περιεχόμενο της κοινωνικοποίησης. Η θρησκεία επιδρά στον τρόπο που το άτομο βλέπει τον κόσμο και τη ζωή (στην κοσμοθεωρία του). Η αντιμετώπιση πολλών θεμάτων, από τα πιο καθημερινά, όπως η διατροφή και η ενδυμασία, μέχρι τα πιο πολύπλοκα ζητήματα της κοινωνικής οργάνωσης επηρεάζονται από τη θρησκεία κάθε κοινωνίας, η οποία αποτελεί στοιχείο του πολιτισμού της και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τον τρόπο ζωής των ανθρώπων.

δ. Το κράτος. Το σύγχρονο κράτος επηρεάζει με τις αποφάσεις του το σύνολο σχεδόν της κοινωνικής ζωής. Οι νόμοι που θεσμοθετεί επιδρούν στην οικογένεια (π.χ. ζητήματα γονικής μέριμνας, και κακοποίησης παιδιών, κληρονομικά), στην εκπαίδευση (οργάνωση και λειτουργία εκπαιδευτικού συστήματος), στην εκκλησία, στην

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

οικονομία, στην πολιτική. Με αυτό τον τρόπο επεμβαίνει καθοριστικά στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης που ασκούν όλοι οι φορείς.

σκίτσο 5.2 Σύγχρονη οικογένεια

Σε κάθε δυτικό νοικοκυριό σήμερα αντιστοιχούν περισσότερες από μια τηλεοράσεις και σε κάθε άτομο περισσότερες από 10 ώρες τηλεθέασης την εβδομάδα. Αυτό σημαίνει ότι ακόμα και η οικογενειακή συγκέντρωση γύρω από την τηλεόραση σε λίγο θα αποτελεί παρελθόν. Αντίθετα με την παραδοσιακή οικογένεια, τα μέλη της σύγχρονης οικογένειας έχουν ελάχιστο χρόνο για μεταξύ τους επικοινωνία.

 Να συζητήσετε τις συνέπειες αυτού του φαινομένου στην κοινωνικοποίηση των νέων.

φωτ. 5.4 Παράσταση μαθητών από μαθητικούς διαγωνισμούς του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας.

Η σύγχρονη Πολιτεία έχει την αποκλειστική ευθύνη της εκπαίδευσης των νέων. Στο πλαίσιο της κοινωνικοποίησης, νέα προγράμματα εισάγονται στα σχολεία, όπως προγράμματα πολιτισμού, αγωγής υγείας, περιβάλλοντος, καταναλωτή, καλλιτεχνικοί μαθητικοί διαγωνισμοί κ.ά.

 Να συζητήσετε για τα προγράμματα αυτά στην τάξη και να οργανώσετε και τη συμμετοχή του δικού σας σχολείου.

ε. Οι παρέες των συνομηλίκων. Αποτελούν, μαζί με τη γειτονιά, τους μοναδικούς σχεδόν άτυπους αλλά εξαιρετικά σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης. Μέσα από τις παρέες, το παιδί κάνει τις πρώτες του προσπάθειες να δημιουργήσει έναν κόσμο όπου δε θα υπάρχει ο αυστηρός έλεγχος των «μεγάλων», η συμπεριφορά του οργανώνεται και αποκτά κοινωνικό χαρακτήρα, δοκιμάζει νέες εμπειρίες, κοινές με τους φίλους του και πιθανόν διαφορετικές από τα πρότυπα της οικογένειας και

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

του σχολείου. Τα παιδιά διαμορφώνουν μία νέα αντίληψη του «εμείς», μέσα από το παιχνίδι και τη συναναστροφή, μαθαίνουν να ανταγωνίζονται και να συμβιβάζονται, να υπολογίζουν τους άλλους, να «παίζουν» σύμφωνα με τους κανόνες, να βιώνουν υποχρεώσεις και δικαιώματα, θέσεις και ρόλους, διαμορφώνοντας την προσωπικότητά τους.

στ. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ). Τα ΜΜΕ (τύπος, βιβλία, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κινηματογράφος, διαδίκτυο) είναι σημαντικοί φορείς κοινωνικοποίησης. Η κοινωνικοποίηση δεν αποτελεί φανερή λειτουργία τους (βλ. κεφ. 4.2, Α, 81), όμως η επιρροή τους στο άτομο αναπτύχθηκε κυρίως μετά την παγκόσμια επέκταση της τηλεοπτικής εικόνας και την έκρηξη της τεχνολογίας των επικοινωνιών, στον 20ό αιώνα.

Σε αντίθεση με τους άλλους φορείς, τα ΜΜΕ λειτουργούν: **α)** απρόσωπα, εφόσον μεταδίδουν το ίδιο μήνυμα σε ένα μεγάλο κοινό, χωρίς διαφοροποίηση φύλου, ηλικίας, μόρφωσης, γι' αυτό εξάλλου λέγονται μαζικά, και **β)** έμμεσα, γιατί στη μετάδοση του μηνύματος παρεμβαίνει το «μέσο» (έντυπο, ραδιόφωνο, τηλεόραση), στη διαμόρφωση του μηνύματος.

Τα χαρακτηριστικά αυτά δίνουν, ιδιαίτερα στην τηλεόραση, τεράστια εξουσία. Έχει τη δυνατότητα να προβάλλει πρότυπα και αξίες «κατευθύνοντας» τα άτομα με μεγαλύτερη ευκολία λόγω της εικόνας. Η εξουσία αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ενημέρωση, την ψυχαγωγία και την εκπαίδευση των ατόμων (με την εκπαιδευτική τηλεόραση, πολιτιστικές εκπομπές κ.τ.λ.). Συχνά όμως, οικονομικά συμφέροντα, κυρίως μέσω της διαφήμισης, παρεμβαίνουν στα ΜΜΕ., με αποτέλεσμα τον

κίνδυνο παραπληροφόρησης* και καθοδήγησης των νεαρών, κυρίως, ατόμων σε αρνητικά πρότυπα (π.χ. βία, καταναλωτισμός).

φωτ. 5.5 Αλληλεγγύη στο πλαίσιο ομάδας συνομηλίκων. Μέσα από την ομάδα συνομηλίκων το παιδί μαθαίνει τους ρόλους, τους κανόνες, τις αξίες και διαμορφώνει τη συμπεριφορά του.

 Να σχολιάσετε τη φωτογραφία στην τάξη.

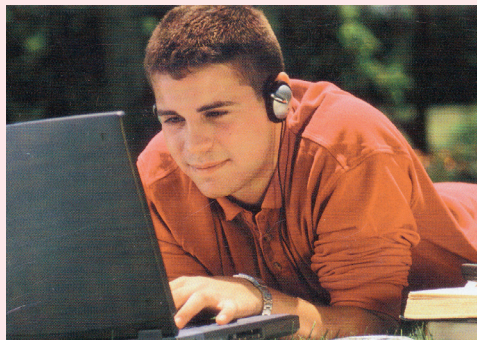

φωτ. 5.6 Δημοσιογραφικά λογότυπα.

* Παραπληροφόρηση: διοχέτευση πληροφοριών που αποκρύπτονται ή διαστρεβλώνουν την αλήθεια για την εξυπηρέτηση συμφερόντων.

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

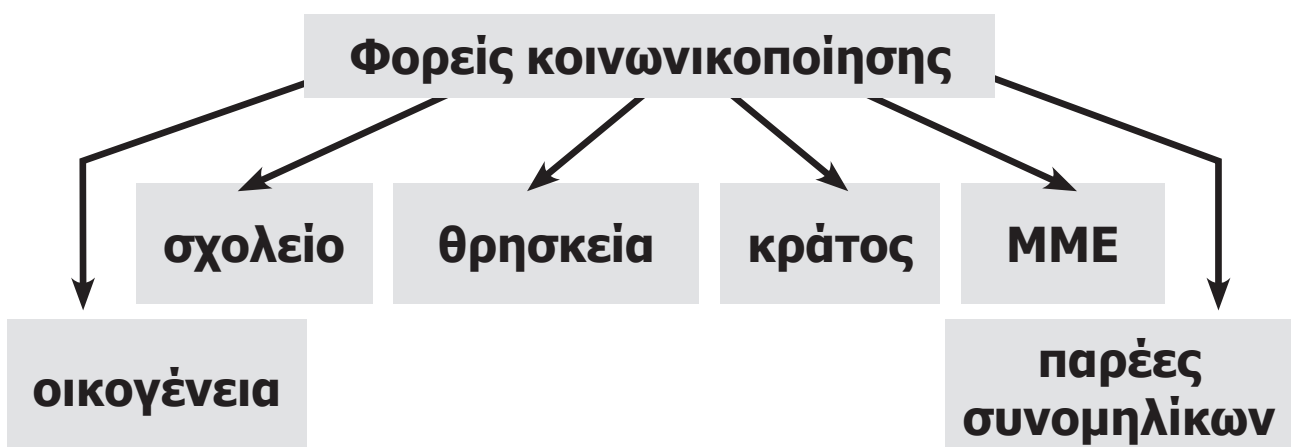
Όλες οι εφημερίδες, τα περιοδικά και τα τηλεοπτικά κανάλια διαθέτουν ιστοσελίδες στο διαδίκτυο. Μπορείτε να ενημερωθείτε από ένα γενικό αναζητητή όπως π.χ. το www.in.gr.

φωτ. 5.7 Η τηλεόραση και το διαδίκτυο αποτελούν σημαντικούς φορείς κοινωνικοποίησης των σύγχρονων νέων και πηγές γνώσης. Από πολλούς καταγγέλλονται τα πρότυπα που συχνά προβάλλουν ως αρνητικά (π.χ. βία, καταναλωτισμός).

✎ Πόση ευθύνη έχουν οι τηλεθεατές-χρήστες γι' αυτό; Σε ποιο βαθμό μπορούν να ελεγχθούν τα ΜΜΕ αποτελεσματικά, εφόσον σαν επιχειρήσεις ενδιαφέρονται για το κέρδος; Να συζητήσετε στην τάξη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

5.3 Τρόποι κοινωνικοποίησης

Οι φορείς κοινωνικοποίησης χρησιμοποιούν πολλούς τρόπους για να μεταβιβάσουν τους κανόνες, τις αξίες, τα πρότυπα συμπεριφοράς στα νέα μέλη της κοινωνίας. Οι τρόποι αυτοί μπορεί να είναι: α) **Εντολές και συστάσεις.** Το «μάλωμα» ή το «μπράβο» που λέει μια μητέρα στο παιδί της, η εντολή του διευθυντή ενός σχολείου για τον τρόπο ενδυμασίας των μαθητών, το νεύμα επιδοκιμασίας ή αποδοκιμασίας ενός φίλου μας, η συμπεριφορά του οικογενειακού μας περιβάλλοντος απέναντι σε ανθρώπους από άλλες φυλές ή χώρες, είναι ελάχιστα παραδείγματα εντολών και συστάσεων που μπορεί να χρησιμοποιήσουν οι φορείς της κοινωνικοποίησης. β) **Ταύτιση με συγκεκριμένα πρότυπα** που προβάλλει η κοινωνία για να γίνουν οι συμπεριφορές όσο το δυνατόν πιο ομοιόμορφες. Ο άνθρωπος ταυτίζεται με άτομα, ομάδες, ρόλους. Αυτό του παρέχει αφενός τη δυνατότητα να μάθει και να εκφραστεί, αφετέρου να αναπτύξει την αίσθηση του «εμείς». Τα πρότυπα που προβάλλει η σύγχρονη κοινωνία είναι πολλά και συχνά αντιφατικά μεταξύ τους (π.χ. καταναλωτικό πρότυπο από τα ΜΜΕ, αντικαταναλωτικό από τα σχολικά βιβλία). Η επιλογή προτύπου ταύτισης, που θα κάνει το άτομο, αποτελεί έκφραση της ιδιαιτερότητας και της μοναδικότητάς του. γ) **Κοινωνική κριτική.** Αποτελείται είτε από την άτυπη έκφραση (θετική ή αρνητική) της κοινής γνώμης προς το πρόσωπό μας (με σχόλια, κουτσομπολιό κ.τ.λ.) είτε από την τυπική επέμβαση των κοινωνικών θεσμών (με έπαινο ή ποινή). Στόχος της να μας παροτρύνει ή να μας αποθαρρύνει σε μια πράξη. Ο βαθμός

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

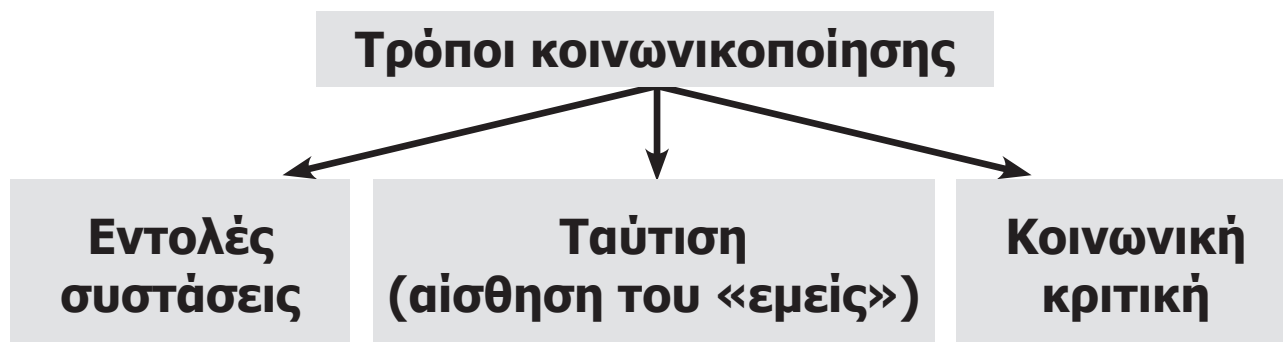
στον οποίο η κοινωνική κριτική επηρεάζει τη συμπεριφορά μας, εξαρτάται από το πόσο δημόσια είναι και πόσο σημαντική για τη ζωή μας.

φωτ. 5.8 Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυφωνικές. Αυτό σημαίνει ότι συνυπάρχουν ομάδες με διαφορετικές ιδεολογίες, αξίες και πρότυπα. Για το λόγο αυτό είναι συχνό το φαινόμενο οι φορείς κοινωνικοποίησης να προβάλλουν πρότυπα αντιφατικά για τους νέους. Η ελευθερία επιλογής είναι μια δημοκρατική αξία μέσα από την οποία τελικά διαμορφώνεται η προσωπικότητα του ατόμου.

 Να συζητήσετε στην τάξη την αξία αυτής της ελευθερίας. Υπάρχουν κίνδυνοι στην ομαλή κοινωνικοποίηση των νέων όταν τα πρότυπα που προβάλλονται από τους διάφορους φορείς κοινωνικοποίησης (οικογένεια, παρέες, ΜΜΕ) συγκρούονται μεταξύ τους; Ποια τελικά είναι τα πρότυπα που υπερισχύουν; Να συζητήσετε στην τάξη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

5.4 Ο κοινωνικός έλεγχος

Πολλές φορές, ως νέα μέλη μιας ομάδας (νέοι μαθητές, οδηγοί, εργαζόμενοι) συμβαίνει να συνειδητοποιούμε τη σημασία ενός κανόνα μετά την ποινή που επιβάλλεται σε όσους τον παραβαίνουν ή την επιβράβευση όσων τον ακολουθούν. Από τη δημόσια επίπληξη ή επιβράβευση από το Διευθυντή του σχολείου μαθαίνουμε π.χ. ποια είναι η συμπεριφορά του μαθητή που γίνεται αποδεκτή στο σχολείο.

Κάθε κοινωνία και κοινωνική ομάδα έχει, όπως αναφέραμε, ένα σύνολο κοινωνικών κανόνων το οποίο ρυθμίζει την οργάνωση και λειτουργία της. Όλοι μας έχουμε μάθει να αναμένουμε κάποια ένδειξη απόρριψης ή αποδοχής της συμπεριφοράς μας: ένα βλέμμα περιφρόνησης ή μια φιλοφρόνηση δηλώνουν αντίστοιχα ότι παραβήκαμε ή ακολουθήσαμε τους κανόνες. Άλλοτε αυτό δηλώνεται με μια σοβαρότερη τιμωρία – ποινή ή με ένα δημόσιο και επίσημο έπαινο ή ανταμοιβή.

Ο κοινωνικός έλεγχος είναι ένα σύνολο ποινών και επιβραβεύσεων, το οποίο έχει στόχο να προλάβει ή να επαναφέρει και να διορθώσει κάθε συμπεριφορά

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

αντίθετη με τους αποδεκτούς κοινωνικούς κανόνες και αξίες.

φωτ. 5.9 Βράβευση διευθυντή Λυκείου από την Υπουργό Παιδείας για τη συμμετοχή του σχολείου σε διαγωνισμό της Ε.Ε. Οι επιβραβεύσεις (θετικός κοινωνικός έλεγχος) παροτρύνουν τα άτομα για θετικές συμπεριφορές.

 Να συζητήσετε στην τάξη το ρόλο των επιβραβεύσεων στο σχολείο.

φωτ. 5.10. Πικετοφορία του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας στην Αθήνα, κατά της θανατικής ποινής.

Σε 70 από τις 200 περίπου χώρες παγκόσμια εφαρμόζεται ακόμα η θανατική ποινή μεταξύ των οποίων και σε 38 από τις 52 Πολιτείες των ΗΠΑ. Σε πολλές ακόμα χώρες όπως η Σαουδική Αραβία, το Πακιστάν, η Υεμένη η θανατική ποινή, κυρίως κατά γυναικών, εκτελείται με δημόσιο λιθοβολισμό τους. Η ανάγκη προστασίας της κοινωνίας, μπορεί να χρησιμοποιεί μέσα που προσβάλλουν τον πολιτισμό; Μπορεί η ποινή να φτάνει στην πλήρη εξόντωση; Να ανταλλάξετε επιχειρήματα στην τάξη.

5.5 Τα είδη του κοινωνικού ελέγχου

Κυριότερες μορφές του κοινωνικού ελέγχου, οι οποίες συνήθως συνδυάζονται μεταξύ τους, είναι:

α. Τυπικός, άτυπος: Ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις ποινές που επιβάλλονται από τους επίσημους φορείς (όπως η αστυνομία, τα δικαστήρια) και αφορά την παράβαση των νόμων. Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις υποδείξεις, τις παρατηρήσεις, τις γνώμες και την κριτική που εκφράζουν τα μέλη των κοινωνικών ομάδων που ανήκουμε (γονείς, φίλοι, γείτονες, συνάδελφοι).

β. Θετικός, αρνητικός: Ο θετικός κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει τις επιβραβεύσεις και τις ανταμοιβές και ο αρνητικός τις διάφορες κυρώσεις και ποινές. Η συμπεριφορά μας στο σχολείο π.χ. διαμορφώνεται τόσο από το φόβο της ποινής (με αποβολή ή τιμωρία) όσο και από την ικανοποίηση της ανταμοιβής (με καλούς βαθμούς και έπαινο).

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

γ. Προληπτικός, κατασταλτικός: Ο προληπτικός έλεγχος έχει ως στόχο να προλάβει την εκδήλωση της παραβίασης των κανόνων. Ο κατασταλτικός κοινωνικός έλεγχος επιβάλλει ποινές όταν τα άτομα προχωρούν σε παράνομες πράξεις.

δ. Όλα τα παραπάνω αποτελούν μορφές εξωτερικού ελέγχου. Υπάρχει όμως και μια μορφή εσωτερικού ελέγχου, ο αυτοέλεγχος. Με τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης μαθαίνουμε τους κανόνες, τις απαγορεύσεις και τους περιορισμούς, αισθανόμαστε τύψεις, ντροπή, μεταμέλεια για κάποιες πράξεις μας. Ο αυτοέλεγχος είναι αποτέλεσμα της πετυχημένης κοινωνικοποίησης και στόχος των κανόνων σωφρονισμού σήμερα.

Οι συνολικές μεταβολές, που έγιναν με την εξέλιξη των κοινωνιών από παραδοσιακές σε σύγχρονες, επηρέασαν και άλλαξαν και τον κοινωνικό έλεγχο. Ο ξυλοδαρμός π.χ. αποτελούσε συνηθισμένη μορφή κοινωνικού ελέγχου από τους γονείς ή το δάσκαλο. Σήμερα απαγορεύεται και τα εκπαιδευτικά συστήματα γίνονται περισσότερο ανεκτικά στις διαφορετικές συμπεριφορές.

Η δημιουργία των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών οδήγησε στη διαμόρφωση της γραπτής νομοθεσίας (νόμοι) και του συστήματος δικαιοσύνης και σωφρονισμού (δικαστήρια). Σκοπός της σύγχρονης δημοκρατικής πολιτείας είναι η πρόληψη της εγκληματικότητας. Όταν κρίνεται απαραίτητη η επιβολή ποινών (καταστολή), αυτή πρέπει να γίνεται με σεβασμό στην προσωπικότητα και τα δικαιώματα του παραβάτη. Η βία και ο καταναγκασμός απαγορεύονται. Μόνο η πολιτεία έχει το δικαίωμα καταναγκασμού (κράτηση – φυλάκιση) αλλά πάντα με την εγγύηση των νόμων και

της ανεξάρτητης δικαιοσύνης. Η αναγνώριση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η επανένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο οδηγούν σταδιακά στην κατάργηση των ασύλων, της θανατικής ποινής, των αναμορφωτηρίων στις περισσότερες σύγχρονες κοινωνίες. Η οργάνωση προγραμμάτων επανένταξης αποφυλακισμένων, αρωγής και κοινωνικής εργασίας εξυπηρετεί αυτούς ακριβώς τους στόχους.

φωτ. 5.11 Ο βαλκανιονίκης γιατρός Γρ. Λαμπράκης εμποδίζεται από την Αστυνομία να πραγματοποιήσει πορεία ειρήνης στο Μαραθώνα το 1963, ένα μήνα πριν τη δολοφονία του. Πολλοί ακόμα πολιτικοί, όπως ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ, ο Ν. Μαντέλα, αμφισβήτησαν τους κυρίαρχους κοινωνικούς κανόνες της εποχής τους και υπέστησαν τον κοινωνικό έλεγχο με φυλακίσεις και διώξεις. Σήμερα, θεωρούνται μεγάλοι μεταρρυθμιστές.

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη αντίστοιχες περιπτώσεις που υπέστησαν κοινωνικό έλεγχο. Χρησιμοποιείστε παραδείγματα από το μάθημα της Ιστορίας σας.

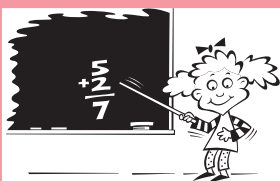

φωτ. 5.12 «Το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο». Αυτή ήταν η παιδαγωγική αρχή των παραδοσιακών εκπαιδευτικών συστημάτων.

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη τις νέες παιδαγωγικές αρχές και τις ποινές που επιβάλλονται στους μαθητές σήμερα.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες-δραστηριότητες

- 1. Μπορείτε, αφού διαβάσετε ένα από τα προτεινόμενα διηγήματα (ή κάποιο άλλο δικής σας επιλογής), να καταγράψετε τις διαφορές που παρατηρήσατε στους τρόπους που χρησιμοποιούσαν οι φορείς της κοινωνικοποίησης εκείνης της εποχής σε σχέση με αυτούς που χρησιμοποιούν σήμερα.**
- 2. Με βάση τις γνώσεις που αποκτήσατε για το θέμα της οικογένειας στο προηγούμενο και σε αυτό το κεφάλαιο, μπορείτε να αναπτύξετε τις διαφορές στην κοινωνικοποίηση των νέων σε μια σύγχρονη-πυρηνική και σε μια παραδοσιακή-εκτεταμένη οικογένεια;**
- 3. Να χωριστείτε σε ομάδες και να συγκεντρώσετε υλικό (φωτογραφίες, μαρτυρίες, άρθρα) για ένα από τα θέματα που αναφέρονται στο κεφάλαιο (θανατική ποινή, σχολικές τιμωρίες, αλλαγές στον κοινωνικοποιητικό ρόλο της οικογένειας, ΜΜΕ).**
- 4. Να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα στο σχολείο για το βαθμό που οι συμμαθητές σας χρησιμοποιούν τα ΜΜΕ (εφημερίδες, περιοδικά, τηλεόραση, κινηματογράφο, διαδίκτυο). Μπορείτε επίσης να πραγματοποιήσετε μικρή έρευνα στα προγράμματα τηλεοπτικών καναλιών για το ποσοστό των ενημερωτικών/επιμορφωτικών εκπομπών που διαθέτουν στο εβδομαδιαίο τους πρόγραμμα.**
- 5. Να επιλέξετε και να παρουσιάσετε ένα σημαντικό πρόσωπο που υπέστη διώξεις για τις ιδέες του.**

5 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΕΛΕΓΧΟΣ

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Η κοινωνικοποίηση είναι διαδικασία μάθησης. Τι μαθαίνει το άτομο;
2. Γιατί ο ρόλος του σχολείου στην κοινωνικοποίηση του νέου είναι σήμερα πιο σημαντικός;
3. Γιατί το κράτος σήμερα επεμβαίνει καθοριστικά στην κοινωνικοποίηση;
4. Πότε κοινωνικοποιούμαστε πιο σωστά: όταν οι ποινές λειτουργούν προληπτικά ή κατασταλτικά στη συμπεριφορά μας;
5. Πώς συνδέεται ο αυτοέλεγχος με την κοινωνικοποίηση;

B. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:

1. Η κοινωνικοποίηση είναι μια διαδικασία απομνημόνευσης κανόνων Σ Λ
2. Η οικογένεια αποτελεί πρωτογενή φορέα κοινωνικοποίησης Σ Λ
3. Κύρια λειτουργία των ΜΜΕ είναι η κοινωνικοποίηση Σ Λ
4. Ο αυτοέλεγχος είναι δείγμα

επιτυχημένης κοινωνικοποίησης	Σ	Λ
5. Το άτομο σήμερα δεν έχει επιλογές στα πρότυπα με τα οποία θα ταυτιστεί	Σ	Λ

6

Κοινωνικά Προβλήματα

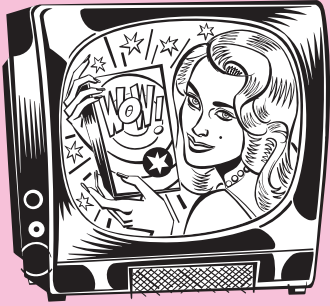
- Προσδιορισμός και συνέπειες
- Αίτια και αντιμετώπιση
- Φτώχεια, ανεργία, καταναλωτισμός, αγωγή καταναλωτών
- Τροχαία ατυχήματα, κυκλοφοριακή αγωγή
- Αθλητισμός και βία

Τα κοινωνικά προβλήματα είναι χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών. Οι κοινωνικοί θεσμοί, η κοινωνική οργάνωση και μεταβολή είναι έννοιες απαραίτητες για να κατανοήσεις αυτό το κεφάλαιο.

Πολλά λογοτεχνικά έργα έχουν αντικείμενο τα κοινωνικά προβλήματα και κυρίως τον πόλεμο και τις κοινωνικές ανισότητες. «Η Ζωή εν τάφω» του Στρ. Μυριβήλη, «Η Μάνα» του Μ. Γκόρκι, το έργο του Τζ. Στάιμπεκ «Άνθρωποι και ποντίκια», «Για ποιον χτυπά η καμπάνα» του Ερν. Χεμινγκουέη, «Μέσα στις φλόγες» της Δ.Σωτηρίου περιγράφουν τα αδιέξοδα των ατόμων που βιώνουν κοινωνικά προβλήματα, όπως ο πόλεμος, οι ανισότητες και η φτώχεια.

Οι περισσότερες κοινωνικές ταινίες έχουν ως αντικείμενο τα κοινωνικά προβλήματα. Μπορείς να δεις ταινίες, όπως «Ο ακήρυχτος πόλεμος» του Μ.Μουρ, «Γεννημένος την 4η Ιουλίου» του Ολ. Στόουν, «Ο άνθρωπος της βροχής» του Μπ. Λέβινσον. Θα προβληματιστείς για προβλήματα, όπως ο πόλεμος, η φτώχεια, τα άτομα με αναπηρίες κ.λ.π.

Οι περισσότεροι ιστοχώροι που προτείνονται στο βιβλίο αναφέρονται σε κοινωνικά προβλήματα. Περιβαλλοντικές και ανθρωπιστικές Οργανώσεις δραστηριοποιούνται για τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η Unicef (www.unicef.org/greece/) για την πείνα, η Διεθνής Αμνηστία (www.amnesty.gr) για τον πόλεμο και τις διακρίσεις, η WWF (www.wwf.gr) και η Greenpeace (www.greenpeace.gr) για το περιβάλλον, το Ινστιτούτο Καταναλωτή για την κατανάλωση (www.inka.gr).

Στο κεφάλαιο αυτό θα γνωρίσεις μερικά από τα κοινωνικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κοινωνίες όλου του πλανήτη: τη φτώχεια και την ανεργία, τα τροχαία ατυχήματα και την αθλητική βία. Θα προβληματιστείς και θα συζητήσεις τα αίτια αλλά και τους τρόπους συλλογικής αντιμετώπισής τους.

6.1 Κοινωνικά προβλήματα: Προσδιορισμός και συνέπειες

Μέχρι τώρα αναφερθήκαμε στους βασικούς τρόπους που διαθέτει κάθε κοινωνία για να εξυπηρετήσει τις ανάγκες και τους σκοπούς της. Αν κοιτάξουμε όμως γύρω μας θα διαπιστώσουμε ότι δεν έχουν όλοι οι άνθρωποι τα ίδια αγαθά και σε ορισμένους λείπουν και τα πιο βασικά, όπως, η τροφή, η στέγη, τα φάρμακα, η εργασία και η προσωπική ασφάλεια. Συχνά, οι μαθητές διακόπτουν την υποχρεωτική εκπαίδευση για να εργασθούν. Στις πόλεις εμφανίζονται προβλήματα, όπως η βία, η χρήση ναρκωτικών, τα τροχαία ατυχήματα που οδηγούν σε εκατοντάδες θύματα. Τα προβλήματα αυτά αποτελούν **κοινωνικά προβλήματα** γιατί:

α) επηρεάζουν αρνητικά ένα σημαντικό τμήμα του κοινωνικού συνόλου, π.χ. οι αυξημένοι δείκτες ανεργίας σημαίνουν ότι μεγάλο ποσοστό του κοινωνικού συνόλου αντιμετωπίζει προβλήματα διαβίωσης ή και επιβίωσης. Συχνά, ένα κοινωνικό πρόβλημα μπορεί να μη γίνεται αντιληπτό από τα άτομα που το υφίστανται, αλλά από τους επιστήμονες ή από τα ΜΜΕ π.χ. το κοινωνικό πρόβλημα της παιδικής παχυσαρκίας εντοπίστηκε από τους επιστήμονες οι οποίοι και οργάνωσαν ενημερωτικά προγράμματα του πληθυσμού.

β) παραβιάζουν τις αξίες και τα ιδεώδη του κοινωνικού συνόλου, όπως π.χ. η παιδική εργασία, ο αναλφαβητισμός, η κακοποίηση των γυναικών παραβιάζουν τις αξίες της ισότητας, της μόρφωσης και της απαγόρευσης της βίας που χαρακτηρίζουν τις σύγχρονες κοινωνίες.

γ) οφείλονται σε κοινωνικούς και όχι ατομικούς

6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

παράγοντες, όπως π.χ. η ανεργία που οφείλεται στην εισαγωγή της τεχνολογίας ή τις αλλαγές στον οικονομικό χαρακτήρα της κοινωνίας. Με αυτό τον τρόπο διακρίνεται το κοινωνικό πρόβλημα της ανεργίας από το ατομικό που αφορά π.χ. την κακή επιλογή επαγγέλματος.

δ) μπορούν να αντιμετωπιστούν με τη συλλογική δράση ατόμων και ομάδων και με κοινωνικά μέτρα της Πολιτείας.

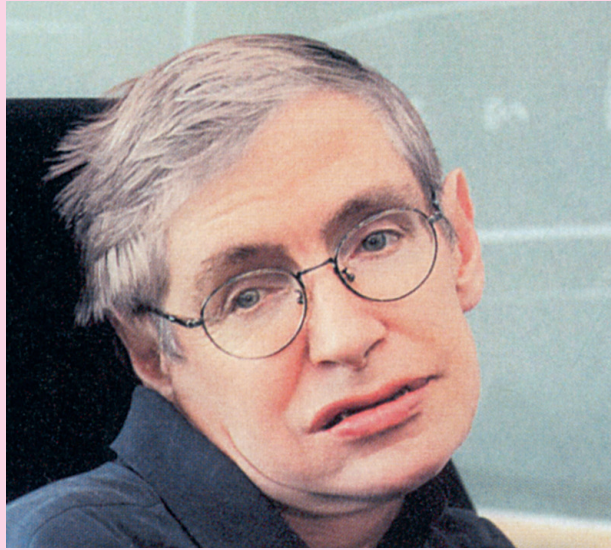
Οι συνέπειες των κοινωνικών προβλημάτων αφορούν:

- το άτομο, εφόσον έχουν προσωπικό κόστος που έχει σχέση με την ποιότητα ζωής και την υγεία του.
- την κοινωνία, εφόσον τα κοινωνικά προβλήματα επηρεάζουν αρνητικά την οικονομική και πολιτική οργάνωση αλλά και ευρύτερα όλη την κοινωνική ζωή.

φωτ. 6.1 Γιατροί χωρίς σύνορα, Γιατροί του κόσμου. Μπορείτε να ενημερωθείτε για τη δράση των Οργανώσεων από το διαδίκτυο (www.msf.gr, www.mdgreece.gr).

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη για άλλες Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων

φωτ. 6.2 Στ.Χώκινγκ.

Υπάρχουν άνθρωποι που επιλέγουν, αντί να είναι μέρος του προβλήματος, να δραστηριοποιούνται για τη λύση του. Ο φυσικός Στ.Χώκινγκ αποτελεί ένα τέτοιο παράδειγμα. Μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα www.disability.gr για να ενημερωθείτε για τις δραστηριότητες των ατόμων με αναπηρίες.

 Να συζητήσετε στην τάξη για άλλα κοινωνικά προβλήματα και για τους τρόπους με τους οποίους τα άτομα που τα αντιμετωπίζουν μπορούν να δραστηριοποιηθούν.

6.2 Αίτια και αντιμετώπιση

Τα κοινωνικά προβλήματα δεν αποτελούν φυσικές και αναπόφευκτες καταστάσεις. Όπως κάθε πρόβλημα έχουν συγκεκριμένες αιτίες, τις οποίες πρέπει να αναζητούμε, ώστε με κατάλληλα μέτρα να τα επιλύουμε. Οι

6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

βασικές αιτίες των κοινωνικών προβλημάτων είναι:

α) Η κοινωνική ανισότητα (βλ. Κεφ. 3.4.1, σελ. 60).
Οι άνθρωποι στο πλαίσιο μιας κοινωνίας, αλλά και οι όλες οι κοινωνίες παγκόσμια δεν απολαμβάνουν τα ίδια αγαθά και υπηρεσίες. Οι κοινωνικές ανισότητες που υπάρχουν συνδέονται με τα πιο σημαντικά από τα κοινωνικά προβλήματα, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η βία, η μετανάστευση και ο ρατσισμός.

β) Η κοινωνική μεταβολή (βλ. Κεφ. 3.5, σελ. 66) αποτελεί χαρακτηριστικό όλων των κοινωνιών. Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι ταχύτερες κοινωνικές μεταβολές αποτελούν αιτία πολλών κοινωνικών προβλημάτων. Οι τεχνολογικές επαναστάσεις π.χ. οδηγούν πολλούς επαγγελματικούς κλάδους σε προβλήματα ανεργίας και εξαφανίζουν παραδοσιακά επαγγέλματα.

φωτ. 6.3 Εκατομμύρια παιδιά στον κόσμο είναι εκτεθειμένα σε ιδιαίτερους κινδύνους λόγω των πολέμων και των φυσικών καταστροφών.

 Να επικοινωνήσετε με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σε αυτό τον τομέα (UNICEF, Γιατροί του Κόσμου, Γιατροί Χωρίς Σύνορα)

και να ζητήσετε να σας αποστείλουν σχετικό υλικό.

**ΟΧΙ ΣΤΗΝ
ΞΕΝΟΦΟΒΙΑ**

φωτ. 6.4 Η ξενοφοβία αποτελεί την κύρια αιτία εκδηλώσεων ρατσισμού κατά των αλλοδαπών.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη με ποιους τρόπους η ισότητα και η αξιοπρέπεια θα γίνονται σεβαστές για όλα τα άτομα.

γ) Οι κοινωνικές αντιλήψεις και νοοτροπίες.

Ορισμένα κοινωνικά προβλήματα έχουν τις ρίζες τους στις νοοτροπίες που υπήρχαν παλαιότερα και συνεχίζουν να υπάρχουν στη νέα κοινωνική πραγματικότητα. Η κακοποίηση των γυναικών και των παιδιών, η εγκατάλειψη του σχολείου ιδιαίτερα από τα κορίτσια, ο ρατσισμός, όλα αυτά τα φαινόμενα συνδέονται με παραδοσιακές αντιλήψεις και προκαταλήψεις που υπάρχουν ακόμα σε πολλές κοινωνίες.

«Αν σκέφτεσαι ένα χρόνο μπροστά-φύτεψε σπόρους
Αν σκέφτεσαι δέκα χρόνια μπροστά-φύτεψε ένα δέντρο
Αν σκέφτεσαι εκατό χρόνια μπροστά- μόρφωσε το λαό.»

Κυααν-tzu (Κίνα 4ος-3ος αιώνας π.Χ)

Η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων προϋποθέτει:

- την προσπάθεια αλλαγών στη νοοτροπία των ατόμων (ατομοκεντρική προσέγγιση). Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται η εκπαίδευση, κατάρτιση και ενημέρωση των ατόμων σε θέματα π.χ. οδικής ασφάλειας, επαγγελματικού προσανατολισμού, θεμάτων υγείας, ώστε τα άτομα να μπορούν να αντιμετωπίζουν τα προβλήματα, ξεπερνώντας αρνητικές νοοτροπίες.
- Την προσπάθεια αλλαγών στην κοινωνική οργάνωση (κοινωνιοκεντρική προσέγγιση).

Σήμερα, η αντιμετώπιση των κοινωνικών προβλημάτων απαιτεί το συνδυασμό και των δύο παραπάνω προσεγγίσεων. Εξάλλου, η μελέτη και ο σχεδιασμός λύσεων στα κοινωνικά προβλήματα πραγματοποιείται με τη συνεργασία επιστημόνων διάφορων κλάδων. ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι, αρχιτέκτονες και πολεοδόμοι μελετούν π.χ. τα προβλήματα βίας και κοινωνικού αποκλεισμού στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις και προτείνουν νέες μορφές σχεδιασμού των πόλεων.

Αποτέλεσμα αυτής της συνεργασίας είναι η χάραξη της κοινωνικής πολιτικής που ασκείται στο πλαίσιο του κοινωνικού κράτους (βλ. Κεφ. 9.3, Β, 14) με την κατοχύρωση μέτρων, όπως η κοινωνική ασφάλιση, τα επιδόματα ανεργίας, η επαγγελματική κατάρτιση ανέργων, η παροχή κατοικίας, η επιδότηση θέσεων εργασίας κ.ά.

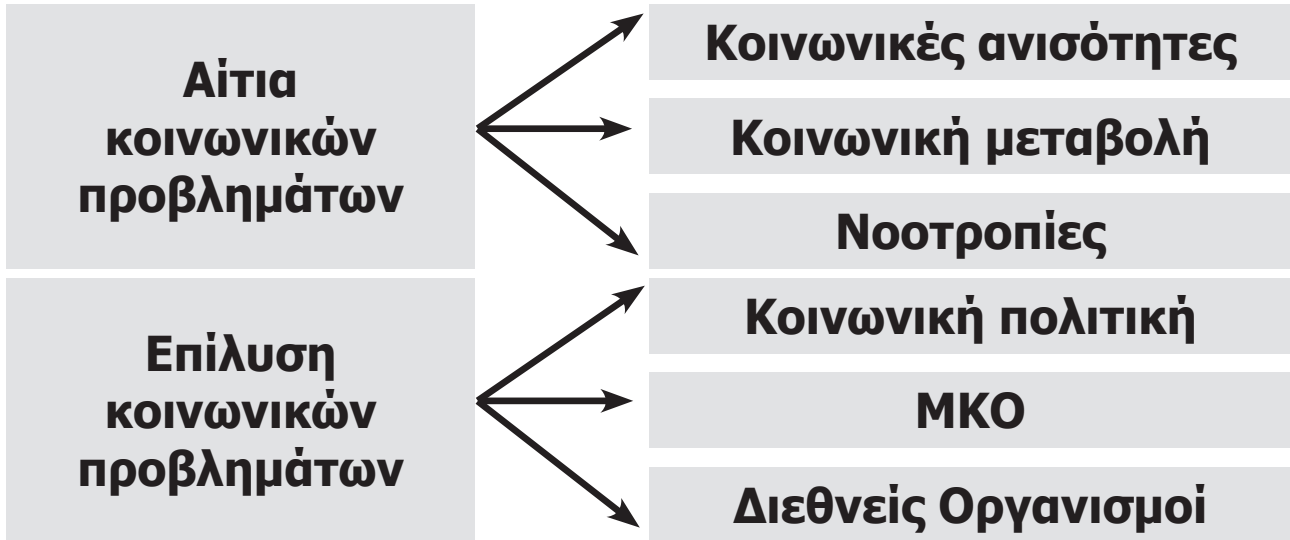
Στην κατεύθυνση επίλυσης των κοινωνικών προβλημάτων εντάσσεται και η δράση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων Μ.Κ.Ο. (βλ. Κεφ.2.3, σελ. 40) και των διάφορων κοινωνικών κινημάτων, όπως το οικολογικό, το γυναικείο, το αντιρατσιστικό κίνημα.

Τα περισσότερα από τα κοινωνικά προβλήματα σήμερα έχουν ένα διεθνή χαρακτήρα π.χ. η φτώχεια, η ανεργία, ο ρατσισμός, η μόλυνση του περιβάλλοντος. Για το λόγο αυτό τα κοινωνικά προβλήματα απασχολούν διεθνείς Οργανισμούς (Ο.Η.Ε., Unicef) και διεθνείς Μ.Κ.Ο. και κινήματα (βλ. Κεφ. 14.3, Β,190).

φωτ. 6.5 «Οι γούνες έχουν ζήτηση, οι φώκιες έχουν πένθος» Αυτό τον κόσμο δεν τον κληρονομήσαμε από τους γονείς μας, τον δανειστήκαμε από τα παιδιά μας. Μόνο το 1/5 του πληθυσμού της γης κατατάσσεται στην κατηγορία των «καταναλωτών», αλλά αυτή η κατανάλωση αποτελεί παράγοντα καταστροφής των φυσικών οικοσυστημάτων, εξαφάνισης ειδών και ρύπανσης υδάτινων πόρων και ωκεανών. ✍️ Να συζητήσετε στην τάξη τρόπους συμπεριφοράς του καταναλωτή που βοηθούν στη διατήρηση του οικοσυστήματος.

Βασικές έννοιες μαθήματος

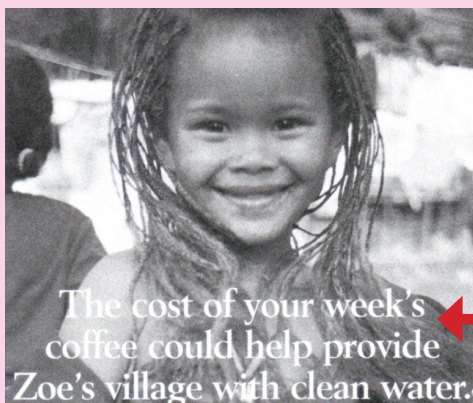
6.3 Φτώχεια, ανεργία, καταναλωτισμός, αγωγή καταναλωτή

Η φτώχεια αποτελεί το βασικό κοινωνικό πρόβλημα όλων των κοινωνιών σήμερα. Η καταπολέμησή της αποτελεί προτεραιότητα τόσο των κυβερνήσεων των χωρών, όσο και των Διεθνών Οργανισμών (Ο.Η.Ε., Unicef).

Οι κοινωνικοί επιστήμονες αναφέρονται σε δύο είδη φτώχειας, την απόλυτη και τη σχετική.

- Η **απόλυτη φτώχεια** είναι η κατάσταση στην οποία τα άτομα δεν κατέχουν ούτε τα στοιχειώδη αγαθά για την επιβίωσή τους, όπως είναι η τροφή, το νερό, η στέγη. Η απόλυτη φτώχεια αφορά μεγάλους πληθυσμούς των αναπτυσσόμενων χωρών στην Αφρική και την Ασία, αλλά παρουσιάζεται και στις αναπτυγμένες κοινωνίες, εφόσον οι άστεγοι αποτελούν συνηθισμένο φαινόμενο όλων των Δυτικών μεγαλουπόλεων.
- Η **σχετική φτώχεια** είναι η κατάσταση στην οποία τα

άτομα διαθέτουν ένα βασικό εισόδημα που εξασφαλίζει την επιβίωσή τους, δεν καλύπτει όμως το καταναλωτικό πρότυπο της κάθε κοινωνίας. Η κάθε κοινωνία καθορίζει επομένως τα όρια της σχετικής φτώχειας, π.χ. στην Ελλάδα του '60 η κατοχή τηλεόρασης ή τηλεφώνου δεν αποτελούσαν βασικές ανάγκες, ενώ σήμερα περιλαμβάνονται στις βασικές ανάγκες ενός νοικοκυριού και αποτελούν δείκτη σχετικής φτώχειας για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

The cost of your week's coffee could help provide Zoe's village with clean water.

φωτ. 6.6 «Το κόστος του εβδομαδιαίου σας καφέ, μπορεί να εφοδιάσει το χωριό της Ζωής με καθαρό νερό», αναφέρει η λεζάντα της καμπάνιας ενάντια στη φτώχεια. Η φτώχεια πλήττει πληθυσμούς των αναπτυσσόμενων χωρών αλλά και των αναπτυγμένων κοινωνιών που η πλειονότητά τους είναι κάτω των δεκατεσσάρων ετών. Μεγάλος αριθμός επίσης είναι άνω των 65 ετών και πολλοί είναι ανάπηροι.

Στη διεύθυνση www.yomag.net, θα βρείτε ένα δικτυακό περιοδικό για τους καταναλωτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης γραμμένο από μαθητές.

 Μπορείτε να το επισκεφθείτε και να εντάξετε και το σχολείο σας στις δραστηριότητές του.

6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Πληθυσμός που βρίσκεται στα όρια της στην Ευρώπη των «15» (2001)

ΧΩΡΑ	Χωρίς κοινωνικές παροχές	Με κοινωνικές παροχές	Κατώφλι το χρόνο Ένα άτομο
 Αυστρία	22%	12%	9.173
 Βέλγιο	23%	13%	9.295
 Γαλλία	24%	15%	8.932
 Γερμανία	21%	11%	9.455
 Δανία	29%	10%	11.988
 ΕΛΛΑΔΑ	23%	20%	4.264
 Ην. Βασίλειο	29%	17%	10.632
 Ιρλανδία	30%	21%	8.553
 Ισπανία	23%	19%	4.416
 Ιταλία	22%	19%	6.240
 Λουξεμβούργο	23%	12%	13.863
 Ολλανδία	21%	11%	8.292
 Πορτογαλία	24%	20%	3.589
 Σουηδία	17%	9%	10.367
 Φινλανδία	19%	11%	8.916
 Ευρώπη των 15	21%	15%	8.319

πίνακας 6.1 Ένα στα τέσσερα άτομα βρίσκεται στα όρια σχετικής φτώχειας στην Ευρώπη των 15. Τα στοιχεία δίνονται χωρίς τον υπολογισμό των

ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Φτώχειας σε €

Δύο ενήλικες
με δύο παιδιά

19.263

19.520

18.756

19.855

25.175

8.955

22.237

17.961

11.374

13.103

29.113

17.414

7.538

21.770

18.724

17.469

Τα αίτια της φτώχειας εντοπίζονται στην άνιση κατανομή του εισοδήματος, στις αλλαγές της τεχνολογίας, στις προκαταλήψεις και το ρατσισμό, αλλά και στην παραοικονομία*, που από το κράτος εισοδήματα για προγράμματα κοινωνικής ανάπτυξης. Η ανεργία, επίσης, αποτελεί σημαντική αιτία της φτώχειας, ιδιαίτερα όταν είναι παρατεταμένη και αφορά άτομα μεγαλύτερης ηλικίας, που έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις.

Οι συνέπειες της φτώχειας είναι ιδιαίτερα έντονες τόσο στα άτομα, τα οποία βρίσκονται αποκλεισμένα από πολλά αγαθά και δραστηριότητες, όσο και στην κοινωνία, αφού η φτώχεια αποτελεί αιτία πολλών κοινωνικών προβλημάτων, όπως η μετανάστευση, η ξενοφοβία, ο ρατσισμός, η εγκληματικότητα και η βία.

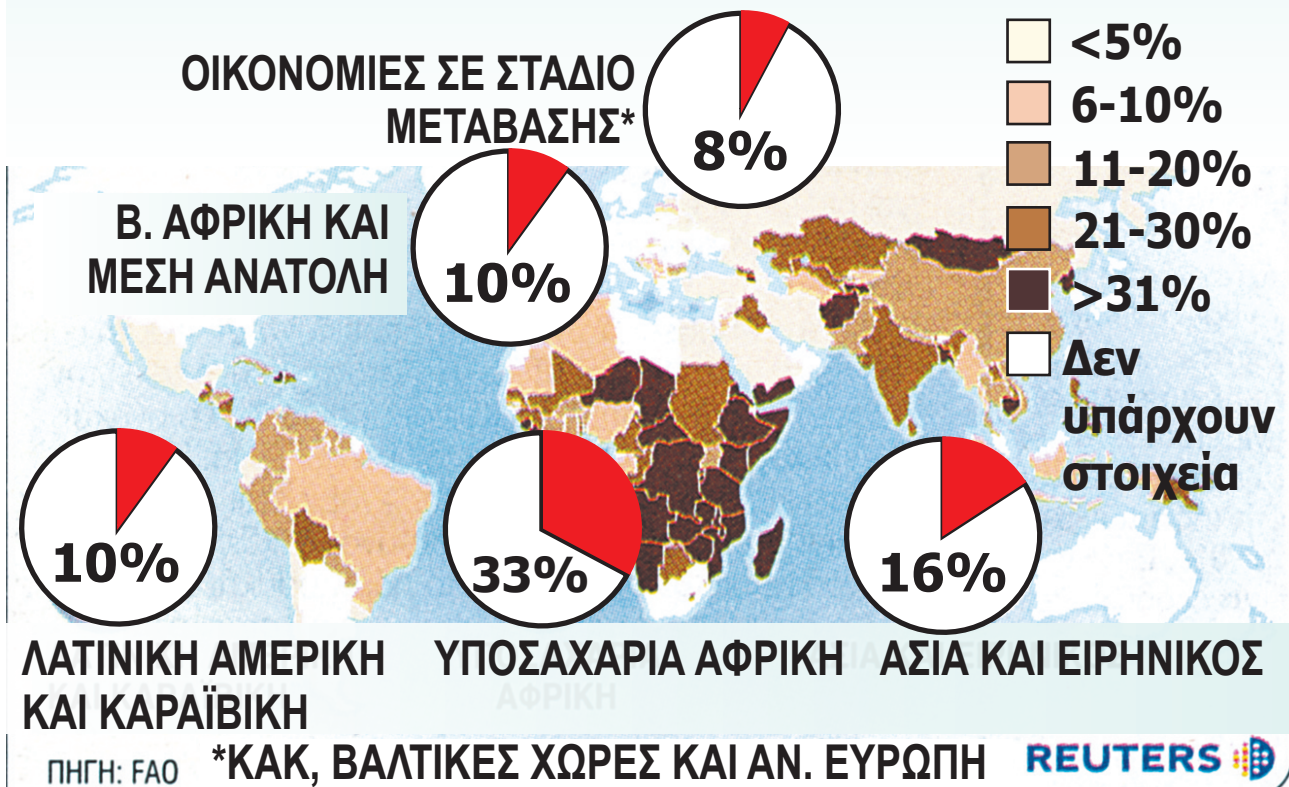
* παραοικονομία: η μη επίσημη καταγραφή από το κράτος οικονομικών δραστηριοτήτων, με αποτέλεσμα τη φοροδιαφυγή.

κοινωνικών παροχών του κράτους (Α' στήλη) και μετά το σχετικό υπολογισμό (Β' στήλη).

Υποσιτισμός στον κόσμο

Πάνω από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι ζουν σε συνθήκες απόλυτης φτώχειας με λιγότερο από ένα δολάριο την ημέρα, και 840 εκατομμύρια εξακολουθούν να πεθαίνουν από πείνα ή υποσιτισμό.

Ποσοστό υποσιτισμένων σε σύγκριση με τον συνολικό πληθυσμό

πίνακας 6.2 Παγκόσμιος υποσιτισμός.

Η αντιμετώπιση της φτώχειας απαιτεί μέτρα για την ενίσχυση της ισότητας ευκαιριών για όλους τους πολίτες. Τέτοια μέτρα είναι κυρίως η εκπαίδευση και η κατάρτιση, μέτρα καταπολέμησης της ανεργίας και τέλος δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος και του εθνικού και παγκόσμιου πλούτου.

Σημαντικός παράγοντας που οδηγεί στη φτώχεια σήμερα είναι ο καταναλωτισμός των δυτικών κοινωνιών.

Ο άκριτος καταναλωτισμός, δηλαδή η υπερβολική κατανάλωση αγαθών, είναι χαρακτηριστικό των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών και οφείλεται στη διαφήμιση και στην όλο και μεγαλύτερη παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Με βάση τη Unicef το 25% του πληθυσμού υπερκαταναλώνει και ένα μέρος του αντιμετωπίζει προβλήματα παχυσαρκίας τη στιγμή που το 75% βρίσκεται σε συνθήκες φτώχειας και ένα μέρος του υποσιτίζεται. Τα εβδομαδιαία απορρίμματα ενός δυτικού νοικοκυριού θα αρκούσαν για την επιβίωση των παιδιών ενός χωριού στην Αφρική που πλήττεται από τον υποσιτισμό.

Εξάλλου, ο καταναλωτισμός οδηγεί σε υπερεκμετάλλευση του φυσικού περιβάλλοντος για παραγωγή περισσότερων καταναλωτικών αγαθών. Αυτή η υπερεκμετάλλευση έχει συχνά ως αποτέλεσμα την εξάντληση των φυσικών πόρων, η οποία οδηγεί σε φτώχεια και υποσιτισμό ακόμα περισσότερες αναπτυσσόμενες κοινωνίες.

Η αγωγή του καταναλωτή έχει στόχο να ενημερώσει τον πολίτη και να τον ευαισθητοποιήσει ώστε να καταναλώνει με βάση τις πραγματικές του ανάγκες και όχι τις τεχνητές ανάγκες που κατασκευάζει κυρίως η διαφήμιση.

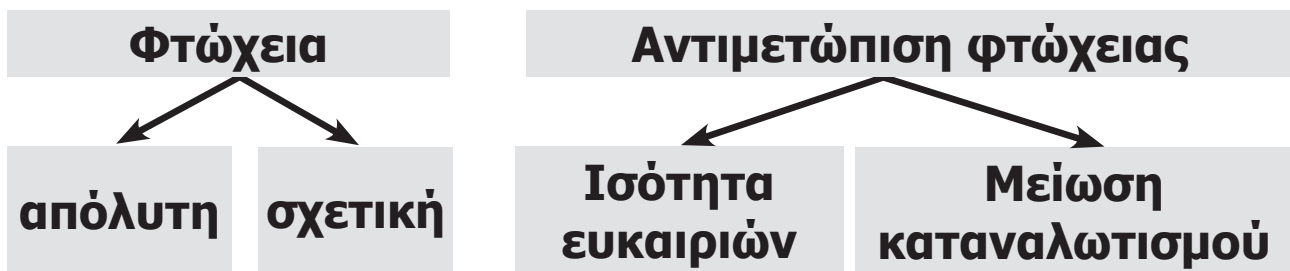
Ο υπεύθυνος και ενημερωμένος καταναλωτής ενδιαφέρεται για τη βιώσιμη-αιφόρο ανάπτυξη* όλου του πλανήτη και ασκεί πιέσεις για σωστή χρήση των παραγωγικών πόρων ώστε να εξασφαλίζεται σήμερα και στο

* Βιώσιμη ανάπτυξη: το μοντέλο ανάπτυξης που δεν εξαντλεί τους φυσικούς πόρους του πλανήτη. Στις Διεθνείς Συνδιασκέψεις Κρατών για το περιβάλλον αναφέρεται και ως αιφόρος ανάπτυξη.

6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

μέλλον η επιβίωση όλων των ανθρώπων σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

6.4 Τροχαία ατυχήματα, κυκλοφοριακή αγωγή

Η εξέλιξη της τεχνολογίας τον τελευταίο αιώνα οδήγησε στη μαζική παραγωγή αυτοκινήτων, τα οποία αποτελούν σήμερα βασικό μέσο μετακίνησης και μεταφοράς. Η ανάπτυξη των πόλεων, οι αποστάσεις του τόπου εργασίας και κατοικίας, η ανάπτυξη του τουρισμού, ο καταναλωτισμός οδηγούν στην αύξηση της κυκλοφορίας αυτοκινήτων (στις περισσότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναλογεί περίπου 1,5 αυτοκίνητο για κάθε νοικοκυριό).

Τα δεδομένα αυτά συνδέονται με το τεράστιο πρόβλημα των τροχαίων ατυχημάτων. Τα τροχαία ατυχήματα είναι σήμερα η αιτία θανάτου 120 ευρωπαίων πολιτών καθημερινά. Η κατάσταση αυτή για την Ευρώπη ισοδυναμεί με μία πτώση επιβατικού αεροπλάνου την ημέρα!

Στην Ελλάδα τα τροχαία αποτελούν αιτία θανάτου 6 ατόμων ημερησίως, ενώ η χώρα μας κατέχει το θλιβερό προνόμιο να έρχεται πρώτη σε θανάτους από τροχαία

και σε συνολικό αριθμό τροχαίων ατυχημάτων. Αντίθετα, στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρουσιάζεται μείωση τόσο των θανατηφόρων τροχαίων λόγω της χρήσης της ζώνης ασφαλείας και της νέας τεχνολογίας στα αυτοκίνητα (π.χ. αερόσακοι) όσο και του αριθμού των τροχαίων μέσω αυστηρών ελέγχων και ποινών (έλεγχοι οχημάτων, ταχύτητας, χρήσης αλκοόλ κ.ά.).

φωτ.6.7 Μαθητές πεζοί.

Με απόφασή του ο Άρειος Πάγος, Ανώτατο δικαστήριο της χώρας, έκρινε ότι υπάρχει ευθύνη του οδηγού που τραυματίζει πεζό, όταν ο πεζός είναι ανήλικος, ηλικιωμένος ή άτομο με αναπηρίες. Η ευθύνη αυτή υπάρχει ανεξάρτητα από το εάν ο οδηγός τηρούσε όλες τις διατάξεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (σήμανση, ταχύτητα). Με την απόφαση αυτή, η οποία δεσμεύει τα δικαστήρια της χώρας, καθιερώνεται πρόσθετη υποχρέωση των οδηγών να παίρνουν όλες τις προφυλάξεις για πεζούς ακόμα και εάν αυτοί κινούνται ακατάλληλα στο δρόμο. Αυτό βέβαια δε μειώνει την ευθύνη των πεζών να κινούνται προσεκτικά στο δρόμο, αλλά αφορά ειδικές κατηγορίες πεζών.

✍️ Να συζητήσετε την απόφαση στην τάξη.

Οι περίπου 2000 θάνατοι από τροχαία που συμβαίνουν κάθε χρόνο στη χώρα μας ισοδυναμούν με την εξαφάνιση μιας κωμόπολης κάθε χρόνο. Οι αιτίες των τροχαίων ατυχημάτων αφορούν:

α) το κράτος, το οποίο είναι υπεύθυνο για την κατάσταση του οδοστρώματος και των σημάτων στις διασταυρώσεις, το συχνό έλεγχο της κατάστασης των οχημάτων, την πιστοποίηση της εκπαίδευσης των οδηγών, την επιβολή αυστηρών ποινών σε περίπτωση παραβάσεων και

β) τον οδηγό και τον πεζό, οι οποίοι παραβιάζουν τις διατάξεις του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), συμπεριφέρονται ριψοκίνδυνα και ανεύθυνα ως πεζοί και οδηγοί και χρησιμοποιούν τα οχήματα ως μέσα επίδειξης ικανοτήτων και όχι ως μέσα ασφαλούς μεταφοράς δικής τους και των επιβατών που τους εμπιστεύονται.

Οι συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων είναι ατομικές, όπως τραυματισμοί, σωματικές αναπηρίες, ψυχικά τραύματα, θάνατος και κοινωνικές, όπως αναπηρίες ή μείωση του πληθυσμού και ιδιαίτερα των νέων που αποτελούν παραγωγικό πληθυσμό, τεράστιο κόστος σε ώρες εργασίας, αλλά και κόστος περίθαλψης, νοσηλείας, επανένταξης των αναπήρων κ.λ.π.

Σημαντικό μέσο πρόληψης των τροχαίων ατυχημάτων είναι η εφαρμογή της κυκλοφοριακής αγωγής των νέων κυρίως ατόμων. Η κυκλοφοριακή αγωγή εφαρμόζεται από το Υπουργείο Συγκοινωνιών σε συνεργασία και με τα σχολεία και τους Δήμους και έχει ως στόχο την ενημέρωση:

- για τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας που αφορούν τόσο τους πεζούς όσο και τους οδηγούς, ώστε να κυ-

κλοφορούν με ασφάλεια στο οδικό δίκτυο της χώρας (π.χ. χρήση κράνους από οδηγούς δικύκλων, χρήση ζώνης στο αυτοκίνητο, προσεκτικός έλεγχος διασταυρώσεων, τήρηση ορίων ταχύτητας κ.ά.)

- για θέματα όπως οι ποινές των κυκλοφοριακών παραβάσεων, η κυκλοφορία ατόμων με αναπηρίες κ.ά.

Μαύρη λίστα

22.000 ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ
ΑΝΑ ΕΤΟΣ

2.100 ΝΕΚΡΟΙ

32.000 ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ

3.500 ΑΝΑΠΗΡΟΙ

* Αφορούν τη 10ετία
1991-2001

πίνακας. 6.3 Η ευθύνη των οδηγών είναι καθοριστική για τα τροχαία ατυχήματα. Παραβιάσεις που αφορούν τα όρια ταχύτητας, την τήρηση των αυστηρών κανονισμών για τους οδηγούς επαγγελματικών οχημάτων, οδηγούν τα τελευταία χρόνια σε τραγικά ατυχήματα.

✎ Να συζητήσετε στην τάξη τις ευθύνες των πολιτών ως οδηγών, πεζών και επιβατών.

6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Συγκριτικός πίνακας παθόντων 2003-2002

		ΠΑΘΟΝΤΕΣ	2003	%	2002	%		
1. με ζώνη	ΟΔΗΓΟΙ 1 με ζώνη		2.181	9,8	2.034	8,5		
		2. με κράνος	 2 με κράνος		2.577	11,6	2.094	8,8
				3. χωρίς ζώνη ή κράνος	 3 χωρίς ζώνη ή κράνος	8.549	38,6	10.027
4. με ζώνη	ΕΠΙΒΑΤΕΣ 4 με ζώνη		1.039	4,7	911	3,8		
		5. με κράνος	 5 με κράνος		211	1,0	182	0,8
				6. χωρίς ζώνη ή κράνος	 6 χωρίς ζώνη ή κράνος	4.513	20,4	5.495
7. πεζοί	 7 Πεζοί		3.080	20,4	3.118	13,1		

πίνακας 6.4. Υπουργείο Δημόσιας Τάξης (www.ydt.gr).
 Να οργανώσετε στην τάξη συζήτηση για τον Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε υλικό που θα αντλήσετε από το δικτυακό τόπο του Υπουργείου Μεταφορών (www.gov.gr).

Βασικές έννοιες μαθήματος

Αιτίες τροχαίων

Ευθύνες κράτους

Ευθύνες οδηγών
και πεζών

6.5 Αθλητισμός και βία

Από την πρωτόγονη ήδη κοινωνία οι άνθρωποι εκπαιδεύονται και ψυχαγωγούνται με το ομαδικό παιχνίδι. Με το πέρασμα των αιώνων το παιχνίδι, ως μέσο κοινωνικοποίησης και ψυχαγωγίας, εξελίσσεται σε οργανωμένο κοινωνικό θεσμό, τον **αθλητισμό**. Στην ελληνική αρχαιότητα η εκγύμναση του σώματος και η συμμετοχή-συναγωνισμός των αθλητών αποτελούσαν το αθλητικό ιδεώδες. Οι Ολυμπιακοί αγώνες έδωσαν στον αθλητισμό ένα χαρακτήρα που ξεπερνούσε τα σύνορα των κρατών και τον συνέδεσαν με την ειρήνη και τη συμφιλίωση των λαών (ολυμπιακή εκεχειρία). Από την ελληνική αρχαιότητα μέχρι σήμερα ο αθλητισμός παίρνει διαφορετικές μορφές, εκφράζοντας τις αξίες και τα πρότυπα που επικρατούν σε κάθε εποχή και κοινωνία.

Ο οργανωμένος αθλητισμός έχει ως στόχους:

- τη σωματική και πνευματική υγεία του πληθυσμού (νους υγιής εν σώματι υγιεί),
- την κοινωνικοποίηση των νέων μέσα από την άμιλλα και τη συνεργασία της ομάδας,
- την ψυχαγωγία των ατόμων,
- τη γνωριμία και τη συμφιλίωση λαών , μέσα από την οργάνωση διεθνών αγώνων.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, ο **αθλητισμός γίνεται μαζικός**, ώστε να διασφαλίζεται η καλή φυσική κατάσταση και υγεία όλου του πληθυσμού. Παράλληλα όμως σήμερα ο αθλητισμός συνδέεται με την αγορά και με τα συμφέροντα μεγάλων εταιριών, γι' αυτό μιλάμε για το φαινόμενο της **εμπορευματοποίησης του αθλητισμού** (αθλητικές εταιρίες, ΜΜΕ, εταιρίες αθλητικών ειδών). Συνέπεια της

σύνδεσης του αθλητισμού με την αγορά είναι η εμφάνιση αρνητικών φαινομένων, όπως ο πρωταθλητισμός με κάθε μέσον και η βία που συχνά παρουσιάζεται, ιδιαίτερα στα ομαδικά αθλήματα.

α) **Πρωταθλητισμός.** Το «γρήγορα, ψηλά, δυνατά» της αρχαίας Ελλάδας γίνεται σήμερα «γρηγορότερα, ψηλότερα, δυνατότερα». Ο πρωταθλητισμός σήμερα προβάλλει και καλλιεργεί ως υπέρτατη αξία τον ανταγωνισμό και τη νίκη με κάθε μέσο.

Αρνητικά αποτελέσματα αυτού του φαινομένου είναι οι μικρές ηλικίες έναρξης της προπόνησης, με τραγικές συνέπειες στην υγεία των αθλητών, η επέμβαση της τεχνολογίας και της επιστήμης στη δημιουργία μεγαλύτερων επιδόσεων, με τη χρήση απαγορευμένων ουσιών (ντόπιγκ), η καλλιέργεια αισθημάτων φανατισμού στους φιλάθλους από τα τεράστια οικονομικά συμφέροντα των ΜΜΕ.

φωτ. 6.8 Παρολυμπιακοί αγώνες

Οι Παρολυμπιακοί Αγώνες μας μεταφέρουν σε μια

χαρά γιορτής που ξεπερνά κάθε αναπηρία. Οι αγώνες αυτοί εκφράζουν τις τέσσερις αξίες που πρέπει να χαρακτηρίζουν τους αγώνες: την επίδοση, τη δύναμη, την έμπνευση και τη γιορτή.

 Να συζητήσετε στην τάξη τις αξίες αυτές που είναι αξίες όλων των αθλητικών αγώνων.

φωτ. 6.9.Ποδοσφαιρικός αγώνας.

Η Πολιτεία προβλέπει αυστηρές ποινές για όσους φιλάθλους δημιουργούν επεισόδια στη διάρκεια των αγώνων και απαγορεύει την ανάκληση των ποινών φυλάκισης. Οι αυστηρές ποινές είναι απαραίτητες, πόσο όμως μπορούν να εφαρμοστούν ιδιαίτερα σε νέους; www.sport.gov.gr.

 Να σχολιάσετε τις δύο απόψεις στην τάξη. Ποια άλλα μέτρα πρόληψης των επεισοδίων και των βανδαλισμών στα γήπεδα θα προτείνατε;

β) Φαινόμενα βίας στις τάξεις των φιλάθλων. Το φαινόμενο της βίας, που εκδηλώνεται από τους φιλάθλους, μέσα και έξω από τα γήπεδα, παρουσιάζεται σε πολλές κοινωνίες, όπως και στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια. Αφορά κυρίως συγκεκριμένες μορφές ομαδικού αθλητισμού, όπως το ποδόσφαιρο και το μπάσκετ.

Οι αιτίες του φαινομένου βρίσκονται στην εμπορευματοποίηση αυτών των μορφών αθλητισμού και στα μεγάλα οικονομικά συμφέροντα με τα οποία συνδέονται (αθλητικές εταιρίες), στην υπερπροβολή των αθλημάτων από τα ΜΜΕ, εφόσον διαθέτουν ένα τεράστιο φίλαθλο κοινό, αλλά και στην καλλιέργεια από μερίδα του τύπου του φανατισμού των φιλάθλων οι οποίοι μετατρέπονται σε οπαδούς.

Η γενικότερη κρίση των αξιών και τα κοινωνικά προβλήματα (αποξένωση, ανεργία) οδηγούν συχνά τους παθητικούς θεατές-οπαδούς σε εκδηλώσεις βίας, τόσο μέσα όσο και έξω από τα γήπεδα. Αποτέλεσμα αυτού του φαινομένου είναι τεράστιες καταστροφές σε εγκαταστάσεις, συγκρούσεις με αντίπαλους φιλάθλους, απομάκρυνση πολλών φιλάθλων από τα γήπεδα, κίνδυνοι για την ασφάλεια των πολιτών.

Η αντιμετώπιση του αρνητικού αυτού φαινομένου απαιτεί όχι μόνον αυστηρότερα κατασταλτικά μέτρα από την Πολιτεία, αλλά και τη συνεργασία των φιλάθλων και των αθλητικών φορέων (π.χ. ομάδες προστασίας γηπέδων από φιλάθλους, αριθμημένα εισιτήρια, αποκλεισμός από τους αγώνες των οπαδών που βιαιοπραγούν). Εξάλλου, απαιτείται κατάλληλη κοινωνική πολιτική που θα δίνει λύσεις στα προβλήματα των νέων (ανεργία, κοινωνικός αποκλεισμός, αποξένωση στις μεγαλουπόλεις),

εφόσον αυτά αποτελούν συχνά τις αιτίες της νεανικής βίας.

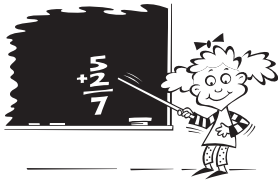
φωτ. 6.10 Το «ευ αγωνίζεσθαι» στους Ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας το 2004.

Μετά την ένταση της πάλης, η φιλία των δύο πρωταθλητών συμβολίζει τη συνεύρεση των λαών. Γιατί οι αθλητικοί αγώνες πρέπει να είναι πάνω από όλα γιορτή, τόσο για τους αθλητές όσο και για τους θεατές.

 Ποιοι παράγοντες μειώνουν σήμερα αυτό το χαρακτήρα γιορτής που πρέπει να έχουν όλοι οι αθλητικοί αγώνες;

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Από τις ειδήσεις στην τηλεόραση και τον τύπο να καταγράψετε ένα κοινωνικό πρόβλημα που παρουσιάζεται. Να εξηγήσετε γιατί αποτελεί κοινωνικό πρόβλημα και να προτείνετε λύσεις.
2. Να φτιάξετε ένα φάκελο «Κοινωνική Πολιτική» στην τάξη. Να χωριστείτε σε ομάδες, να επιλέξετε ανά ομάδα ένα κοινωνικό πρόβλημα από αυτά που παρουσιάζονται στο βιβλίο σας (φτώχεια, ανεργία, τροχαία ατυχήματα, βία στα γήπεδα). Να συγκεντρώσετε υλικό από τον τύπο, τον τοπικό Δήμο, από συζητήσεις σας με μεγαλύτερους για τα μέτρα κοινωνικής πολιτικής που παίρνει το κράτος σε σχέση με αυτό. Να τα σχολιάσετε στην τάξη και να κάνετε και τις δικές σας προτάσεις.
3. Από τον τύπο και τις ιστοσελίδες της Γ.Γ.Αθλητισμού (www.sports.gov.gr), μπορείτε να συγκεντρώσετε υλικό για αθλήματα, επιτυχίες και αθλητικά προβλήματα. Από τις ιστοσελίδες των Οργανώσεων των καταναλωτών (www.inka.gr, www.ekrizo.gr) υλικό για την αγωγή καταναλωτή. Να παρουσιάσετε το υλικό στην τάξη σας.
4. Σημαντικά κοινωνικά προβλήματα (φτώχεια, μετανάστευση) δημιουργούν και τα τοπικά και παγκόσμια προβλήματα περιβάλλοντος (βλ. κεφ.

12.6, Β, 114). Διαλέξτε ένα περιβαλλοντικό πρόβλημα (τοπικό ή διεθνές) και καταγράψτε τις κοινωνικές του συνέπειες. Πληροφορίες μπορείτε να αντλήσετε και από τις περιβαλλοντικές οργανώσεις.

Τώρα που τελείωσε το Α΄ Μέρος της Κοινωνικής Αγωγής, μπορείτε να συνεργαστείτε με τους συμμαθητές σας και να εκδώσετε μια σχολική εφημερίδα που θα παρουσιάζει σχολικά και κοινωνικά προβλήματα. Να αξιοποιήσετε τις γνώσεις σας από το μάθημα και να χρησιμοποιήσετε ως πηγές πληροφόρησης και τους δικτυακούς τόπους που έχετε γνωρίσει. Καλή επιτυχία.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις. Όπου συναντάς δυσκολία, μπορείς να συμβουλευτείς το αντίστοιχο μάθημα.

1. Να αναφέρεις δύο κοινωνικά προβλήματα και να εξηγήσεις γιατί δεν αποτελούν ατομικό πρόβλημα.
2. Ποια άλλα κοινωνικά προβλήματα συνδέονται με τη φτώχεια;
3. Να αναφέρεις τις συνέπειες στο άτομο και την κοινωνία της φτώχειας και των τροχαίων

6 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

ατυχημάτων.

4. Ποιες οι διαφορές απόλυτης και σχετικής φτώχειας;
5. Να συνδέσεις τη φτώχεια με τον καταναλωτισμό και την εμπορευματοποίηση με την αθλητική βία.
6. Ο υπερκαταναλωτισμός οδηγεί ορισμένες κοινωνίες σε φτώχεια. Να αναφέρεις παραδείγματα.

B. Τώρα, χαρακτηρίσε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα

1. Τα κοινωνικά προβλήματα έχουν μόνο κοινωνικές συνέπειες	Σ	Λ
2. Τα άτομα που δεν είναι καταναλωτικά βρίσκονται σε σχετική φτώχεια	Σ	Λ
3. Βασική αιτία της βίας στα γήπεδα είναι η εμπορευματοποίηση	Σ	Λ
4. Οι αιτίες των τροχαίων ατυχημάτων αφορούν αποκλειστικά το κράτος	Σ	Λ

Μέρος Β

Το άτομο και η πολιτεία

7 Το άτομο και η Πολιτεία

- Κοινωνία και πολιτεία
- Έθνος-πατρίδα
- Πολίτης-πολιτική

Στην προηγούμενη ενότητα, μελετώντας την κοινωνία, γνώρισες τους κοινωνικούς κανόνες και τον κοινωνικό έλεγχο. Μελετώντας αυτά τα κοινωνικά φαινόμενα, κατανόησες ότι οι κοινωνικοί κανόνες και ο κοινωνικός έλεγχος σήμερα διαμορφώνονται βασικά από την οργανωμένη Πολιτεία. Μπορείς να επαναλάβεις αυτές τις έννοιες για να κατανοήσεις τη σημασία της σύγχρονης Πολιτείας.

«Τα δίκαια του Ρήγα» από τα Νεοελληνικά σου Αναγνώσματα θα σε βοηθήσουν να αντιληφθείς πόσο σημαντική υπήρξε η ανάγκη της ελεύθερης δημοκρατικής Πολιτείας στις εθνικοαπελευθερωτικές επαναστάσεις του 19ου αιώνα, όπως η ελληνική. Τα «Ματωμένα χώματα» της Διδώς Σωτηρίου αναφέρονται στα προβλήματα των ανθρώπων που

αναγκάζονται να στερηθούν την πατρίδα τους. Στο «Παλάτι των Ονείρων», προβάλλεται ο πανανθρώπινος χαρακτήρας των πολιτικών προβλημάτων, μέσα από τη ματιά ενός Αλβανού λογοτέχνη, του Ισμαήλ Κανταρέ.

Οι ταινίες «Πατριώτης» και «Braveheart» του Μελ Γκίμπσον αναφέρονται στους αγώνες των λαών για την ανεξαρτησία της πατρίδας τους. Η ταινία «Τι έκανες στον Πόλεμο Θανάση» παραπέμπει στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων ενάντια στον Ναζισμό.

Οι σύγχρονες κοινωνίες έχουν ανάγκη από τον ενεργό πολίτη, ο οποίος δραστηριοποιείται καθημερινά τόσο στα τοπικά όσο και στα διεθνή προβλήματα, που είναι κοινά για όλη την ανθρωπότητα.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να κατανοήσεις τη σημασία της συμμετοχής σου ως πολίτη στη σύγχρονη ελληνική Πολιτεία. Η ανεξαρτησία και η δημοκρατία, που απολαμβάνεις σήμερα, είναι αποτέλεσμα πολιτικών αγώνων και η δική σου πολιτική συμμετοχή είναι εγγύηση για τη διατήρησή τους.

7.1 Κοινωνία και Πολιτεία

Στα προηγούμενα κεφάλαια μελέτησες την κοινωνία, που είναι η οργανωμένη κοινωνική συμβίωση. Αυτή η οργάνωση, όπως έμαθες, πραγματοποιείται βασικά με τους κοινωνικούς κανόνες και τους θεσμούς. Ποιος όμως διαμορφώνει αυτούς τους κανόνες και τους θεσμούς με τους οποίους λειτουργεί η κοινωνική ζωή;

Κάθε κοινωνία είναι πολιτική κοινωνία, παρουσιάζει δηλαδή μια πολιτική οργάνωση, με βάση την οποία συγκεκριμένα άτομα και ομάδες έχουν την εξουσία να διαμορφώνουν και να επιβάλλουν κανόνες-νόμους. Στις πρωτόγονες φυλές την εξουσία αυτή είχε ο φύλαρχος, στην Αρχαία Αίγυπτο οι ιερείς, στις μεγάλες Αυτοκρατορίες (Μ. Αλεξάνδρου, Ρωμαϊκή, Βυζαντινή, κ.ά.) οι πολιτικοί και στρατιωτικοί μηχανισμοί, οι ηγεμόνες και βασιλείς αργότερα και στα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη ο λαός.

Η έννοια της Πολιτείας (από την αρχαία ελληνική λέξη «πόλις»), εμφανίζεται για πρώτη φορά στην αρχαία Ελλάδα, για να χαθεί από την ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών, με την παρακμή του θεσμού της πόλης-κράτους. Η Αθηναϊκή Πολιτεία αποτελεί τη μορφή πολιτικής οργάνωσης, στην οποία τα ίδια τα ελεύθερα άτομα (πολίτες) αποφασίζουν για τους κανόνες-νόμους που ρυθμίζουν την κοινωνική ζωή.

Η επανεμφάνιση της Πολιτείας γίνεται στην Ευρώπη με τη Γαλλική Επανάσταση (18ος αιώνας), όταν ο λαός διεκδικεί την αντικατάσταση της απόλυτης εξουσίας του μονάρχη από την εξουσία των πολιτών. Με αυτό τον τρόπο διαμορφώνεται η έννοια της σύγχρονης δημοκρατικής Πολιτείας, με βάση την ισότητα των πολιτών και την

7 ΕΚΛΟΓΕΣ, ΚΟΜΜΑΤΑ, ΜΜΕ

ελευθερία τους από την απόλυτη εξουσία του μονάρχη.

Στη σύγχρονη Πολιτεία ο λαός όχι πλέον άμεσα (δηλαδή ο ίδιος, όπως στην αρχαία Αθήνα), αλλά έμμεσα, δηλαδή μέσα από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του, αποφασίζει τους νόμους με τους οποίους οργανώνεται η κοινωνική συμβίωση. Αυτό τον τρόπο πολιτικής οργάνωσης ακολουθούν τα περισσότερα σύγχρονα κράτη στη διάρκεια του 19ου και 20ού αιώνα, συχνά μετά από αιματηρές συγκρούσεις και επαναστάσεις. Η σύγχρονη Πολιτεία εκφράζει τη θέληση των πολιτών (λαού) ενός κράτους και έχει την εξουσία να καθορίζει:

- Τους κανόνες-νόμους με τους οποίους οργανώνονται και λειτουργούν οι κοινωνικοί και πολιτικοί θεσμοί.
- Τις υποχρεώσεις και δικαιώματα των ατόμων και τέλος,
- Τις ποινές και κυρώσεις σε περιπτώσεις παραβίασης των κανόνων, μέσα από ένα ανεξάρτητο σύστημα δικαιοσύνης.

φωτ. 7.1 Λουδοβίκος ΙΔ' «ελέω θεού» βασιλιάς της

Γαλλίας την περίοδο της απολυταρχίας, Μουσείο του Λούβρου

Στην ιστορία των ανθρώπινων κοινωνιών πολλές υπήρξαν οι μορφές πολιτικής οργάνωσης, μέχρι τη σύγχρονη δημοκρατική Πολιτεία, στην οποία ο λαός με τους αντιπροσώπους του (Βουλή) αποφασίζει τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης.

φωτ 7.2 Ο Αριστοτέλης (δεξιά) με τον Πλάτωνα, σε λεπτομέρεια από τον πίνακα του Ραφαήλ «Ακαδημία του Πλάτωνα».

Ο Αριστοτέλης (384-322 π.Χ.) υποστήριζε ότι αν και τα μέλη των κοινωνιών έρχονται και παρέρχονται, οι κοινωνίες παραμένουν και αυτό το οφείλουν στην πολιτική τους οργάνωση, δηλαδή στο πολίτευμα. Δε θεωρεί καμία μορφή πολιτικής οργάνωσης άριστη, εάν δεν εξυπηρετεί τη δικαιοσύνη και το κοινό καλό. Ακόμα και η δημοκρατική Πολιτεία, εάν εξυπηρετεί προσωπικά και ιδιοτελή συμφέροντα, καταλήγει στη δημαγωγία.

7 ΕΚΛΟΓΕΣ, ΚΟΜΜΑΤΑ, ΜΜΕ

Σήμερα, η σύγχρονη Πολιτεία καθορίζει τον τρόπο που λειτουργεί η κοινωνική ζωή, ρυθμίζοντας την οργάνωση και λειτουργία όλων σχεδόν των κοινωνικών θεσμών. Η εκπαίδευση (ίδρυση και λειτουργία εκπαιδευτηρίων, υποχρεώσεις και δικαιώματα σπουδαστών, καθηγητών, διευθυντών, εξετάσεις, πτυχία), η οικονομία (συνθήκες και αμοιβή εργασίας, χρήμα, τράπεζες, εταιρίες, τιμές), η ψυχαγωγία (αθλητισμός, ΜΜΕ, θεάματα), η οικογένεια (γάμος, σχέσεις συζύγων, σχέσεις γονέων και παιδιών, λύση του γάμου), η επιβολή ποινών (δικαστήρια, σωφρονιστικά ιδρύματα), ρυθμίζονται σήμερα, από ένα σύνολο κανόνων-νόμων που θεσπίζει η Πολιτεία.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ!
ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑ!
ΕΙΡΗΝΗ!
ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ!

ΤΙ ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ Μ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΟΤΑΝ ΜΕΓΑΛΩΣΕΙ;

φωτ.7.3 Στα σύγχρονα κράτη, οι όροι κράτος και Πολιτεία χρησιμοποιούνται και οι δύο για να δηλώσουν την πολιτική οργάνωση της κοινωνίας.

Το κράτος (από το απολυταρχικό κράτος του 16ου αιώνα) σημαίνει δύναμη και εξουσία επιβολής (κρατώ =εξουσιάζω) στα όρια ενός εδάφους που προσδιορίζεται από συγκεκριμένα σύνορα και έχει ορισμένο πληθυσμό, το λαό. Το κράτος συνδέεται με την έννοια του υπήκοου, δηλαδή αυτού που υπακούει στους νόμους.

Η Πολιτεία, είναι η οργανωμένη κοινωνική συμβίωση ελεύθερων και συμμετόχων πολιτών. Σήμερα, ιδιαίτερα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρησιμοποιείται ο όρος Πολιτεία, ως κοινωνία ενεργών πολιτών.

 Να σχολιάσετε τις διαφορές υπηκόου και σύγχρονου πολίτη.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Πολιτική κοινωνία: πολιτική οργάνωση

Η σύγχρονη
πολιτεία
καθορίζει:

Κανόνες
νόμους

Υποχρεώσεις
δικαιώματα

Ποινές
κυρώσεις

7.2 Έθνος και πατρίδα

Η έννοια της πατρίδας, του τόπου δηλαδή μέσα στον οποίο γεννιέται και ζει το άτομο, παρουσιάζεται σε όλη την ανθρώπινη ιστορία. Η Οδύσσεια αποτελεί μία από τις πρώτες πηγές για τη σχέση του ανθρώπου με τον τόπο-πατρίδα, περιγράφοντας το «νόστο», δηλαδή την επιστροφή στην πατρίδα.

Η μόνιμη εγκατάσταση των πληθυσμών σε έναν τόπο δημιούργησε κοινά στοιχεία πολιτισμού, όπως είναι η γλώσσα, οι μύθοι, η οικονομία, τα ήθη-έθιμα και η τεχνολογία. Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκε η συνείδηση στα άτομα που έχουν την ίδια πατρίδα ότι ανήκουν σε μια κοινή ομάδα, με κοινή ιστορία και κοινά συμφέροντα, το έθνος. Έθνος επομένως είναι η μεγάλη ανθρώπινη ομάδα, που συνδέεται με ένα συγκεκριμένο τόπο — χωρίς απαραίτητα να διαμένει σ' αυτόν—, μοιράζεται κοινό πολιτισμό και ιστορία και έχει συνείδηση ότι αποτελεί μian ενιαία ομάδα με κοινές επιδιώξεις.

Το 19ο αιώνα, αιώνα των εθνών όπως ονομάστηκε, το έθνος-πατρίδα συνδέεται με τους αγώνες για δημοκρατία και εθνική ανεξαρτησία. Οι επαναστάσεις αυτής της περιόδου προβάλλουν την απελευθέρωση του έθνους από τη μοναρχία (Γαλλική επανάσταση), την αποικιοκρατία (επανάστασεις στη Λατινική Αμερική), την ξένη κυριαρχία (Ελληνική επανάσταση). Οι επαναστάσεις αυτές οδηγούν στη διαμόρφωση των εθνικών κρατών, με βάση την εθνική ταυτότητα των πολιτών τους (Ελλάδα-Έλληνες, Γαλλία-Γάλλοι).

Το εθνικό κράτος δε σημαίνει ότι κάθε έθνος ταυτίζεται με συγκεκριμένο κράτος. Στο ελληνικό έθνος π.χ.

ανήκουν και οι από καταγωγή Έλληνες που είναι πολίτες άλλων κρατών και διατηρούν την ελληνικότητά τους, τη συνείδηση δηλαδή ότι είναι Έλληνες (Έλληνες της Ομογένειας).

Σήμερα, υπάρχουν παγκόσμια 200 κράτη και χιλιάδες έθνη και εθνότητες. Το κράτος συνδέεται με συγκεκριμένο έδαφος (διεθνώς αναγνωρισμένα σύνορα), λαό (μόνιμο πληθυσμό κατοίκων) και συγκεκριμένη πολιτική εξουσία. Πολλά κράτη είναι πολυεθνικά, οι πολίτες τους δηλαδή είναι διαφορετικών εθνοτήτων (π.χ. ΗΠΑ, Αυστραλία).

Σήμερα, για τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης η εθνική τους ταυτότητα (π.χ. Ιταλός, Πολωνός, Έλληνας) συμπληρώνεται και από την ευρωπαϊκή ταυτότητα. Με αυτό τον τρόπο το έθνος-πατρίδα γίνεται ένα κομμάτι μιας Ενιαίας Ευρώπης. Για τους πολίτες αυτών των κρατών, όπως η Ελλάδα, αγάπη για την πατρίδα (πατριωτισμός) σημαίνει υπεράσπιση της ειρήνης, της δημοκρατίας και των εθνικών συμφερόντων μέσα από το διάλογο, τη συνεργασία και τους αμοιβαίους συμβιβασμούς με τα άλλα κράτη που συμβιώνουν στην Ενωμένη Ευρώπη.

φωτ.7.4. Σιμόν Μπολιβάρ (1783-1830), ο θρυλικός «ελευθερωτής» της Βενεζουέλας, του Περού, της Βολιβίας, του Ισημερινού, της Κολομβίας και του Παναμά από τον ισπανικό ζυγό. «Εμπρός τέκνα της πατρίδας» αρχίζει η περίφημη Μασσαλιώτιδα, εθνικός ύμνος για τους Γάλλους πολίτες. «Ελευθερία ή θάνατος» ήταν το σύνθημα των επαναστατημένων Ελλήνων.

Ο πατριωτισμός στους αγώνες αυτούς προβάλλεται ως θυσία και ηρωϊσμός για την κατάκτηση της πολυπόθητης ελευθερίας και ανεξαρτησίας. Σήμερα, σε πολλά κράτη οι λαοί αγωνίζονται ακόμα για την ελευθερία της πατρίδας τους. Στα περισσότερα όμως σύγχρονα δημοκρατικά κράτη, όπως η Ελλάδα, η εθνική ανεξαρτησία είναι κατοχυρωμένη, η ζωή, η ελευθερία και η ισότητα προστατεύονται.

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη τη μορφή που πρέπει να έχει ο πατριωτισμός σήμερα για τους πολίτες των σύγχρονων δημοκρατικών κρατών.

φωτ. 7.5. Από το 23ο Φεστιβάλ Ποντίων στο Βερολίνο, τον Ιούνιο του 2004

✎ Να συζητήσετε στην τάξη για τους Απόδημους Ομογενείς της Διασποράς, τους επαναπατρισθέντες και τους παλιννοστούντες (πάλι+νόστος) Έλληνες της περιοχής σας.

Πηγή: «Αν οι άνθρωποι οφείλουν να είναι καλοί ως συμπολίτες και συμπατριώτες, να είναι δηλαδή καλοί άνθρωποι στη χώρα και στο σπίτι τους, δεν οφείλουν το ίδιο να είναι καλοί γείτονες;... Η εξέλιξη της κουλτούρας και της κοινωνίας απαιτούν πάντοτε τον “άλλο” (γείτονα, αλλοδαπό, άνθρωπο), χωρίς τον οποίο δεν υπάρχει καλλιέργεια, εξέλιξη και απόλαυση των πολιτισμών που αποτελούν κοινή περιουσία της ανθρωπότητας.» Βέικος Θ., Εθνικισμός και εθνική ταυτότητα.

✎ Να σχολιάσετε το απόσπασμα.

7 ΕΚΛΟΓΕΣ, ΚΟΜΜΑΤΑ, ΜΜΕ

σκίτσο. 7.1

Οι σύγχρονες κοινωνίες είναι πολυπολιτισμικές. Στη χώρα μας άνθρωποι από διάφορες χώρες και έθνη ζουν, σπουδάζουν και εργάζονται.

 Να συζητήσετε στην τάξη τα θετικά στοιχεία από αυτή την ειρηνική συνύπαρξη των λαών. Να παρουσιάσετε στην τάξη στοιχεία από τους πολιτισμούς των αλλοδαπών μελών της σχολικής και τοπικής σας κοινότητας.

7.3 Πολίτης και Πολιτική

Οι λέξεις πολίτης και πολιτική προέρχονται από τη λέξη «πόλις» και συνδέονται με την κοινωνική συμβίωση. Πολιτική είναι κάθε δραστηριότητα των ατόμων και των ομάδων που αφορά τη συλλογική ζωή. Πολιτικές επομένως δεν είναι μόνον οι δραστηριότητες που αφορούν τις εκλογές, αλλά οι περισσότερες καθημερινές μας δραστηριότητες, εφόσον αφορούν το κοινωνικό σύνολο. Η προσωπική σου επιλογή, π.χ. να σπουδάσεις, είναι συγχρόνως και πολιτική, εφόσον, απαιτείς από την Πολιτεία την κατάλληλη προετοιμασία σου, τη δίκαιη και ισότιμη εισαγωγή σου σε μια δημόσια σχολή, ένα σοβαρό επίπεδο σπουδών, οικονομικές διευκολύνσεις και τέλος την επαγγελματική σου αποκατάσταση.

Στις σύγχρονες κοινωνίες, οι περισσότερες δραστηριότητές μας (π.χ. ως οδηγών, πεζών, εργαζομένων, καταναλωτών) αφορούν την Πολιτεία. Συχνά τα συμφέροντα αυτών των ομάδων πολιτών συγκρούονται (π.χ. εργαζόμενοι-εργοδότες, ιδιοκτήτες-ενοικιαστές, καταναλωτές-παραγωγοί). Οι συγκρούσεις αυτές είναι θετικές για την κοινωνία, εάν οδηγούν σε δημοκρατικό διάλογο και αμοιβαίες υποχωρήσεις.

Εφόσον οι περισσότερες δραστηριότητές μας είναι πολιτικές, δημιουργούν και τις αντίστοιχες ευθύνες των πολιτών για:

α) Ενημέρωση για τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο. Η ενημέρωση αποτελεί προϋπόθεση για κάθε απόφαση και δραστηριότητα. Σήμερα πολλά προβλήματα αποκτούν διεθνή χαρακτήρα (περιβάλλον, εργασία,

7 ΕΚΛΟΓΕΣ, ΚΟΜΜΑΤΑ, ΜΜΕ

ειρήνη) και παράλληλα η ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ε. μας δίνει και την ιδιότητα του ευρωπαίου πολίτη, γι' αυτό η ενημέρωση του πολίτη αφορά και την ευρωπαϊκή και διεθνή πραγματικότητα.

β) Υπεύθυνη συμμετοχή και δραστηριοποίηση σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής (π.χ. εκπαίδευση, περιβάλλον, υγεία, εργασία). Ο σύγχρονος πολίτης δραστηριοποιείται προωθώντας τους στόχους και επιδιώξεις του, με αίσθημα ευθύνης και αλληλεγγύης προς το κοινωνικό σύνολο. Η πολιτική αυτή δραστηριοποίηση αφορά τόσο το τοπικό (σχολείο, γειτονιά, Δήμος) όσο και το εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο (π.χ. θέματα περιβάλλοντος, ρατσισμού, φτώχειας, ειρήνης).

φωτ. 7.6 Πορεία ενάντια στον πόλεμο.

«...Και είμαστε οι ίδιοι που φροντίζουμε και για τα δικά μας και για τα πολιτικά μαζί πράγματα, κι ενώ καθένας μας κοιτάζει τη δουλειά του, άλλος άλλη, δεν κατέχουμε γι' αυτό λιγότερο τα πολιτικά. Γιατί είμαστε οι μόνοι που όποιον δεν παίρνει καθόλου μέρος σε αυτά (τα πολιτικά) τον θεωρούμε έναν άνθρωπο όχι ήσυχο αλλά άχρηστο». Απόσπασμα από τον

Επιτάφιο που εκφώνησε ο Περικλής. Θουκυδίδης, μετ. Π. Λεκατσάς.

«...Σήμερα για την πλειονότητα των ελλήνων πολιτών καλός πολίτης είναι αυτός που απέχει από τις πολιτικές συζητήσεις, καλός πανεπιστημιακός δάσκαλος είναι ο αφοσιωμένος στην καθαρή πανεπιστημιακή διδασκαλία, καλός φοιτητής ο πολιτικά ανίδεος...», Τσάτσος Δ., Συνταγματικό Δίκαιο.

✍️ Να σχολιάσετε στην τάξη τα αποσπάσματα.

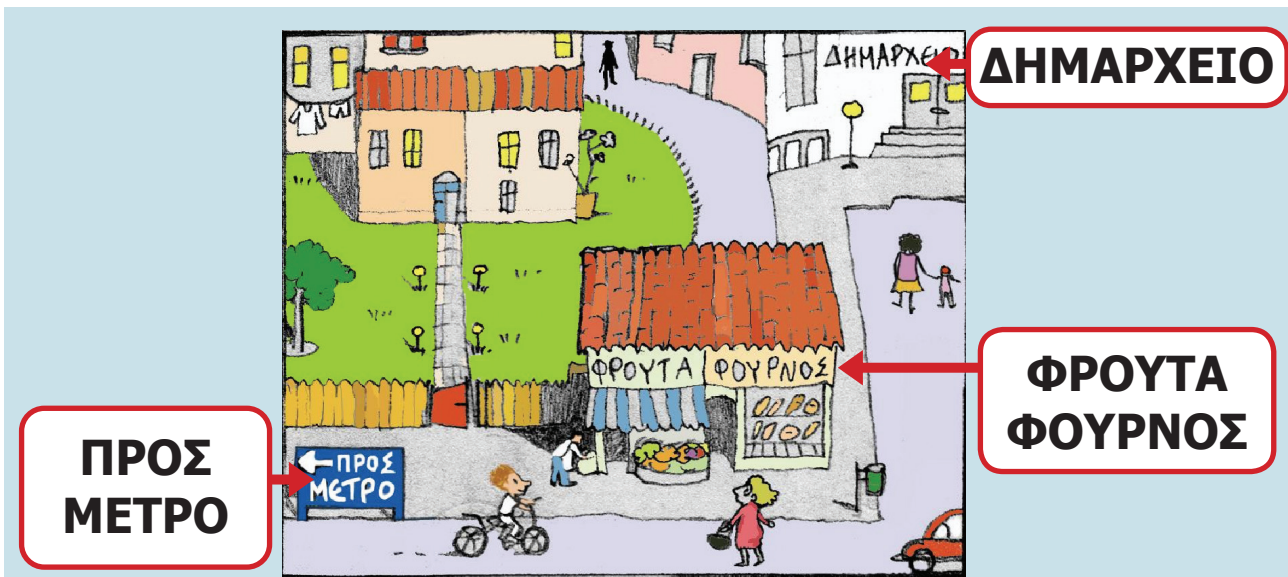
Πώς συμμετέχετε εσείς σήμερα στα «κοινά»; Ποιες δραστηριότητες σκοπεύετε να αναπτύξετε στο μέλλον;

φωτ. 7.7 Ο εθελοντισμός αποτελεί δραστηριότητα των πολιτών στο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεγγύης. Μπορείτε να ενημερωθείτε από το ΥΠΑΙΘΠΑ (www.minedu.gov.gr) και τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς (www.neagenia.gr).

✍️ Να συζητήσετε πρωτοβουλίες εθελοντικής δράσης στην τοπική σας κοινότητα (π.χ. ανακύκλωση, σχολικοί τροχονόμοι, βοήθεια σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες, δανειστικές βιβλιοθήκες, ενδοσχολική βοήθεια σε μαθητές μικρότερων τάξεων κ.ά).

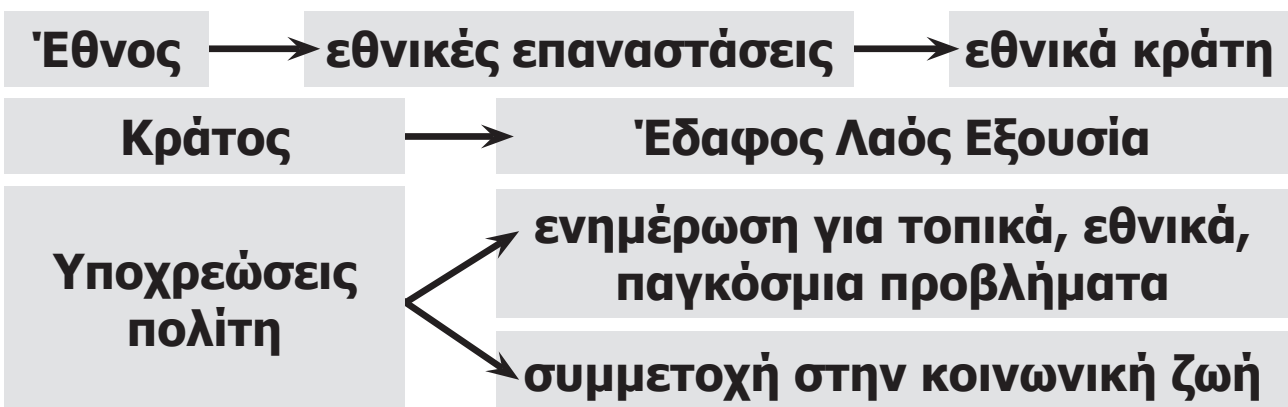
7 ΕΚΛΟΓΕΣ, ΚΟΜΜΑΤΑ, ΜΜΕ

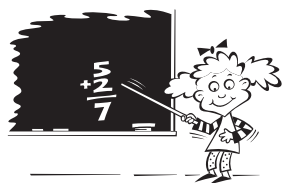

σκίτσο. 7.2 Η οικονομία στις πηγές ενέργειας στο σπίτι, η επιλογή του ποδηλάτου και των μαζικών μέσων συγκοινωνίας ως μέσων μεταφοράς, η προτίμηση των τοπικών καταστημάτων και προϊόντων, η συμμετοχή στις αποφάσεις του Δήμου και των συνοικιακών συμβουλίων με προτάσεις για θέματα που μας ενδιαφέρουν είναι μερικοί τρόποι πολιτικής δράσης σε τοπικό επίπεδο.

✍️ Να συζητήσετε στην τάξη και άλλους τρόπους πολιτικής συμμετοχής σε τοπικό, εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Από τα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας να επιλέξετε και να σχολιάσετε ένα κείμενο που αφορά την αγάπη για την πατρίδα που κινδυνεύει (Τουρκοκρατία, πόλεμος). Σήμερα ζείτε σε μια διαφορετική εποχή, πώς πρέπει να εκδηλώνεται η αγάπη για την πατρίδα σε αυτές τις συνθήκες;
2. Να συγκεντρώσετε στοιχεία για τους απόδημους Έλληνες της περιοχής σας από το τοπικό ιστορικό αρχείο και το Δήμο.
3. Να καταγράψετε καθημερινές σας δραστηριότητες που είναι πολιτικές (αφορούν την πολιτική κοινωνία) και να εξηγήσετε τον πολιτικό τους χαρακτήρα. Στη συνέχεια να αναφέρετε τις αντίστοιχες υποχρεώσεις σας ως ενεργών πολιτών.
4. Να ενημερωθείτε από την τοπική σας κοινότητα για προγράμματα κοινωνικού εθελοντισμού. Να οργανώσετε και τη συμμετοχή της τάξης σας σε ένα τέτοιο πρόγραμμα.
5. Να επιλέξετε ένα κοινωνικό πρόβλημα τοπικό, εθνικό ή διεθνές με το οποίο θα σας ενδιέφερε να ασχοληθείτε και να αναζητήσετε Οργανώσεις που δραστηριοποιούνται σχετικά. Να παρουσιάσετε την έρευνά σας στην τάξη.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

- A. Τελειώνοντας τη μελέτη και συζήτηση του κεφαλαίου και αφού κατανόησες τις καινούργιες έννοιες, θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου το αντίστοιχο μάθημα.**
1. Ποια η διαφορά της σύγχρονης Πολιτείας από τις άλλες μορφές πολιτικής οργάνωσης;
 2. Τα έθνη δεν ταυτίζονται με τα κράτη. Να δώσεις παραδείγματα.
 3. Σε ποια θέματα συμμετέχει και δραστηριοποιείται ο ενεργός πολίτης;
 4. Γιατί η επιλογή του επαγγέλματος είναι και πολιτική ενέργεια;
- B. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση:**
1. Στη σύγχρονη Πολιτεία:
 - α. Οι πολίτες υπακούουν χωρίς να συμμετέχουν
 - β. Οι πολίτες αποφασίζουν μόνοι τους για τα θέματα του κράτους
 - γ. Οι πολίτες συμμετέχουν ενεργά στην πολιτική και αποφασίζουν για τα θέματα του κράτους, μέσω των αντιπροσώπων τους.
 2. Στο ελληνικό έθνος ανήκουν:
 - α. Όλοι όσοι κατοικούν στην Ελλάδα
 - β. Όλοι όσοι κατοικούν στην Ελλάδα και είναι Χρι-

στιανοί Ορθόδοξοι

γ. Όλοι οι από καταγωγή Έλληνες, ανεξάρτητα από τον τόπο κατοικίας.

Γ. Τώρα, χαρακτηρίσε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες)

1. Πολιτικές κοινωνίες είναι μόνον οι σύγχρονες κοινωνίες	Σ Λ
2. Τα εθνικά κράτη υπήρχαν από την αρχαιότητα	Σ Λ
3. Στο ελληνικό κράτος ανήκουν μόνον οι Έλληνες κάτοικοι της χώρας	Σ Λ
4. Ο σύγχρονος πολίτης είναι βασικά υπήκοος	Σ Λ

Δ. Να εκφράσεις τις απόψεις σου με επιχειρήματα: «Καλός πολίτης είναι ο φιλήσυχος πολίτης, που δεν ασχολείται με τα πολιτικά και κάθε τέσσερα χρόνια εκλέγει τους αντιπροσώπους του για να ασχοληθούν με αυτά».

Είναι αυτή η εικόνα του μέλους μιας δημοκρατικής Πολιτείας; Ποιες συνέπειες μπορεί να έχει μια τέτοια άποψη;

8 Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα

- Μορφές πολιτευμάτων
- Το πολίτευμα της Ελλάδας
- Τι είναι Σύνταγμα
- Βασικές αρχές του Συντάγματος
- Η λαϊκή κυριαρχία
- Το κράτος δικαίου
- Το κοινωνικό κράτος
- Η διάκριση των λειτουργιών

Για να μελετήσεις αυτό το κεφάλαιο θα πρέπει να θυμηθείς τις έννοιες της κοινωνίας και της Πολιτείας, του έθνους, της πολιτικής και του πολίτη, που γνώρισες στο προηγούμενο κεφάλαιο. Από το βιβλίο της Ιστορίας σου μπορείς να διαβάσεις τη Γαλλική Επανάσταση και το Διαφωτισμό.

Τα μυθιστορήματα «Ζ» του Β. Βασιλικού, «Του Έρωτα και της σκιάς» της Ιζαμπέλ Αλλιέντε, «Το Λάθος» του Αντώνη Σαμαράκη θα σου γνωρίσουν τους πολιτικούς αγώνες των λαών ενάντια σε αυταρχικά καθεστώτα και τη σημασία που έχει για τον πολίτη η δημοκρατία και η ελευθερία.

Πολλές ταινίες όπως «ο Πιανίστας» του Ρ. Πολάνσκι, το «Αμήν» του Κ. Γαβρά και το «Μπραζίλ» των Μ. Πάιθον είναι ταινίες που θα σε βοηθήσουν να αντιληφθείς την αξία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Από το site της Βουλής (www.parliament.gr) μπορείς να αντλήσεις πληροφορίες για το Ελληνικό Κοινοβούλιο και το Σύνταγμα της χώρας μας.

Το κεφάλαιο αυτό θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις τη σημασία της Δημοκρατίας και τη λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας σήμερα.

8.1 Μορφές Πολιτευμάτων

Όπως γνωρίσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, οι κοινωνίες, για να διατηρήσουν τη συνοχή τους και να εξασφαλίσουν τη συνέχισή τους στο μέλλον, καθιέρωσαν κανόνες υποχρεωτικούς για όλους, τους νόμους. Οι νόμοι διαμορφώνουν τις σχέσεις των ατόμων με την Πολιτεία/Κράτος. Αυτό σημαίνει ότι είναι αναγκαία η λειτουργία μιας εξουσίας που θεσπίζει και εφαρμόζει τους νόμους.

Αυτή η εξουσία προσδιορίζεται μέσα από το πολίτευμα ενός κράτους. **Πολίτευμα, είναι ο τρόπος οργάνωσης και άσκησης της κρατικής εξουσίας.**

Τα πολιτεύματα, διακρίνονται σε:

- **Μοναρχικά**, αυτά δηλαδή στα οποία είτε όλες οι εξουσίες συγκεντρώνονται στο πρόσωπο του μονάρχη (απόλυτη μοναρχία), είτε περιορίζονται από την ύπαρξη ενός Συντάγματος (Συνταγματική μοναρχία).
- **Ολιγαρχικά**, αυτά στα οποία η εξουσία ασκείται από περιορισμένο αριθμό προσώπων. Σήμερα τα ολιγαρχικά πολιτεύματα εμφανίζονται συνήθως με τη μορφή των στρατιωτικών δικτατοριών. Οι δικτατορίες καταργούν τις δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις και παραμένουν στην εξουσία διά της βίας, ενάντια στη θέληση του λαού.
- **Δημοκρατικά** είναι τα πολιτεύματα στα οποία πηγή εξουσίας και ανώτατο όργανο της Πολιτείας είναι ο λαός.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

φωτ. 8.1 Τα περισσότερα κράτη σήμερα έχουν δημοκρατικό πολίτευμα.

Αυτό δε σημαίνει ότι κατοχυρώνουν όλα τις αρχές του. Πολλές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καταγγέλλονται διεθνώς.

 Να συζητήσετε στην τάξη παραδείγματα από την επικαιρότητα.

φωτ. 8.2 Ο Περικλής αγορεύει στην Πνύκα.

«Το πολίτευμα που έχουμε δε γυρεύει να πάρει τους

νόμους του από τους ξένους. Πιο πολύ είμαστε εμείς το παράδειγμα σε μερικούς, παρά που ξεσηκώνουμε ότι κάνουν οι άλλοι. Το όνομά του, επειδή δε ζούμε στηριγμένοι πάνω στους λίγους, παρά στους περισσότερους, είναι κυριαρχία του δήμου, δημοκρατία» Θουκυδίδης, Επιτάφιος του Περικλή.

Η δημοκρατία ως λέξη και ως πολίτευμα γεννήθηκε και καταξιώθηκε στην Αρχαία Αθήνα. Είχε προετοιμαστεί με το νομοθετικό έργο του Σόλωνα (594 π.Χ), θεμελιώθηκε από τον Κλεισθένη (508 π.Χ), δικαιώθηκε με τις νίκες στους Περσικούς πολέμους (492-479 π.Χ) και εδραιώθηκε με την εμπνευσμένη πολιτική και πολιτισμική δράση του Περικλή (445-429 π.Χ).

Δημοκρατία

Στο σχολείο, στις ομάδες ή στην παρέα, μιλάμε συχνά για δημοκρατικές διαδικασίες. Εννοούμε ότι έχουμε όλοι το δικαίωμα να συμμετέχουμε ελεύθερα σε μια ομαδική δραστηριότητα. Όταν παίρνονται όμως αποφάσεις, πρέπει να είναι σύμφωνες με την άποψη που υποστηρίζουν οι περισσότεροι. Το ίδιο συμβαίνει και με την Πολιτεία.

Δημοκρατία (δήμος+κράτος) είναι το πολίτευμα, σύμφωνα με το οποίο ο λαός αποφασίζει είτε ο ίδιος (άμεσα), είτε με τους αντιπροσώπους του (έμμεσα), για την επίλυση των προβλημάτων του, με βάση την αρχή της πλειοψηφίας.

Τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα αναπτύχθηκαν μέσα από θυελλώδεις και σκληρούς κοινωνι-

κούς αγώνες. Αποτελούν δύσκολη μορφή διακυβέρνησης τόσο ως προς την ίδρυσή τους, όσο και ως προς τη διατήρησή τους. Απαιτούν την ενεργοποίηση του πολίτη και τη συνεχή επαγρύπνησή του (βλ. κεφ. 9, Β, 5). Τα Δημοκρατικά πολιτεύματα διακρίνονται σε δύο ευρείες κατηγορίες, οι οποίες είναι:

A. Η άμεση ή συμμετοχική δημοκρατία: είναι το πολίτευμα στο οποίο ο λαός ασκεί άμεσα και απευθείας την εξουσία (Αρχαίες Ελληνικές πόλεις-κράτη, πρώτες Αμερικανικές κοινότητες του 18ου αιώνα). Σήμερα στα σύγχρονα κράτη, η άμεση δημοκρατία με αυτή τη μορφή δεν είναι εφικτή. Ωστόσο, τα Συντάγματα των περισσότερων σύγχρονων δημοκρατικών πολιτευμάτων προβλέπουν στοιχεία άμεσης δημοκρατίας, όπως το δημοψήφισμα* και η λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία**. Παράλληλα, διαμορφώνονται προγράμματα συμμετοχής του λαού στη λήψη αποφάσεων μέσω του διαδικτύου (ηλεκτρονική δημοκρατία).

B. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία: είναι το πολίτευμα στο οποίο πηγή εξουσίας είναι ο λαός, ο οποίος

* Δημοψήφισμα: Η έκφραση της θέλησης του λαού για σπουδαίο ζήτημα, που εκδηλώνεται με γενική ψηφοφορία.

** Λαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία: Η δυνατότητα που έχουν οργανωμένες ομάδες πολιτών να προτείνουν νομοθετικές ρυθμίσεις σχετικά με κοινωνικά προβλήματα. Η δυνατότητα αυτή κατοχυρώνεται σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες.

όμως ασκεί την εξουσία μέσω των αντιπροσώπων του, των βουλευτών. Αυτοί αναλαμβάνουν να «εκπροσωπήσουν» τα συμφέροντα ή τις απόψεις του. Τα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα είναι αντιπροσωπευτικά, διαφέρουν όμως στον τρόπο εκλογής και στις αρμοδιότητες των πολιτειακών τους οργάνων και του αρχηγού του κράτους. Οι σύγχρονες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες διακρίνονται σε:

- **Βασιλευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία:** Η κυβέρνηση που εκλέγεται από το λαό παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις. Ο βασιλιάς είναι ο αρχηγός του κράτους και μάλιστα κληρονομικός με συμβολικό ρόλο, ενώ πολιτικά είναι ανεύθυνος, δηλαδή δεν έχει ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες (Μ. Βρετανία, Βέλγιο, Ολλανδία, Δανία, Σουηδία, Νορβηγία, Ισπανία).
- **Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία:** Και σε αυτή την περίπτωση η εκλεγμένη από το λαό κυβέρνηση παίρνει τις πολιτικές αποφάσεις. Αρχηγός του κράτους είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, είναι αιρετός, εκλέγεται δηλαδή από τη Βουλή και δεν έχει και αυτός ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες. (Ελλάδα, Ιταλία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας).
- **Προεδρική Δημοκρατία:** Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας είναι και αρχηγός του κράτους και Πρόεδρος της Κυβέρνησης, η οποία δεν εκλέγεται από το λαό αλλά σχηματίζεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας εκλέγεται είτε άμεσα από το λαό είτε από ειδικό σώμα εκλεκτόρων και διαθέτει ουσιαστικές πολιτικές αρμοδιότητες (Η.Π.Α., Κύπρος, Ρωσία).

φωτ. 8.3 Διαδήλωση φοιτητών.

Ο Κορνήλιος Καστοριάδης, πολιτικός επιστήμονας, σε ομιλία του για την Αρχαία Ελληνική Δημοκρατία και τη σημασία της σήμερα, αναφέρει σχετικά με την εκλογή αντιπροσώπων:

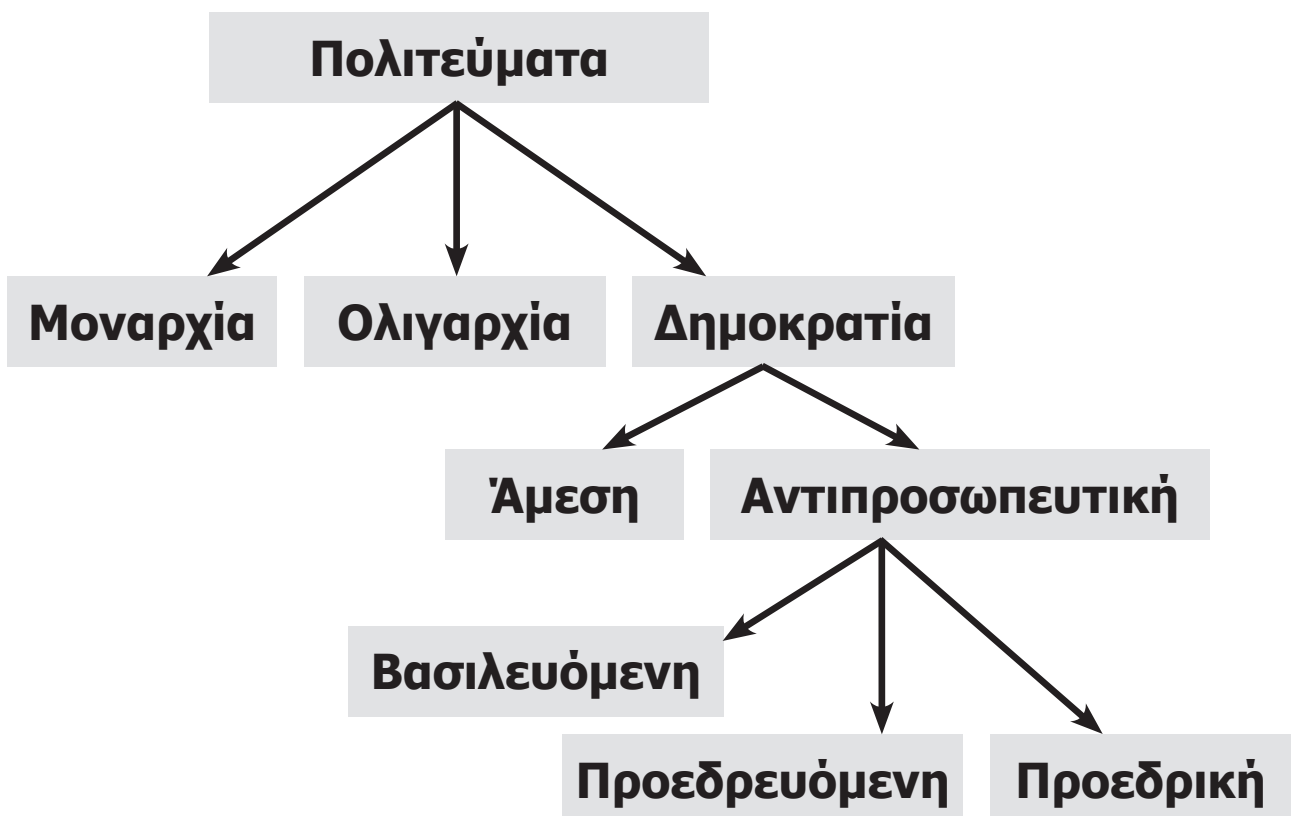
«Ο Ρουσσώ, έγραφε για τους Άγγλους (γιατί τότε μόνο η Αγγλία είχε Κοινοβούλιο): «Οι Άγγλοι νομίζουν ότι είναι ελεύθεροι επειδή εκλέγουν τους βουλευτές τους. Είναι ελεύθεροι όμως μια μέρα στα πέντε χρόνια».

Πολλοί πολιτικοί επιστήμονες υποστηρίζουν ότι στις σύγχρονες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, ούτε αυτή η ελευθερία δεν ισχύει, αφού οι πολιτικές επιλογές μας στις εκλογές καθορίζονται από τα υπάρχοντα κόμματα, τη διαφήμισή τους στα ΜΜΕ κ.ά.

8 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Σήμερα, στην Ελβετία χρησιμοποιούν τα δημοψηφίσματα (άμεση δημοκρατία) για τη λήψη σοβαρών αποφάσεων. Στη Δανία οι αποφάσεις για ζητήματα, όπως τα μεταλλαγμένα προϊόντα, η ρύπανση από τα αυτοκίνητα κ.ά. παίρνονται άμεσα από τους πολίτες. 📝 Πόσο είναι απαραίτητη η άμεση συμμετοχή ενημερωμένων και ενεργών πολιτών με διαδικασίες όπως οι παραπάνω;

Βασικές έννοιες μαθήματος

8.2. Το Πολίτευμα της Ελλάδας

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

πίνακας 8.1 Η λειτουργία του πολιτεύματος.

Την 21η Απριλίου 1967, η δικτατορία διέκοψε τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος στη χώρα μας με βίαιο και αυταρχικό τρόπο. Στις 8 Δεκεμβρίου 1974, λίγους μήνες μετά την πτώση της δικτατορίας, πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα, με το οποίο το 69,18% του Ελληνικού λαού, αποφάσισε να καταργήσει τη βασιλεία.

Με αυτό τον τρόπο καταργήθηκε ο θεσμός της βασιλείας στη χώρα μας.

Από τις 11 Ιουνίου 1975, με την ψήφιση του νέου Συντάγματος (άρθρο 1 Συντ.), το πολίτευμα της χώρας μας είναι η **Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία**. Ειδικότερα:

- Είναι **Δημοκρατία**, γιατί όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το λαό, υπάρχουν για αυτόν και ασκούνται όπως ορίζει το Σύνταγμα, καθώς θα δούμε παρακάτω, σύμφωνα με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.
- Είναι **Προεδρευόμενη Δημοκρατία**, γιατί αρχηγός του κράτους είναι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ένας Έλληνας πολίτης που εκλέγεται από το Κοινοβούλιο (Βουλή).
- Είναι **Κοινοβουλευτική**, γιατί ο λαός ασκεί την εξουσία μέσα από τους αντιπροσώπους του (Βουλευτές) στο Κοινοβούλιο, από το οποίο προέρχεται η Κυβέρνηση, η οποία κυβερνά τη χώρα (βλ. κεφ.10, Β, 36) και εκλέγεται ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

8.3 Τι είναι Σύνταγμα

Όταν ξέσπασε η Γαλλική Επανάσταση, στους δρόμους του Παρισιού αντηχούσε το σύνθημα «Constitution» (Σύνταγμα). Όταν ξέσπασε η Επανάσταση ενάντια στην απολυταρχική μοναρχία του Όθωνα, τη νύχτα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843, οι Έλληνες ζητούσαν να ψηφιστεί Σύνταγμα.

Γιατί οι πολίτες στη Γαλλία, την Ελλάδα αλλά και σε όλο τον κόσμο απαιτούν, μέσα από αιματηρούς συχνά αγώνες, τη δημιουργία Συντάγματος;

Γιατί το Σύνταγμα, όπως θα δούμε, προσφέρει ένα σταθερό όριο ασφάλειας για τον πολίτη, μια νομική προστασία από την αυθαιρεσία του απολυταρχικού μονάρχη παλαιότερα αλλά και γενικότερα της κρατικής εξουσίας σήμερα.

Συγκεκριμένα το Σύνταγμα:

- Είναι ο θεμελιώδης νόμος της Πολιτείας, δηλαδή ανώτερος από όλους τους νόμους. Αυτό σημαίνει, ότι όλοι οι νόμοι της Πολιτείας πρέπει να στηρίζονται στο Σύνταγμα π.χ. η ισότητα των δύο φύλων κατοχυρώθηκε στο Σύνταγμα του 1975. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αλλαγή του Οικογενειακού και Εργατικού Δικαίου της χώρας μας, που κατοχυρώνουν πια την ισότιμη θέση της γυναίκας στην οικογένεια και την εργασία.
- Ρυθμίζει την οργάνωση και τη λειτουργία της κρατικής εξουσίας, προσδιορίζοντας επακριβώς τα όρια των αρμοδιοτήτων των κρατικών οργάνων ώστε να παρεμποδίζονται τυχόν αυθαιρεσίες σε βάρος των πολιτών.
- Κατοχυρώνει τα δικαιώματα των πολιτών και καθορίζει τις βασικές υποχρεώσεις τους.

Ορισμένα Συντάγματα προβλέπουν ότι τα άρθρα τους μπορούν να αναθεωρηθούν (αλλάξουν) ή να καταργηθούν εύκολα. Τα Συντάγματα αυτά ονομάζονται ήπια.

Σε αντίθεση με τα ήπια, υπάρχουν Συντάγματα, τα οποία προβλέπουν ότι ορισμένα άρθρα τους δεν μπορούν να αναθεωρηθούν, ενώ άλλα αναθεωρούνται κάτω από ιδιαίτερες προϋποθέσεις (ευρύτερη συναίνεση των πολιτικών δυνάμεων, ειδική, χρονοβόρα διαδικασία). Αυτά τα Συντάγματα ονομάζονται **αυστηρά**.

Το Σύνταγμα της χώρας μας που ψηφίστηκε το 1975, ως προς την αναθεώρησή του είναι αυστηρό, γιατί απα-

8 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

γορεύει την αναθεώρηση των διατάξεων που καθορίζουν τη μορφή του πολιτεύματος και ορισμένων διατάξεων για τα ατομικά δικαιώματα. Αναθεωρήθηκε δύο φορές, το 1986 και το 2001. Σήμερα αναφερόμαστε στο Σύνταγμα του 1975/86/2001 ή Σύνταγμα του 2001.

φωτ. 8.4 Γαλλική Επανάσταση

Οι απαρχές του όρου Σύνταγμα εντοπίζονται στον Αριστοτέλη και στην Αρχαία Ρώμη. Το Σύνταγμα όμως με τη σημερινή έννοια το συναντάμε στην Ευρώπη όταν η ανερχόμενη αστική τάξη επικράτησε πολιτικά έναντι των μοναρχιών (Αστικές επαναστάσεις στην Αγγλία και Γαλλία).

✍ Από το βιβλίο της Ιστορίας σας να αναζητήσετε στοιχεία και να τα συζητήσετε στην τάξη.

φωτ. 8.5 Επέτειος της εξέγερσης του Πολυτεχνείου. Το Σύνταγμα προστατεύεται από την Πολιτεία. Αποτελεσματικότερο όμως προστάτη του Συντάγματος αποτελεί ο λαός, σύμφωνα με το άρθρο 120 του Συντάγματος.

«Η τήρηση του Συντάγματος επαφίεται στον πατριωτισμό των Ελλήνων που δικαιούνται και υποχρεούνται να αντιστέκονται με κάθε μέσο εναντίον οποιουδήποτε επιχειρεί να το καταλύσει με τη βία». **Άρθρο 120 Συντάγματος.** Κατά τη διάρκεια της επταετούς δικτατορίας που βίαια κατέλυσε το Σύνταγμα ο λαός αγωνίστηκε με κάθε μέσο ενάντια της.

 Να αναζητήσετε στοιχεία για την αντιδικτατορική δράση του λαού μας κατά την περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

8 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Βασικές έννοιες μαθήματος

Το πολίτευμα της Ελλάδας είναι
Προεδρευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία

Σύνταγμα

- Θεμελιώδης νόμος
- Ρυθμίζει την κρατική εξουσία
- Κατοχυρώνει δικαιώματα

8.4 Βασικές αρχές του Συντάγματος

Τα Συντάγματα των σύγχρονων Δημοκρατικών κρατών, στα οποία ανήκει και η χώρα μας, στηρίζονται σε βασικές αρχές που διαμορφώθηκαν κατά τη λειτουργία των πρώτων μορφών δημοκρατίας (Αρχαία Ελλάδα) και διεκδικήθηκαν το 18ο και 19ο αιώνα στην Ευρώπη, μέσα από τις αστικές επαναστάσεις (Αγγλική, Γαλλική επανάσταση). Οι αρχές αυτές αποτελούν βασικές σταθερές του Δημοκρατικού Πολιτεύματος και είναι η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, η αρχή του κράτους δικαίου, αρχή του κοινωνικού κράτους και η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών.

8.4.1. Λαϊκή Κυριαρχία

Με βάση την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας, πηγή όλων των εξουσιών είναι ο λαός. Σε όλα τα δημοκρατικά Συντάγματα κορυφαίο άρθρο είναι αυτό στο οποίο αναφέρεται ότι «όλες οι εξουσίες πηγάζουν από το Λαό και ασκούνται υπέρ αυτού και του έθνους» (άρθρο 1 Συντ).

Η λαϊκή κυριαρχία στηρίζεται στην ελευθερία και την ισότητα των πολιτών. Οι αξίες αυτές ορίζονται από τις πρώτες διακηρύξεις των αστικών επαναστάσεων ως θεμελιακές και αδιαπραγμάτευτες. Γι' αυτό το λόγο το άρθρο 1 του Συντάγματός μας που κατοχυρώνει τη λαϊκή κυριαρχία σαν «θεμέλιο του πολιτεύματός μας» δεν αναθεωρείται.

Με βάση τη λαϊκή κυριαρχία, η εξουσία του λαού ασκείται από εκείνους τους πολίτες που έχουν το δικαίωμα να ψηφίζουν, δηλαδή από το εκλογικό σώμα. Συνεπώς η θέληση του κυρίαρχου λαού είναι η θέληση του εκλογικού σώματος και μάλιστα της πλειοψηφίας του, η οποία εκλέγει τα όργανα του κράτους (αντιπροσωπευτικό σύστημα βλ. Κεφ. 10.1, Β,38). Με βάση το αντιπροσωπευτικό σύστημα, η λαϊκή κυριαρχία καθιερώνεται και στα Ελληνικά Συντάγματα, για πρώτη φορά στο Σύνταγμα της Τροιζήνας το 1827.

Σήμερα, η λαϊκή κυριαρχία κατοχυρώνεται μέσα από διαδικασίες που προβλέπονται σε ειδικότερες διατάξεις του Συντάγματος. Συγκεκριμένα:

- Κάθε τέσσερα χρόνια ο λαός εκλέγει τους αντιπροσώπους του (Βουλευτές, Δημάρχους και Περιφερειάρχες).
- Όλοι οι Έλληνες πολίτες που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις που ορίζει το Σύνταγμα, μπορούν να είναι

8 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

υποψήφιοι για τα αξιώματα του Προέδρου της Δημοκρατίας, του Βουλευτή, Δημάρχου και Νομάρχη.

- Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να ζητήσει από το λαό να εκφράσει τη γνώμη του με δημοψήφισμα, για κρίσιμα εθνικά θέματα, όπως ορίζει το Σύνταγμα.
- Οι πολίτες έχουν δικαιώματα συλλογικής δράσης, όπως τα δικαιώματα να συγκεντρώνονται, να φτιάχνουν συνεταιρισμούς, να απεργούν, να συνδικαλίζονται κ.ά.
- Όλα τα όργανα του κράτους έχουν την υποχρέωση να σέβονται τις αρχές της λαϊκής κυριαρχίας και να ασκούν τις αρμοδιότητές τους όπως ορίζει το Σύνταγμα και οι νόμοι.

φωτ. 8.6 Συνεδρίαση της 7ης συνόδου της Βουλής των Εφήβων.

«...θέλουμε επίσης η Βουλή των Εφήβων να θεσμοθετηθεί ως όργανο που θα έχει λόγο και δικαίωμα παρέμβασης στην οποιαδήποτε απόφαση που αφορά τους νέους και το μέλλον τους. Δεν θέλουμε να συνερχόμαστε εθιμοτυπικά μια φορά το χρόνο αλλά διαρκώς. Θέλουμε να τρυπήσουμε τον ουρανό και να πάμε στα αστέρια, να κατέβουμε στον πυρήνα της γης, θέ-

λουμε να ακούμε την ομορφιά του κόσμου και να βλέπουμε τις μυρωδιές του. Θέλουμε να τα κάνουμε όλα με το δικό μας τρόπο...για να μας μείνει και κάτι ελευθερία σκέψης και έκφρασης, δικαιοσύνη, ειρήνη, διάλογος, αξιοκρατία, σεβασμός, στον άνθρωπο, τα ζώα, τη φύση ολόκληρη...Με άλλα λόγια θέλουμε αέρα δημοκρατικό που να τον αναπνέουμε και να τον νιώθουμε!!»

Απόσπασμα από την εισήγηση της 5ης επιτροπής της 7ης Συνόδου της Βουλής των Εφήβων.

✍️ Να ανταλλάξετε απόψεις σχετικά με το αίτημα που έθεσαν οι έφηβοι Βουλευτές και να το συνδέσετε με την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας.

8.4.2 Κράτος Δικαίου

Το κράτος δικαίου είναι αποτέλεσμα των προσπαθειών της αστικής τάξης, το 19ο αιώνα, να περιορίσει την αυθαιρεσία της μοναρχικής εξουσίας και να διασφαλίσει τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα των πολιτών, γραμμένα σε ένα Σύνταγμα.

Το κράτος δικαίου δημιουργείται με τη ψήφιση των πρώτων Συνταγμάτων, με τα οποία κατοχυρώνεται το δικαίωμα του λαού να εκλέγει τους αντιπροσώπους του (βουλευτές) και αυτοί να ψηφίζουν νόμους, στους οποίους πρέπει να υπακούουν όλα τα κρατικά όργανα.

Κράτος δικαίου συγκεκριμένα, σημαίνει ότι:

- Κάθε πράξη, οποιουδήποτε οργάνου της εξουσίας, πρέπει να προβλέπεται από το Σύνταγμα και το νόμο (αρχή της νομιμότητας). Οποιαδήποτε απόφαση

8 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

παίρνει ένας Υπουργός, ένας Δήμαρχος ή μια δημόσια Υπηρεσία πρέπει να είναι σύμφωνες με το νόμο π.χ. ο τρόπος σύλληψης ενός πολίτη από ένα αστυνομικό όργανο περιγράφεται επακριβώς στον ποινικό κώδικα.

- Κατοχυρώνεται η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών στο Σύνταγμα (π.χ. ελευθερία σκέψης).
- Κατοχυρώνεται η ανεξαρτησία των δικαστών από την επιρροή των άλλων κρατικών οργάνων (π.χ. μονάρχης, Κυβέρνηση).

Οι παραπάνω αρχές του κράτους δικαίου κατοχυρώνονται σε όλα τα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη, εκτός από τα αστυνομικά-αυταρχικά κράτη, τα οποία στην Ιστορία γνωρίσαμε ως μοναρχία, δικτατορία ή φασιστικό καθεστώς.

ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ!

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ!

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ!

ΜΑ ΤΙ ΖΗΤΟΥΝ ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ;

ΟΧΙ ΣΤΙΣ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

φωτ. 8.7 Για να είναι πηγή όλων των εξουσιών ο λαός, δεν αρκεί η συμμετοχή του στις εκλογές. Απαιτείται να του αναγνωρίζονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες να ελέγχει την εξουσία αλλά και η εξουσία με

τη σειρά της να είναι πρόθυμη να δεχτεί αυτό τον έλεγχο.

 Να συζητήσετε στην τάξη τέτοιες μορφές ελέγχου.

φωτ. 8.8 Στα άρθρα 6,7 και 8 του Συντάγματος περιγράφεται η κατοχύρωση της προσωπικής ασφάλειας του πολίτη από τυχόν αυθαιρεσίες της κρατικής εξουσίας. Κατοχυρώνονται στα παραπάνω άρθρα του Συντάγματος μεταξύ άλλων: η έκδοση δικαστικού εντάλματος αιτιολογημένου από τον Εισαγγελέα για τη σύλληψη ενός πολίτη, οι προθεσμίες κράτησης και προφυλάκισης, η απαγόρευση των βασανιστηρίων, η καταβολή αποζημίωσης για όσους άδικα ή παράνομα φυλακίστηκαν και ο «νόμιμος δικαστής» δηλαδή το αντίστοιχο με το βάρος της πράξης δικαστήριο.

 Να συζητήσετε στην τάξη τη σοβαρότητα κατοχύρωσης ενός τέτοιου δικαιώματος για τον πολίτη και να ανταλλάξετε απόψεις σχετικά με την κατοχύρωση άλλων δικαιωμάτων σε ένα κράτος δικαίου.

8 ΤΑ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κράτος Δικαίου

Αρχή νομιμότητας

Ανεξαρτησία δικαστών

Προστασία δικαιωμάτων

φωτ. 8.9 Τα παιδιά του δρόμου.

Εκατό εκατομμύρια παιδιά παγκόσμια ζουν και εργάζονται στις πόλεις των μεγαλουπόλεων. Η ζωή στο δρόμο θέτει σε κίνδυνο τη φυσική και ψυχική τους ανάπτυξη και συχνά και την ίδια τους τη ζωή. Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται αύξηση του αριθ-

μού των αστέγων στην πόλη των Αθηνών. Το 1997, στο πλαίσιο λειτουργίας του κοινωνικού κράτους, ο Δήμος Αθηναίων ξεκίνησε πρόγραμμα στέγασης των αστέγων της πόλης. Στόχος του προγράμματος είναι να καλύψει βασικές ανάγκες (στέγη, τροφή) κοινωνικά και οικονομικά αποκλεισμένων ατόμων. Το πρόγραμμα διαρκεί από 1-6 μήνες, ώστε τα άτομα αυτά να ξεπεράσουν τα προβλήματά τους και να επανενταχθούν στην κοινωνία.

 Ποιες άλλες κοινωνικές ομάδες έχουν ανάγκη κοινωνικής προστασίας σήμερα; Ποια μέτρα παίρνει γι' αυτές το σύγχρονο κοινωνικό κράτος; Να συζητήσετε στην τάξη.

8.4.3 Κοινωνικό Κράτος

Στις δημοκρατίες που δημιουργήθηκαν με βάση το κράτος δικαίου, προέκυψαν τεράστια προβλήματα λόγω των οικονομικών ανισοτήτων μεταξύ των κοινωνικών τάξεων που διαμορφώθηκαν, ιδιαίτερα μετά την βιομηχανική επανάσταση. Αυτό είχε ως συνέπεια οι πολίτες που ανήκαν σε χαμηλά οικονομικά και κοινωνικά στρώματα να διεκδικούν, κυρίως μέσα από τα εργατικά συνδικάτα, βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου.

Για την κάλυψη των αναγκών των πολιτών και τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων δημιουργήθηκε το κοινωνικό κράτος ή «κράτος πρόνοιας ή ευημερίας» με στόχο την κοινωνική δικαιοσύνη. Κατοχυρώνεται στα Συντάγματα των Ευρωπαϊκών κρατών γύρω στα

μέσα του 20ού αιώνα, κυρίως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Για να μπορούν οι πολίτες να απολαμβάνουν αυτά που είναι απαραίτητα για τη ζωή τους, το κοινωνικό κράτος αναλαμβάνει υποχρέωση να παρέχει δωρεάν υπηρεσίες στους πολίτες σχετικά με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, εκπαίδευση, ασφάλιση, στέγαση των πολιτών κ.ά. Δημιουργήθηκε λοιπόν μια σειρά από δικαιώματα, που ονομάστηκαν **κοινωνικά δικαιώματα**, τα οποία περιγράφονται στο Σύνταγμα π.χ. η δημόσια δωρεάν παιδεία, την οποία απολαμβάνουν όλοι οι έλληνες πολίτες (βλ. Κεφ.12.5, Β 109).

Κατοχυρώνονται επίσης τα δικαιώματα των πολιτών στο καθαρό περιβάλλον και ενισχύεται η οικογένεια (επιδόματα πολυτέκνων, μητρότητας κ.ά.) και η προστασία από την Πολιτεία ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (ειδικές εγκαταστάσεις για τη διευκόλυνση ατόμων με αναπηρίες, επιδόματα ανεργίας κ.ά.).

8.4.4 Αρχή της Διάκρισης των Λειτουργιών

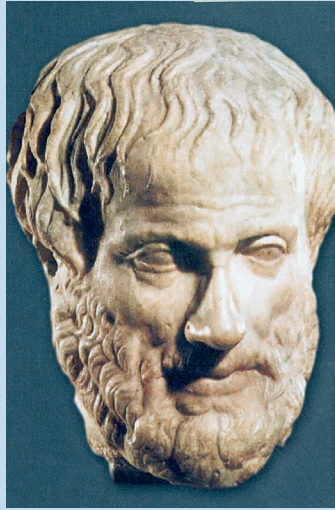
Τα όργανα του κράτους ψηφίζουν νόμους, διοικούν (εκτελούν) εφαρμόζοντας αυτούς τους νόμους και απονέμουν δικαιοσύνη, επιλύοντας τις διαφορές που προκύπτουν από την εφαρμογή των νόμων. Επομένως η κρατική εξουσία εκδηλώνεται με τρεις διαφορετικές λειτουργίες: τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική.

Με τη διάκριση των λειτουργιών η κρατική εξουσία μοιράζεται σε διαφορετικά όργανα και δε συγκεντρώνεται σε ένα από αυτά, γεγονός που θα οδηγούσε σε αυθαιρεσίες.

Με αυτή τη διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας είναι οργανωμένο το πολίτευμά μας. Το άρθρο 26 του Συντάγματός μας καθορίζει τα κρατικά όργανα που ασκούν αυτές τις λειτουργίες.

Στα σύγχρονα δημοκρατικά κράτη δημιουργείται η ανάγκη για ταχύτερη και αποτελεσματικότερη άσκηση της κρατικής εξουσίας. Αυτό πραγματοποιείται με τη συνεργασία των οργάνων που ασκούν κρατικές λειτουργίες. Για το λόγο αυτό καθιερώνεται η αρχή της σχετικής διάκρισης των λειτουργιών. Τη σχετική διάκριση των λειτουργιών ακολουθεί και το ελληνικό Σύνταγμα, όπως φαίνεται και στον παραπάνω πίνακα. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας συμμετέχει στην άσκηση της νομοθετικής και της εκτελεστικής εξουσίας, η Βουλή, κάποιες φορές, αποκτά δικαστικές αρμοδιότητες (π.χ. όταν δικάζει Υπουργούς) και η Κυβέρνηση νομοθετικές (πράξεις νομοθετικού περιεχομένου*).

* Πράξεις νομοθετικού περιεχομένου: Σε εξαιρετικές περιπτώσεις επείγουσας και απρόβλεπτης ανάγκης, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ύστερα από πρόταση της Κυβέρνησης μπορεί να εκδόσει πράξεις νομοθετικού περιεχομένου, που υποβάλλονται στη Βουλή για κύρωση μέσα σε 40 ημέρες. Με τις πράξεις αυτές μπορούν να τροποποιούνται ή να καταργούνται ισχύουσες νομικές διατάξεις.

φωτ. 8.10.Αριστοτέλης.

Πρώτος ο Αριστοτέλης στα «Πολιτικά» του επισήμεινε την τριμερή διάκριση της πολιτείας «στο Βουλευόμενο, στο Περί τας Αρχάς και στο Δικάζον». Η σύγχρονη θεωρία για τη διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας έχει τις ρίζες της στις θεωρίες του Γάλλου φιλοσόφου Μοντεσκιέ που επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό τη Γαλλική Επανάσταση «Πρέπει τα πράγματα στο κράτος να είναι διαμορφωμένα κατά τρόπο, ώστε η εξουσία να συγκρατεί την εξουσία».

 Να ανατρέξετε στο βιβλίο της Ιστορίας σας και να μελετήσετε την ιστορική περίοδο που ο Γάλλος φιλόσοφος στο «Πνεύμα των Νόμων» ζητούσε τη διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας.

8.11 Η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας αποτελεί βασική αρχή του κράτους δικαίου.

Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια και αποκλείεται κάθε δυνατότητα επέμβασης της Κυβέρνησης. Για να είναι ουσιαστική η ανεξαρτησία της δικαστικής εξουσίας το Σύνταγμα κατοχυρώνει αυστηρές και ανεξάρτητες από την εκτελεστική εξουσία διαδικασίες διορισμού και παύσης των δικαστών.

Βασικές έννοιες μαθήματος

Κοινωνικό κράτος: μείωση κοινωνικών ανισοτήτων

Νομοθετική λειτουργία

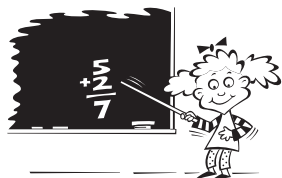
**Βουλή και
Πρόεδρος της Δημοκρατίας**

**Εκτελεστική
λειτουργία**

**Κυβέρνηση και
Πρόεδρος της Δημοκρατίας**

Δικαστική λειτουργία

Δικαστήρια

Εργασίες-δραστηριότητες

1. Να μπείτε στην ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης (www.europa.eu.int/hellas/) και να κάνετε κατηγοριοποίηση των πολιτευμάτων των 25 κρατών-μελών.
2. Να αναζητήσετε στοιχεία από το βιβλίο της Ιστορίας σας και από τις ιστοσελίδες του κοινοβουλίου (www.parliament.gr) σχετικά με τη διαδοχή των μορφών της μοναρχίας στον τόπο μας.
3. Να συγκεντρώσετε στοιχεία για τη λειτουργία της άμεσης δημοκρατίας στην Αρχαία Αθήνα. Σήμερα, στις αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες, πώς πιστεύετε ότι αυτή η λειτουργία θα μπορούσε να βρει κάποια πεδία εφαρμογής; Αυτό θα πρέπει να αποτελεί διεκδίκηση για τους πολίτες;
4. Να ακούσετε τα τραγούδια που τραγουδούσε ο λαός μας την περίοδο του πολέμου που κήρυξε η φασιστική Ιταλία στη χώρα μας και την περίοδο της ναζιστικής Κατοχής. Να τα σχολιάσετε σε σχέση με την αντίδραση του ελληνικού λαού ενάντια στη φασιστική επιβολή.
5. Ο Μπετόβεν έγραψε την 3η Συμφωνία για το Ναπολέοντα. Γιατί άλλαξε γνώμη στη συνέχεια και την αφιέρωσε στον Ανώνυμο Ήρωα; Ποιος άλλος μεγάλος Ιταλός μουσικός εμπνεύστηκε από τους απελευθερωτικούς αγώνες του λαού του; Να αναζητήσετε πληροφορίες από το βιβλίο της Ιστορίας σας.
6. «Όσοι το χάλκαιο χέρι, βαρύ του φόβου αισθά-

νονται ζυγόν δουλείας ας έχωσι θέλει αρετήν και τόλμην η ελευθερία». Κάλβος Ανδρ., «Εις Σάμον»

«...Κλείνουν δύο χρόνια που μας έχει επιβληθεί ένα καθεστώς ολωσδιόλου αντίθετο με τα ιδεώδη για τα οποία πολέμησε ο κόσμος μας και τόσο περιλαμπρα ο λαός μας στον τελευταίο Παγκόσμιο Πόλεμο... Όλοι πια το διδάχτηκαν και το ξέρουν πως στις δικτατορικές καταστάσεις η αρχή μπορεί να μοιάζει εύκολη, όμως η τραγωδία περιμένει αναπότρεπτη στο τέλος... Όσο μένει η ανωμαλία, τόσο προχωρεί το κακό... Αυτή η ανωμαλία πρέπει να σταματήσει. Είναι εθνική επιταγή...»

Δήλωση του Γ. Σεφέρη

Σε ποιες ιστορικές περιόδους αναφέρονται τα δύο αποσπάσματα; Να τα σχολιάσετε ως προς τις υποχρεώσεις του πολίτη.

Κριτήριο αυτοαξιολόγησης του μαθητή

Α. Τελειώνοντας τη μελέτη του κεφαλαίου αυτού και εφόσον κοίταξες τις περιλήψεις και κατανόησες τις καινούργιες έννοιες θα πρέπει να μπορείς να απαντήσεις σύντομα στις παρακάτω ερωτήσεις. Σε όποιες συναντάς δυσκολία, συμβουλέψου το αντίστοιχο μάθημα.

1. Ποια πολιτεύματα θα χαρακτηρίζαμε δημοκρατικά;
2. Τι σημαίνει η άποψη ότι η δημοκρατία είναι ένα πολίτευμα δύσκολο ως προς τη διατήρησή του;
3. Γιατί το Σύνταγμα θεωρείται ο θεμελιώδης νόμος

ενός κράτους;

4. Ποιο Σύνταγμα ισχύει σήμερα στη χώρα μας και ποιο πολίτευμα κατοχυρώνει;

5. Λαϊκή κυριαρχία σημαίνει εξουσία του λαού. Με ποια έννοια η λαϊκή κυριαρχία κατοχυρώνεται στο Σύνταγμα;

6. Τι σημαίνει για ένα κράτος να είναι κράτος δικαίου;

7. Ποια είναι η διάκριση των λειτουργιών της κρατικής εξουσίας στη χώρα μας;

8. Ποια είναι η σημασία της διάκρισης των λειτουργιών για τον πολίτη ενός κράτους;

B. Να βάλεις σε κύκλο το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

Την εκτελεστική λειτουργία ασκούν:

α. Η Βουλή και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

β. Η Κυβέρνηση και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

γ. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας

Γ. Τώρα, χαρακτηρίσε τις παρακάτω προτάσεις σωστές ή λανθασμένες, βάζοντας σε κύκλο το αντίστοιχο γράμμα (Σ για τις σωστές και Λ για τις λανθασμένες)

1. Το πολίτευμα σε ένα κράτος καθορίζει τον τρόπο οργάνωσης και άσκησης της κρατικής εξουσίας.

Σ Λ

2. Στο πολίτευμα της Απόλυτης Μοναρχίας ο μονάρχης δεσμεύεται από κανόνες δικαίου που θέτει ο λαός.

Σ Λ

3. Το Πολίτευμα της χώρας μας είναι Προεδρική Δημοκρατία.

Σ Λ

4. Το Σύνταγμα που ισχύει σήμερα στη χώρα μας ψηφίστηκε το 1952.	Σ	Λ
5. Το Σύνταγμα είναι ο θεμελιώδης νόμος του κράτους	Σ	Λ
6. Στο Σύνταγμα περιγράφονται τα δικαιώματα των πολιτών καθώς και οι υποχρεώσεις τους.	Σ	Λ
7. Αυστηρό ονομάζεται το Σύνταγμα που αναθεωρείται δύσκολα.	Σ	Λ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

A

Αγωγή Καταναλωτή.....	A, 137
Περιβάλλοντος	B, 120
Υγείας	B, 118
Αειφόρος Ανάπτυξη βλ. βιώσιμη ανάπτυξη	
Αθλητισμός	A, 143
Αλληλεπίδραση (ατόμου-κοινωνίας).....	A, 23
Ανεξιθρησκία	B, 107
Ανισότητα (κοινωνική).....	A, 60, 128, 193
Ανώτατο Συμβούλιο Επιλογής Προσωπικού (Α.Σ.Ε.Π.).....	B, 73
Αξία (κοινωνική).....	A, 56
Απαράγραπτα εγκλήματα.....	B, 193
Απαρτχάιντ	B, 199
Αποκεντρωτικό σύστημα.....	B, 70
Αρχή Διάκρισης Λειτουργιών	A, 186, 194
Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα	B,105
Ασφάλεια (προσωπική)	
Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α.).....	B, 91, 158
ΑΤΤικό Μετρό	B, 147
Τραμ.	B, 73
Αυτοδιοίκηση	B, 71
Αυτοέλεγχος	A, 116

B

Βία αθλητική	A, 143-144
Βιομηχανική επανάσταση	A, 66
Βιώσιμη ανάπτυξη.....	A, 137, B, 120
Βουλή	B, 38-48, 62
Εφήβων.....	B, 42

Γ

Γάμος.....	A, 89, 99
Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού.....	B, 203
Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς.....	B, 166
Γενετική ταυτότητα (DNA)	B, 102
Γενοκτονία	B, 193
Γιατροί του κόσμου.....	A, 128, B, 191
Γιατροί χωρίς σύνορα	A, 128, B, 191

Δ

Δημογραφικός.....	B, 201
Δημοκρατία	A, 174-180
Προεδρευόμενη.....	A, 178
Προεδρική.....	A, 178
Βασιλευόμενη.....	A, 178
Δημόσια επιχείρηση.....	B, 72
Δημοτικό διαμέρισμα.....	B, 75
Δημοψήφισμα	A, 177, 181
Διαθεματικότητα	A, 7-8
Διαστρωμάτωση κοινωνική.....	A, 60
Διαφάνεια.....	B, 20, 23
Διεθνείς Οργανισμοί.....	B, 172 επ.
Διεθνές Ανθρωπιστικό Δίκαιο.....	B, 194
Διεθνές Δίκαιο.....	B, 174 επ.
Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης	B, 181
Διεθνή Ανθρώπινα Δικαιώματα	B, 95
Διεθνής Αμνηστία.....	A, 123, B, 190
Διεθνής Ερυθρός Σταυρός	B, 195
Δικαιοσύνη.....	A, 116
Δικαστήρια.....	A, 194, B, 64
Δικαστική λειτουργία	A, 194, B, 58

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

Δικαιώματα ατομικά.....	B, 88,94 επ.
κοινωνικά.....	B, 91, 112-124
πολιτικά	B, 90, 112
Δικτατορία.....	A, 174

Ε

Εθελοντισμός.....	A, 30, B, 158
Εθνικό κράτος	A, 160
Έθνος	A, 160
Εκλογές Βουλευτικές	B, 9
Δημοτικές.....	B, 9
Ευρωεκλογές	B, 9
Εκλογικές Περιφέρειες.....	B, 14
Εκλογικό σώμα	B, 8
Μέτρο.....	B, 15
Σύστημα	B,14
Εκτελεστική λειτουργία	A, 194
Έλεγχος κοινωνικός	A, 113
Εναλλακτική θητεία.....	B, 99
Επιστολική ψήφος.....	B, 11
Ευρώ.....	B, 154
Εκπαιδευτικά Προγράμματα	
Ευρωπαϊκά	B, 158
Ευρωπαϊκή Ένωση	A, 161, B, 132 επ.
Επιτροπή.....	B, 147, 148
Οικονομική Κοινότητα.....	B, 130-132
Ευρωπαϊκό Δικαστήριο	B,153,154
Δικαστικό Δίκτυο (eurojust)	B, 59
Κοινοβούλιο.....	B, 142-150
Νέων	B, 146
Συμβούλιο	B, 139, 147

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής..... B, 154
Εφημερίδα της Κυβερνήσεως B, 46, 50

G

Greenpeace.....B, 121-122, 190

H

Ηλεκτρονική Δημοκρατία..... B, 166

Θ

Θανατική ποινή..... A, 114

Θέση κοινωνική A, 46, 47

κατακτημένη/δοτή..... A, 47, 48

Θεσμοθέτηση..... A, 82

Θεσμοποίηση A, 82

Θεσμός.....A, 78 επ.

Τυπικός/άτυπος A, 105

Θρησκευτική ελευθερία..... B, 107

I

Ίδρυμα Μαραγκοπούλου B, 87

Ιθαγένεια..... B, 8

Ινστιτούτο καταναλωτή..... B, 222

Ισότητα B, 96-100

ευκαιριών B, 99

φύλων B, 98

K

Κανόνες.....A, 51-56, 113, 156

Τυπικοί/άτυποι..... A, 57

Κάστα A, 61

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

Καταναλωτισμός	A, 132, 136
Κεντρική Ένωση Δήμων (Κ.Ε.Δ.Ε.)	B, 69
Κέντρο Ενημέρωσης Για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.).....	B, 125
Κέντρα Απασχόλησης Περίθαλψης Ηλικιωμένων (Κ.Α.Π.Η.)	B, 42
Κινήματα κοινωνικά.....	A, 130, B, 20
Κινητικότητα	A, 62
Κλωνοποίηση.....	B, 101
Κοινή γνώμη.....	B, 108
Κοινωνία	A, 21-22, 69, 125
Παραδοσιακή	A, 69
πλανητική (πλανητικό χωριό)	B, 27-28
πληροφορίας	B, 23, 105
πολυπολιτισμική	A, 33
πλουραλιστική	B, 20
πολιτική	A, 155
πολιτών.....	B, 22-24
Κοινωνικά προβλήματα	A, 125 επ.
Κοινωνικοποίηση	A, 98 επ.
Κόμμα πολιτικό	B, 19, 20
Κράτος.....	A, 105, B, 163
Κοινωνικό	A, 193, B, 113
Δικαίου	A, 189-191
Κυβέρνηση.....	B, 44, 56, 63-64
Κυκλοφοριακή Αγωγή.....	A, 140
Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.)	A, 140

Λ

Λαϊκή Νομοθετική Πρωτοβουλία.....	A, 177
-----------------------------------	--------

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

Κυριαρχία..... A, 187
Λογοκρισία B, 108

Μ

Μεταβολή (κοινωνική)A, 66 επ.
Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις..... A, 84, 130, B, 24,190
Μ.Μ.Ε.....A, 85, 108, 143, 146, B, 27-29, 108
Μοναρχία A, 174
Μονογονεϊκή Οικογένεια..... A, 90

Ν

NATO (North Atlantic Organisation) B, 186
Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση B, 78
Νομικά Πρόσωπα..... B, 71
Νομοθεσία, νόμος A, 116
Νομοθετική λειτουργία A, 195, B, 38

Ο

Οικογένεια.....A, 89, 102, 104
 πυρηνική/εκτεταμένη..... A, 89
Οικονομική και Νομισματική Ένωση (Ο.Ν.Ε.) B, 159
Οικουμενική Διακήρυξη
Δικαιωμάτων Ανθρώπου..... A, 50, B, 192, 196
Ολυμπιακή εκχειρία B, 205
Ολυμπιακοί Αγώνες.....
Ομάδες κοινωνικέςA, 21 επ.
ευάλωτες A, 33, B, 164
Ομογενείς..... A, 161, B, 203
Οργανισμός Απασχόλησης
Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) A, 64
Οργανισμός για την Ασφάλεια

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (Ο.Α.Σ.Ε.)	B, 188
Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.).....	A, 132, B, 180 επ.
Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ο.Τ.Α.).....	B, 74-76

Π

Παγκοσμιοποίηση.....	A, 66
Παιδικά Χωριά SOS	A, 93
Παραοικονομία	A, 135
Παραολυμπιακοί Αγώνες	A, 144
Παραπληροφόρηση	A, 109, B, 28
Πατριαρχική οικογένεια.....	A, 89
Περιφέρεια διοικητική.....	B, 71
Πόλις.....	A, 155-159
Πολιτεία	A, 155-159
Πολίτευμα.....	A, 174
Πολιτική.....	A, 165
Πολίτης.....	A, 165
ενεργός.....	A, 22-26
Πολιτισμός	A, 18
Πολυκομματισμός	B, 20
Πράξη Νομοθετικού Περιεχομένου	A, 195
Προεδρικό διάταγμα	B, 49, 56
Πρόεδρος Δημοκρατίας	A, 178, 188, B, 49-55, 63
Προκατάληψη	A, 33-135
Προσηλυτισμός	B, 107
Προϋπολογισμός	B, 45, 161
Πρωθυπουργός.....	B, 56
Πρωταθλητισμός.....	A, 144

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ-ΟΡΩΝ-ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΩΝ

U

Unesco B, 182

Unicef A, 128, 131

Φ

Φτώχεια A, 132-138

 σχετική-απόλυτη A, 132-133

W

WWF A, 123, B, 190

Χ

Χαρακτηριστικά

 ατομικά/κοινωνικά A, 23

Χώροι Υγιεινομικής Ταφής

 Αποριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.) B, 77

Ψ

Ψήφος B, 11

Ψηφοφορία B, 11

Ψυχρός πόλεμος B, 186

Ευρετήριο Ηλεκτρονικών Διευθύνσεων που αναφέρονται στο Βιβλίο

1. Γενικοί Αναζητητές

- www.google.com, www.in.gr

2. Δημόσιες και Ανεξάρτητες Υπηρεσίες, Αρχές και πολιτικά κόμματα

- Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων: www.dpa.gr
- Ανώτατο Συμβούλιο Απόδημου Ελληνισμού:
 - Γενική Γραμματεία Αθλητισμού: www.sports.gov.gr
 - Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού: www.ggae.gr
 - Γενική Γραμματεία Ισότητας: www.isotita.gr
 - Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς:
 - Εθνικό Κοινοβούλιο: www.parliament.gr
 - Εθνικό Τυπογραφείο: www.et.gr
 - Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού: www.not.gr
 - Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες: www.gcr.gr
 - Κέντρο Έρευνας για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.): www.kethi.gr
 - Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας (Κ.Κ.Ε.): www.kke.gr
 - Νέα Δημοκρατία (Ν.Δ.): www.nd.gr
 - Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.): www.oaed.gr
 - Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑ.ΣΟ.Κ.): www.pasok.gr
 - Προεδρία της Δημοκρατίας: www.presidency.gr

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΩΝ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΩΝ

- Συνασπισμός: www.syriza.gr
- Συνήγορος του Πολίτη: www.synigoros.gr

Οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις όλων των Υπουργείων αναφέρονται στη σελίδα 55 / 93-94 του βιβλίου.

3. Διεθνείς Θεσμοί

- Διεθνής Ερυθρός Σταυρός: www.icrc.org
- Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών Ελσίνκι:
 - Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων: www.echr.coe.int
 - NATO: www.nato.int
 - Ο.Η.Ε.: www.un.org
 - Ύπατη Αρμοστεία Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες: www.unchr.org
 - Unesco: www.unesco.org
 - Unicef: www.unicef.gr

4. Ειδικές Ιστοσελίδες

- Αντιντόπινγκ:
- Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: www.disability.gr
- Αττικό μετρό: www.metro.gr
- Αττικό τραμ:
- Ίδρυμα Μαραγκοπούλου: www.mfhr.gr
- Νόμπελ (Βραβεία): www.nobelprizes.com

5. Ευρωπαϊκή Ένωση

- Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής: www.europa.eu.int/institutions/ombudsman/
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή: www.ee.gr, www.europa.eu.int
- Ευρωπαϊός Καταναλωτής: www.yomag.net
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: www.europarliament.gr

6. Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

- Γιατροί του Κόσμου: www.mdgreece.gr
- Γιατροί χωρίς Σύνορα: www.msf.gr
- Διεθνής Αμνηστία: www.amnesty.gr
- Ένωση Καταναλωτών Ποιότητας Ζωής (Ε.Κ.ΠΟΙ.ΖΩ.): www.ekpizo.gr
- Greenpeace: www.greenpeace.gr
- Ινστιτούτο Καταναλωτή (ΙΝ.ΚΑ.): www.inka.gr
- Παιδικά χωριά ΣΟΣ: www.sos_village.gr
- WWF: www.wwf.gr

7. Περιοδικά

- Γαιόραμα: www.georama.gr
- National Geographic: www.nationalgeographic.gr

Φωτογραφίες και πίνακες που χρησιμοποιήθηκαν ανά Κεφάλαιο:

Κεφ.1: πίν.1.1 Τσαούσης Δ.Γ, Η κοινωνία του Ανθρώπου, Gutenberg, (1987), φωτ.1.3 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.2: φωτ.2.3, 2.4, 2.7 Ελευθεροτυπία, σκίτσα για το ρατσισμό από το φυλλάδιο της ΕΕ Εγώ ρατσιστής;, φωτ.2.5, 6 Καθημερινή.

Κεφ.3: φωτ.3.8 Από το φυλλάδιο Οικογενειακού Δικαίου της Γενικής Γραμματείας Ισότητας (1983), φωτ. 3.10, 11, 16 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.4: φωτ.4.6. Αναγνωστικό Α' Δημοτικού ΟΕΔΒ για τα έτη 1955-1978, φωτ.4.7 (διευρυμένη οικογένεια) Το παιδί στην παραδοσιακή και στη σύγχρονη κοινωνία, εκδ. Ελληνικά Γράμματα (2002), 4.8 Καθημερινή.

Κεφ.5: φωτ.5.10 Διεθνής Αμνηστία, φωτ.5.12 Καθημερινή.

Κεφ.6: πίν.6.1, 6.2, 6.3 Ελευθεροτυπία, φωτ. 6.8, 6.9, 6.10 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.7: φωτ.7.3 Δημοκρατία: 80 Ερωτήσεις και Απαντήσεις, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου/Unesco, Εστία (1996), φωτ.7.5, 7.6 Ελευθεροτυπία.

Κεφ.8: φωτ.8.3, 8.5, Καθημερινή, φωτ.8.7, 8.11 Δημοκρατία: 80 Ερωτήσεις και Απαντήσεις, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου/Unesco, Εστία (1996), 8.9 UNESCO.

Κεφ.9: φωτ.9.1, 9.3, 9.4, 9.6, πίν. 9.1 Ελευθεροτυπία, φωτ.9.5, 9.7 Η Ελλάδα του 20ού αιώνα, Επτά Ημέρες Καθημερινή.

Κεφ.10: πίν.10.3 περιοδικό Βουλής, φωτ. 10.6 Ίδρυμα Καραμανλή, γραφείο Χρ. Σαρτζετάκη, Ελευθεροτυπία.

Κεφ.11: φωτ.11.4 Βουλή.

Κεφ.12: πίν. 12.1 Eurostat, φωτ.12.4 Ελευθεροτυπία,

**φωτ.12.12, 12.13. Greenpeace, φωτ. 12.14 Ελευθερο-
τυπία.**

**Κεφ. 13: φωτ.13.4 Ίδρυμα Καραμανλή, φωτ.13.16
γραφείο Πρωθυπουργού. Όλο το άλλο φωτογραφικό
υλικό προέρχεται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.**

**Κεφ.14: πίν. 14.1: Ζακάρ Ανρί, Πέντε δισεκατομμύρια
άνθρωποι σε ένα πλεούμενο, Ροές (1989). φωτ.14.16
Γενική Γραμματεία Απόδημου Ελληνισμού, πίν. 14.2
ΟΗΕ, πίν. 14.4 Ολυμπιακή Επιτροπή. Όλο το υπόλοι-
πο υλικό προέρχεται από δημόσιες Υπηρεσίες (Υπουρ-
γεία, Βουλή, Προεδρία της Δημοκρατίας κ.ά.) και τους
ευχαριστούμε.**

**Θερμά ευχαριστούμε την κα Έλλη Μητράκου, για την
παραχώρηση του φωτογραφικού υλικού της Βουλής,
τους υπεύθυνους φωτογραφικού υλικού του Ίδρύμα-
τος Καραμανλή, το γραφείο του Ευρωπαϊκού Κοινο-
βουλίου στην Αθήνα και το Δημήτρη Βάκη για την ηλε-
κτρονική επεξεργασία όλων των πινάκων του βιβλίου.**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 1ου ΤΟΜΟΥ

Πρόλογος	5
Εισαγωγή	7

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΕΝΟΤΗΤΑ I: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κεφάλαιο 1: Εισαγωγικές έννοιες	15
Κεφάλαιο 2: Κοινωνικές ομάδες	25
Κεφάλαιο 3: Κοινωνική οργάνωση και μεταβολή	44
Κεφάλαιο 4: Κοινωνικοί θεσμοί	75
Κεφάλαιο 5: Κοινωνικοποίηση και κοινωνικός έλεγχος	96
Κεφάλαιο 6: Κοινωνικά προβλήματα	122

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΝΟΤΗΤΑ II: ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Κεφάλαιο 7: Το άτομο και η Πολιτεία	152
Κεφάλαιο 8: Τα πολιτεύματα και το Σύνταγμα	172
Ευρετήριο όρων-εννοιών	202
Ευρετήριο ηλεκτρονικών διευθύνσεων	211

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.